

บทที่ ๒

เรื่องพระมาลัยสูตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

บทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอเรื่องพระมาลัยสูตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ในการนำเสนอนี้ ได้ประมวลจากข้อมูลปฐมภูมิได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา เพราะเรื่องพระมาลัยสูตรนั้น มีหลักธรรมอยู่ในพระไตรปิฎก หลายหลักธรรม และเป็นการแต่งโดยอรรถกถาจารย์ งานเขียนตำราที่นักปราชญ์ท่านได้แต่งไว้หลายท่าน พระมาลัยนั้นท่านมีอิทธิฤทธิ์ เหมือนกับท่านพระมหาโมคคัลลานะเถร และได้นำหลักธรรมในพระไตรปิฎก มาสอดแทรกไว้ในเรื่องพระมาลัยสูตร และสอดแทรกตัวบุคคลสำคัญ ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เช่นพยายม สัตว์นรกทั้งหลาย ท้าวสักกะ เทพบุตรทั้งหลาย เทพธิดาทั้งหลาย และพระศรีอริยเมตไตรย ให้สอดคล้องกับเรื่องพระมาลัยสูตร พระมาลัยสูตรเป็นเรื่องเกี่ยวกับ พระมาลัยลงไปโปรดสัตว์นรก ไปสนทนารธรรมกับพญามราช และยังเกี่ยวกับสวรรค์ สนทนาธรรม กับพระอินทร์ และสนทนารธรรมกับพระศรีอารีย สนทนาถึงเรื่องสัตว์ที่ไปเกิดในสวรรค์และเกิดในนรก เพราะผลแห่งบุญและบาป ดังนั้นในงานวิจัยเกี่ยวกับพระมาลัยสูตรนี้ ผู้วิจัย ได้กำหนดประเด็นในการวิจัยไว้ ดังนี้ ความเป็นมาของ พระมาลัยสูตร ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย สรุปเรื่องพระมาลัยสูตร ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ไว้ท้ายบท ดังต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติพระมาลัย

พระมาลัย ซึ่งชาวโลกทั้งหลายเรียกชื่อว่ามาลัยนั้น เพราะพระผู้เป็นเจ้าของเขาเที่ยวไปในเกาะมาลัยมาก จึงเรียกชื่ออย่างนั้นและเกาะมาลัยนั้นมีไม้จันทร์แดงมาก จึงได้ชื่อว่าเกาะมาลัยในเกาะมาลัยนั้น ใ้ว่าจะมีแต่ไม้จันทร์แดงเท่านั้นก็หาไม่ได้ แม้ไม้อื่นๆ ก็มีมาก แต่ไม้จันทร์แดง มีมากกว่าไม้ชนิดอื่นๆ เหตุนี้เกาะนี้ จึงปรากฏว่าเป็นเกาะแห่งไม้จันทร์แดง พระมาลัยท่านไปเกาะมาลัยนั้นอยู่เนืองๆ จึงปรากฏชื่อพระมาลัย เปรียบเหมือนนายพรานเที่ยวไปในป่าเสมอๆ ฉะนั้น ที่เรียกชื่อว่าเทวะนั้น เพราะอาศัยเหตุที่พระผู้เป็นเจ้าของเขาเป็นเจ้าเป็นวิสุทธิเทพ มีความยินดีอยู่ในผลแห่งวิโมกข์สมาบัติอนุบุพพิหาร สำราญอารมณ์แต่ในพระนิพพานแห่งเดียว “คำว่าเทพนั้นมี ๓ ประการ คือ สมมุติเทพ ๑ อุปัตติเทพ ๑ วิสุทธิเทพ ๑ พระมหากษัตริย์ทั้งหลาย นับจำเดิมแต่พระเจ้า มหาสมมุติวงศ์ มาจนถึงพระมหากษัตริย์ทุกวันนี้ เรียกสมมุติเทพ”^๑ เพราะเหตุว่าชาวโลกทั้งหลายเคารพนับถือมาก เทพบุตร

^๑ พ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๒/๑๖๐.

เทพดาทั้งหลาย ที่อยู่ในสวรรค์เทวโลก ซึ่งอุบัติขึ้นเอง เรียกว่า อุกัตติเทพ พระอริยบุคคลผู้เป็น
 ชีนาสพ มีอัสวะกิเลสสิ้นแล้ว มีจิตสันดานอันบริสุทธิ์สะอาดดี ทาราคะทัญญูกิเลสเครื่องมัวหมองมิได้
 เรียกว่า วิสุทธิเทพ ที่เรียกว่า เถระ นั้นเพราะพระผู้เป็น เจ้าเป็นผู้มั่นคง ด้วยศีลคุณ สมาธิคุณ ปัญญา
 คุณ ตั้งอยู่ในศีล สมาธิปัญญา อย่างพร้อมสมบูรณ์ ถึงซึ่งสัลเลขภูมิ ข้ามพ้นจากสังสารวัฏ เหตุนี้ จึงได้
 ชื่อว่าเถระ ฉะนั้น เมื่อสงเคราะห์ ชื่อทั้ง ๓ คือ มาลัยเทวเถรเข้าในที่อันเดียวกัน จึงมีนามบัญญัติเป็น
 ไวยาหารว่า พระมาลัยเทวเถร ด้วยประการฉะนี้^๒ “พระมาลัยเป็นเรื่องที่พระภิกษุชาวสิงหล แต่งขึ้นเมื่อ
 ประมาณ พ.ศ. ๙๐๐ เศษ กล่าวถึง พระอรหันต์ องค์หนึ่งซึ่งมากด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา กมลจิตสงบ
 จากกิเลส ที่มีนามว่า พระมาลัยไปโปรดสัตว์นรก ต่อมาวันหนึ่ง พระมาลัยผู้มีฤทธิ์ได้ข้ามแผ่นดิน
 ลงมาเยี่ยมเมืองนรก เพื่อจะได้ไปนำชาวคราว การสวयผลกรรมของบรรดาสัตว์นรก และได้สนทนา
 กับยมพาลพร้อมเที่ยว ชมเมืองนรกจนทั่ว

เริ่มแรกที่พระยายม พาพระมาลัยไปชมนั้นมีชื่อว่า มหาเวชยันตปสาทนรก เป็นภูเขาหิน
 ลูกใหญ่สองลูก ซึ่งภายในภูเขาลูกนี้ มีเครื่องประหัตประหาร เครื่องยนต์กลไก อยู่ภายในสามารถ
 ให้เคลื่อนมาดขยี้สัตว์นรก ที่เข้าไปอยู่ในระหว่างกลาง ให้แตกแหลกละเอียด ได้อย่างน่าอัศจรรย์
 หากจะเปรียบได้ง่ายๆ ก็ไม่ต่างอะไร กับเครื่องโม่หิน โม่หินให้แตกออกมานั่นเอง เป็นสถานที่ลงโทษ
 ผู้ที่ทำความเล็กลงๆ กล่าว คือ จำพวกฆ่า สัตว์ตัดชีวิต ด้วยการใช้เครื่องทรมานประการต่างๆ เช่น
 จับสัตว์ใช้เครื่องบดต่างๆ ที่ยังเป็นๆ เห็นชีวิตสัตว์อื่น เป็นเครื่องเล่นจึงต้องมาพบทุกขเวทนา เช่นนี้
 สถานที่สอง ชื่อ สิตละนรก คือ นรกที่มีน้ำเย็นที่สุดกว่าที่ใดๆ ทั้งสิ้น หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า
 แदनน้ำเย็น มหาภัย พระยายมอธิบาย ให้พระมาลัยได้ฟังว่า สัตว์นรกพวกนี้ เมื่อชาติก่อนชอบลักคน
 หรือสัตว์ให้ตกจมน้ำตาย โดยเห็นเป็นของสนุกสนาน หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง

สถานที่นรกอีกแห่งหนึ่งต่อมา ชื่อ ฐุนนรก พระยายม อธิบายว่า สถานที่นี้เป็นแถบ
 ถ่านเพลิงที่เหล่าสัตว์นรก เห็นแล้วนึกว่าน้ำ ต้มกินเข้าไปในท้อง ในที่สุดก็ทำลายดับตัยไส้พุง
 ของสัตว์นรกเหล่านั้นจนปี่ป่น และผู้ที่จะมาเสวยทุกข์ทรมานในนรกแห่งนี้ ส่วนมากเมื่อชาติก่อน
 เอายาพิษใส่ในอาหารหรือน้ำดื่ม ให้คนอื่นกิน สถานที่ต่อมาชื่อ ปิสสกปัพพตนรก คือสถานที่ลงโทษ
 พวกที่ชอบทรมานสัตว์ ด้วยการเอาเหล็ก หรือหินเผาไฟนาบหรือเผาลนตามเนื้อตัวสัตว์ทั้งหลาย
 อย่างสนุกสนาน เมื่อตายแล้ว จะมาเสวยผลวิบากกรรม อยู่ในนรกแห่งนี้ สถานที่ต่อมาชื่อ แदनหอก
 ดาบริ่ง พระยายมอธิบายว่า สัตว์นรกต้องมาเสวยทุกข์ ทรมาน อยู่ในดินแดนแห่งนี้ เมื่อชาติก่อน

^๒ อริยธรรม ป., ฎีกามาลย์สูตร โดยพิสดาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๔),
 หน้า ๖.

ได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตด้วยการเป็นพรานล่าเนื้อ ไ่ทิมแทงสัตว์อื่น ด้วยหอก และเอาไฟเผาป่า
ครอกสัตว์ตายอย่างทารุณโหดร้าย

“สถานที่ต่อมาชื่อ แดนหลุมคู มีอาณาบริเวณสี่เหลี่ยมจัตุรัสภายใน กำแพงเหล็ก
อันใหญ่หนา เต็มไปด้วยหลุมคูอันกว้างใหญ่ และลักษณะทว่มีศีรษะส่งกลิ่นเหม็น เรียงราย อยู่ต่อๆ
กันไปรวม ๑๐ หลุม ภายในหลุมจะมีหนองตัวใหญ่เท่าช้าง เต็มเป็นหมู่ๆ พอยมพบาล โยนสัตว์นรก
ลงไปมันก็จะรุมล้อม กินเนื้อเป็นการใหญ่ สัตว์ที่รับกรรมในแดนนี้ชาติก่อน ชอบเอาสัตว์อื่น
จับหมกขี้ไ้ร้อนๆ ทั้งๆ ที่มีชีวิตอยู่ จึงต้องรับกรรมดังกล่าว สถานที่ต่อมาชื่อ โลหะกุมภี
หรือเรียกง่ายๆ แดนกระทะเหล็ก ซึ่งมีหม้อขนาดใหญ่เท่าภูเขาสูงมโหฬาร ซึ่งกำลังเดือดพล่าน
บนเตาไฟ สัตว์นรก ผู้ได้รับกรรมนี้ ต่างถูกจับโยน ลงในกระทะเหล็กนั้น สัตว์ผู้ได้รับกรรมนี้ ชาติก่อน
ชอบลักลอบข่มขืนลูกเมียเขาโดยไม่เลือกหน้า จึงต้องมาเสวยกรรมในโลหะกุมภี สถานที่ต่อมา
ชื่อ แดนกระทะทองแดง จะมีหม้อกระทะใบใหญ่ต้มน้ำทองแดง และแทรกด้วย ก้อนกรวดเหล็กเดือด
พล่านอยู่บนเตาไฟเช่นเดียวกับโลหะกุมภี และต่อหน้ามี แผ่นเหล็กหนา กำลังลุกโชนด้วยเปลวไฟติด
ไว้อันเป็นที่จับสัตว์นรกมานอนหงาย แล้วตักน้ำทองแดงในกระทะ มากรอกปากให้ปากคอและท้องใส่
ถูกเผาไหม้แตกพังทลายตายในที่สุด กระทะทองแดง เป็นแหล่งลงโทษนักดื่มเหล้าคอทองแดง พวก
เข้ามาเย็นเมา

สถานที่ต่อมาชื่อ ดงตันจิว เป็นแดนที่ขายหญิง ผู้ไม่รู้จักอ้มในรสสวาท เทียนอกใจผัว
นอกใจเมีย ไปเสพสุขกับคนที่เขามีเจ้าของอื่น สัตว์นรกจะป่วยป็นขึ้นไปตามความสุขของตันจิว
ใครขัดขึ้นก็จะเอาหอกแทงสวนขึ้นไป ทั้งตัวผู้ตัวเมียถูกหนามจิวทิ่มแทง ร้องเจ็บปวดครวญคราง
ไม่ขาดระยะ สถานที่สุดท้ายชื่อ โลกัณตนรก หรือเรียกว่า อเวจีนรก เป็นแดนที่ใหญ่กว่าแดน
นรกทุกแดน ล้อมรอบด้วยกำแพงเหล็กเป็นเปลวไฟ ภายในมีเปลวไฟ ลูกไหม้สัตว์นรกตลอดเวลา
ทั้งกลางวันและกลางคืน สรุปได้ว่า เรื่องท้องแดนนรก ของพระมาลัยในภาคนี้กล่าวถึง พระมาลัย
ผู้มีฤทธิ์ ได้ชำระแค้นดินเยียมเมืองนรก ท่านได้พบบรรดา สัตว์นรกทั้งหลาย กำลังถูกผู้คุม
เอาหอกทิ่มแทงอย่างไม่ปราณีแทงซ้ำแล้วซ้ำอีก หรือถูกทรมานที่แตกต่างกัน มียมบาลอธิบายให้รู้ว่
ทุกอย่างมันเกิดแต่กรรมของสัตว์นรก”^๓

ทวิศักดิ์ ญาณประทีป “กล่าวถึงประวัติของพระมาลัยว่า เป็นพระอรหันต์องค์สุดท้าย
ว่าเกิดที่โรหนชนบทในเกาะลังกา ในเรื่องว่ามีอิทธิฤทธิ์ ไปโปรดสัตว์ถึงในนรก และเหาะเหิน
เดินอากาศขึ้นไปบนสวรรค์ ได้พบกับพระศรีอาริย์เมตไตรย ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหน้า

^๓ พระสุพจน์ กลยาณธมโม (ภาพสิงห์), “การศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัย
สูตร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ดังมีเรื่องแจ้ง อยู่ในคัมภีร์ชื่อว่า พระมัลลยสูตร ซึ่งเป็นคัมภีร์อยู่นอกนิบาตไม่ได้รวมอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พิจารณาดูเค้าเรื่องก่อนไปข้างคติมหายาน เพราะทางมหายานมีพระโพธิสัตว์องค์หนึ่งชื่อพระกษิติครรภ เสด็จไปโปรดสัตว์ในนรกอยู่เสมอ จนในพิธิกงเต็กก็จะขาดรูปพระกษิติครรภไปไม่ได้ และโดยเหตุที่พระกษิติครรภ มีลักษณะคล้ายพระมัลลย ต่างกันตรงที่องค์หนึ่งเป็นพระโพธิสัตว์อีกองค์หนึ่ง เป็นพระอรหันต์เท่านั้น ในอานัมมิกาย จึงขนานนามพระกษิติครรภว่าพระมัลลย นอกจากนี้ที่ในพระมัลลยสูตร กล่าวถึงพระศรีอาริย์เมตไตรย ก็มีเค้าไปทางคติมหายาน ซึ่งนิยมอยู่ในเรื่องพระโพธิสัตว์ จนมหายานให้ชื่อว่า โพธิสัตว์ยาน ผิดจากนิกายฝ่ายใต้ซึ่งเรียกในโวหารของฝ่ายมหายานว่า ศรวากยาน”^๔

“พระมัลลยคำหลวง เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา เชื่อกันว่าเป็นพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร แต่นักวรรณคดีบางท่าน เช่น ศักดิ์ศรี แยมันดดา เชื่อว่ามีใช้ผลงานที่แต่งในเวลาใกล้เคียงกันกับ นันทโศภนทสูตรคำหลวง ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรเท่านั้น อีกทั้งวรรณคดีเรื่องนี้ ยังไม่น่าจะนับเป็นคำหลวง ดังที่เรียกกันด้วย เค้าเรื่องพระมัลลย น่าจะมาจากคัมภีร์ มาเลยยเทววัตเถรวัตถุของภิกษุชาวล้านนา ในประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และคัมภีร์มาเลยยเทววัตเถรวัตถุ ที่ป็นฎีกา แต่งโดยพระพุทธรวิลาส ในช่วงกลางหรือปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พระมัลลยคำหลวง แต่งเป็นร้อยสุภาพ บางแห่งคล้ายกาพย์ยานี มีคาถาบาสันๆ ขึ้นต้นข้อความแล้วแต่งขยายความเป็นช่วงๆ ลักษณะคล้ายกาพย์มหาชาติ ตอนท้ายเป็นโคลงสี่สุภาพจำนวน ๕ บท เนื้อความกล่าวสดุดีพระศรีอาริย์เมตไตรย และบอกปีพุทธศักราชที่ทรงนิพนธ์จบ คือ พ.ศ.๒๒๘๐ จุดประสงค์ในการแต่งเรื่องพระมัลลยคำหลวง ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเทศน์มหาชาติให้ได้พบพระศรีอาริย์เมตไตรย ได้บวชเฉพาะพระพักตร์ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และบรรลुพระนิพพานในที่สุด พระนิพนธ์ขึ้นต้นด้วยประณามพจน์เป็นบทนมัสการพระรัตนตรัย แล้วกล่าวถึงพระมัลลยอรหันต์เถรองค์สุดท้าย ในโรหนชนบทลังกาทวีป มีอิทธิฤทธิ์มาก ได้ลงไปโปรดสัตว์ในเมืองนรก บรรดาสัตว์นรกขอให้พระมัลลยบอกญาติพี่น้องให้ทำทานแผ่ส่วนกุศลส่งไปให้ พระมัลลยจึงได้นำข่าวสารมาบอกและได้เทศน์สั่งสอนให้มนุษย์ทำบุญทำทานและกระทำความดี เพื่อให้หลีกเลี่ยงจากการตกนรก

วันหนึ่งพระมัลลยนำดอกบัวที่ขายยากจนเชิญใจคนหนึ่ง ถวายไปบูชาพระธาตุเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้พบและได้สนทนากับพระอินทร์ จึงทราบว่าเป็นเทวดาแต่ละองค์กระทำความกรรมและรับผลกรรมไม่เท่ากัน ครั้นพระศรีอาริย์เมตไตรย เสด็จนมัสการพระธาตุเจดีย์จุฬามณี พระองค์ได้บอกพระมัลลยว่า จะลงมาประกาศพระศาสนา เมื่อพระศาสนาของพระสมณโคดม

^๔ ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, วรรณกรรมศาสนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๘), หน้า๙๒-๙๓.

สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าผู้ใดต้องการจะเกิดทันในศาสนาของพระองค์ ก็ให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน เช่น ฟังเทศน์ มหาชาติให้จบภายในหนึ่งวัน พระมาลัยจึงได้กลับมาเล่าเรื่องราวที่ได้เห็นได้ฟังมาบอกแก่ชาว ชมพูทวีป ส่วนชายเชื้อใจที่ถวายดอกบัวพระมาลัย เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็ได้ไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ นามว่าอุบลเทพบุตร ด้วยอำนาจบุญที่ได้สร้างสมไว้นั้น เรื่องพระมาลัยคำหลวง เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาแสดงหลักธรรมในศาสนา สำนวนโวหารเช่น การแสดงผลของบุญแลบาป แต่ก็เดินเรื่องด้วยบทบรรยายที่กระชับอ่านเข้าใจง่าย และมีพรรณารายละเอียดต่างๆ ดังตัวอย่าง บทบรรยายภาพสังคมในยุคพระศรีอารียเมตไตรยตอนหนึ่งว่าดังนี้

ยथा ขตยามจจาเสนามตตาทโย ปญจสีลานิ รกฺขนติ ส่วนกษัตราธิราช
 ทั้งหมู่อำมาตย์เสนา อีกทั้งไพร่ฟ้าทั้งหลาย ผูกหญิงชายทุกพรรค ก็ชวนกันรักษา
 ปญจสีลानิรันดร์ บ่มิไยยนต์ลงโทษ บัณฑิตโรธอาฆาต อพยาบาทเวราทุกมนุสสา
 สัตว์ชาติ ทั้งจัตุบาททวิบาท บ่ประทุษร้ายอดใจกัน มีแต่ความฉันทเมตตา คือ ผูกกาแล
 นกเค้า รักคลึงเคล้าคลอเคียง แมวเมิลเมียงรักหนู ฟังพอนงูหุหรรษ์ เสือใจฉันท
 ชมเนื้อ สืหราชเชื้อชมทรตาย สัตว์ทั้งหลายต่างพรรค กะสันด้วยเสน่ห์สนธิ
 เกิดมิตรจิตใสดุ...”^๕

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ยุตโต) กล่าวว่า “สุโขทัยก้าวมาถึงไตรภูมิฯ อยู่ระยะเดิมต่อไปยัง ที่พระมาลัย นอกจากนั้น อิทธิพลในด้านของความเชื่อนรกสวรรค์ที่แพร่หลายนั้น ยังมีวรรณคดี ยุคหลังมาเสริมอีก เช่นเรื่อง queทุกคนท่านคงรู้จักกันดีคือพระมาลัย เรื่องพระมาลัย เท่าที่ทราบ ก็ว่าเกิดนิยมกันขึ้นในสมัยอยุธยา พระมาลัยเน้นอะไรบ้าง พระมาลัยเน้นเรื่องนรกสวรรค์ชัดเจน เพราะพระมาลัยนี้ ตามเรื่องว่าท่านทำแบบพระโมคคัลลานะ ท่านลงไปในนรกก่อน พบกับสัตว์นรก สอบถามว่าใครทำบาปอะไร จึงได้ไปเกิดอย่างนั้น แล้วก็รับคำพวกสัตว์นรก เอามาบอกกับญาติ เพื่อจะมาสั่งสอนว่า ไม่ควรที่จะประพฤติอย่างนั้นๆ เพราะประพฤติอย่างนั้นแล้ว ต้องไปเดือดร้อน ลำบาก อย่างที่ตนรกก็นั่น ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ให้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ไปให้เขา หรือท่านขึ้นไปบนสวรรค์ไปพบเห็นเทวดา ก็สอบถามว่าเทวดาองค์นั้นๆ มีทิพยสมบัติ อย่างนั้นมีความรุ่งเรืองอย่างนั้น ได้ทำบุญอะไรมา ได้คำตอบแล้วก็นำมาสั่งสอนแก่ชาวมนุษย์ แล้วพระมาลัยก็ไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์ ได้ไปพบพระศรีอารีย ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ในสวรรค์ ชั้นดุสิตลงมาไหว้พระจุฬามณีเจดีย์ ท่านก็ถามพระศรีอารีย ก็ยังฝากคำสอนมายังชาวมนุษย์ด้วย ว่าถ้าหากพบพระองค์ให้ทำอย่างนั้นๆ ในบรรดาสิ่งที่พระศรีอารียทรงแนะนำนั้น ก็มีข้อที่หนึ่ง ที่ว่าให้ฟังมหาชาติ คือเวสสันดรชาดกนี้

^๕ มุขนิธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดา, นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑๔-๓๑๕.

นี่ก็เป็นคติที่เสริมซ้ำให้มีความเชื่อถือ ในเรื่องพงศาวดารมหาดินมากยิ่งขึ้น แต่ว่าเทศน์มหาชาติ ก็คงไม่ได้เกิดเพราะเรื่องพระมาลัย มาทำให้เกิดแต่คงจะมีมาก่อน แล้วเอาพระมาลัยมาอ้าง เพื่อให้คนไปฟังมหาชาติมากขึ้นเป็นการย้าสนับสนุน นอกจากนั้นในคติที่ พระศรีอารียันท่านสอนฝากมา ไม่ได้มีเพียงแค่เรื่องการเทศน์มหาชาติเท่านั้น บุญอะไรต่างๆที่สอนมา เยอะแยะมากมาย เรื่องการเทศน์มหาชาติ ก็เป็นเพียงส่วนย่อยอันหนึ่ง ในการที่จะทำให้ได้ไปพบ พระศรีอารีย แต่เราจะเห็นว่าคติในเรื่องพระมาลัย เน้นในเรื่องบาปบุญคุณโทษเรื่องสวรรค์นรก ตลอดถึงการไปพบพระศรีอารีย อาจตั้งข้อสังเกตไว้พิจารณาด้วยว่า วิธีบรรยายแบบพระมาลัย และไตรภูมิฯนี้ แม้ว่าที่จริงแล้วมุ่งไปที่การเว้นกรรมชั่วและทำกรรมดี ซึ่งจะเป็นเหตุปัจจัย ให้พ้นผลร้ายและได้ประสบผลดีต่อไป แต่เพราะการบรรยาย เริ่มจากการมองผลที่ประสบอยู่ แล้วย้อนไปบอกเหตุ ที่ได้ทำมาในอดีต ถ้าไม่ตั้งหลักโยนิโสมนสิการให้ดี แทนที่จะมุ่งตรงไปหาการ กระทำกรรม ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยหลัก ผลข้างหน้าโดยตรงก็อาจจะหักเหไป ในทางของการยอมรับสภาพ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันโดยอ้างกรรมเก่าไปก็ได้”^๖

ประสิทธิ์ ศรีสมุทร กล่าวถึงที่มาของเรื่องพระมาลัยคำหลวงไว้ว่า พระมาลัยคำหลวง คำเรื่องเดิมเป็นภาษาบาลี ชื่อมาเลยยสูตร เข้าใจกันว่าภิกษุชาวเมืองลังกา แต่งก่อนตั้งกรุงสุโขทัย ๑๐๐ ปี ต่อมาภิกษุชาวเชียงใหม่ ชื่อพุทธวิลาส ได้แต่งขยายความเรื่องนี้ให้พิสดารขึ้น และบอก ชื่อเรื่องที่แต่งว่าฎีกามาลย์ ซึ่งสอดคล้องกับที่เสนีย์ วิลาวรรณ ได้กล่าวเอาไว้ว่า พระมาลัยคำหลวง เป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ทรงได้เค้าเรื่องมาจากมาลัยสูตร ซึ่งภิกษุชาวลังกา แต่งไว้ก่อนสุโขทัย ประมาณ พ.ศ. ๑๗๐๐ ต่อมาภิกษุชาวเชียงใหม่ ชื่อพุทธวิลาส ขยายความใหม่ ให้ชื่อว่า ฎีกามาลย์ ทำนองแต่งใช้รายสุภาพ บางตอนคล้ายกาพย์ยานี มีคาถาบาลีสั้นๆ แทรกอยู่หน้าบท ตอนท้ายเป็นโคลงสี่สุภาพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดอานิสงส์ ได้พบพระศรีอารีย เมตไตรย

แม้จะมีได้มีหลักฐานใด ที่บ่งบอกชื่อผู้แต่งไว้ชัดเจน แต่นักวรรณคดีไทยส่วนมากก็ยังถือว่า พระมาลัยคำหลวง เป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ กวีเอกแห่งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และได้กล่าวต่อไปอีกว่า ขณะที่เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ทรงผนวช อยู่ที่ ณ วัดโคกแสง ได้ทรงนิพนธ์ หนังสือเกี่ยวกับศาสนาสองเรื่อง คือนันทโพนันทสูตรคำหลวง และพระมาลัยคำหลวง ในปี พ.ศ. ๒๒๗๙ และ พ.ศ. ๒๒๘๐ ตามลำดับ ผู้นิพนธ์ได้กล่าวตามคัมภีร์พระมาลัยด้วยความรู้ความคิดของตน เพื่อให้เป็นที่ชื่นชมยินดี มีความเลื่อมใสแก่หญิงชายทั้งปวง ด้วยความลึกซึ้งวิจิตรพิสดาร กว้างขวางตามสมัย เพื่อให้เจริญในใจของตนเอง และขอความสุขสวัสดิ์จึงมีแต่ผู้นิพนธ์

^๖ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พัฒนาสังคมไทยด้วยความรู้เข้าใจในไตรภูมิ, ม.ป.ส., หน้า ๔๖-๔๘.

จากนั้นก็ได้อธิบายถึงจุดประสงค์ และความมุ่งหวัง ที่จะบรรลุพระนิพพาน ดังข้อความว่า เสร็จแล้วจึงกล่าวนิทานพระมาลัยว่า จำงนัยด้วยจิต จำงนิจด้วยเพียร จำงับเขียนลิขิต จำงลิลิต กลกลอน ประดิษฐ์อักษรระเบียบ ประดับระเบียบอักษร ประดาเพียรชนะบ่ขัด ประสงค์ซึ่งอรรถ ตามฉบับ ประสานศัพท์บ่ให้ผิด ประเสริฐในนิติโดยบรรพ์ ประเสริฐธรรมอมฤตย์ ประกอบ ประพฤติพนา ประดิษฐ์สาราสมบัติประสิทธิ์วิจิตรบริบูรณ์ เดชะกุศลมูลนี้ไซ้ จงพบพระเมตไตรย วรรณถ อย่าแคล้วคลาดบาทบาท จงเกิดในบงกชบริสุทธี จงเป็นบุรุษโดยอิทธิ ได้เอหิสิทธิบรรพชา เฉพาะพัทธาวีมล พรรณแห่งบรมธรรมพระเมตไตรย ได้ธรรมพิศมัยเสร็จจรรณ จงทรงอรหังสำเร็จ แล้วจงเสด็จนฤพาน เมื่ออวสานนั้นไซ้ ประณิธานนี้จงได้จุณน้ำใจปอง ข้อความตอนท้ายเรื่องที่ยกมานี้ได้กล่าวว่า อันเรื่องราวของพระมาลัยนี้ นิพนธ์ขึ้นด้วยจิตจำงนัยอันแน่วแน่และด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อเป็นแบบฉบับในการแต่ง เป็นเลิศตามข้อความแต่กาลก่อน เป็นด้วยรสพระธรรมอมฤต ประกอบด้วยสาระอันทรงคุณค่า ด้วยบุญกุศลจากความมุ่งมั่นในการประพันธ์ดังกล่าว ขอให้ได้พบ พระศรีอริยเมตไตรย ขอให้ได้เกิดในดอกบัวอันบริสุทธี เป็นบุรุษมีฤทธิ์ ได้บวชเฉพาะพระพักตร์แห่ง พระศรีอริยเมตไตรย ได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหัง และบรรลุพระนิพพานในกาลอันเป็นที่สุด ด้วยความมุ่งมั่นปรารถนา จงสำเร็จดังใจปรารถนาเทอญ”^๓

พระสุพจน์ กลยาณธมโม (ภาพสิงห์) กล่าวว่าไว้ว่าความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในเทศนาพระมาลัยสูตร พระมาลัย ตอนท่องนรก พบสัตว์นรกผู้รับกรรมตามที่ตนได้ทำมา ตอนที่ท่องเที่ยวชมสวรรค์ พบเทวบุตรผู้มีบริวารตามบุญที่ได้กระทำมา ตอนที่ได้พบพระศรีอารยแล้ว ได้สนทนาธรรมว่าได้สั่งสมบุญอย่างไร ถึงจะได้พบกับศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ตอนสุดท้ายการเทศนาโปรดมนุษย์ และมีประเด็นความเชื่อเรื่องทำบุญ แล้วได้ไปเกิดในเทวโลก ความเชื่อเรื่องทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ และความเชื่อเรื่องโลกยุคของพระศรีอารย ผลการศึกษาพบว่า บุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท บุญหมายถึงเครื่องชำระจิตใจให้ใสสะอาดจนน้ำบริสุทธี บาปหมายถึงความเศร้าหมองแห่งจิตใจ ประเภทบุญและบาป ประเภทบุญ-บาปมีทางกาย วาจา ทางใจ สุกติของบุคคลผู้ทำบุญ เมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์โลก มีทางไปสี่ทางได้แก่ มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก และภูมิพ้นโลก

สำหรับทุกติของบุคคลผู้ทำบาป เมื่อสิ้นชีวิตจากโลกมนุษย์แล้วมีทางไปสี่ทางเช่นกัน ได้แก่ นรก เปต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธทุกคน ในด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติ ที่มีการเทศน์พระมาลัยสูตรก่อนทุกครั้งเป็นการแสดงให้เห็นอันสัสการให้ทาน ด้านความกตัญญูต่อบุพการี สะท้อนให้เห็นการทำ

^๓ ประสิทธิ์ ศรีสมุทร, **วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๒-๑๐๔.

ดี ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว สะท้อนให้เห็นผลดีและผลชั่วที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์พระมาลัยสูตร และได้นำมาพร้อมกับประเพณีเทศน์พระมหาชาติ ด้านความเชื่อในเรื่องปรโลกเบื้องหน้า เกิดขึ้นจากคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปตามคำสอนในพระพุทธศาสนา”^๘

วัฒนา ณ นคร กล่าวว่าความเป็นมาของพระมาลัยเป็นสิ่งที่กวีสร้างขึ้นมาโดยอาศัยชื่อบุคคล และสถานที่ที่มีอยู่จริงในลังกาเข้ามาเป็นส่วนประกอบ ให้ดูว่าพระมาลัยนี้มีตัวตนอยู่จริง ซึ่งกวีได้ใช้แบบตัวละครทางศาสนา ที่มีอยู่แล้วมาสร้างเป็นตัวละครใหม่ คือ พระมาลัย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าตัวละคร พระมาลัยนี้มีต้นแบบ มาจากพระโมคคัลลานะ ซึ่งเป็นพระอัครสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์มีอิทธิฤทธิ์ ไปโปรดนรกสวรรค์ กวีได้สร้างให้พระมาลัยเป็นพระอรหันต์ เพราะพระอรหันต์เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ เช่น เหาะได้ หากกวีสร้างให้พระมาลัยเป็นพระธรรมดา ซึ่งไม่มีฤทธิ์เดชก็จะไปนรกสวรรค์ไม่สะดวก และการที่สร้างให้พระมาลัยมีคุณสมบัติต่างๆ ทัดเทียมกับพระโมคคัลลานะนั้น ก็เพราะพระโมคคัลลานะ เป็นพระอัครสาวก ที่ชาวพุทธรู้จักกันดี แต่ได้ไปนิพพานนานแล้ว กวีจึงได้สร้างเรื่องพระมาลัย โดยใช้แบบเดียวกันกับพระโมคคัลลา เป็นการสร้างให้ผู้อ่าน ยอมรับสถานภาพของตัวละครว่าเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน และมีฤทธิ์ทัดเทียมกันทุกประการ นอกจากนี้ยังใช้ตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ คือ พระมาลัยนี้เป็นสิ่งเชื่อมโยงความคิดเรื่องการเวียนสรวรรค์นรก เชื่อมโยงเรื่องอดีตกับปัจจุบัน คือ สืบทอดเจตนารมณ์ทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับธรรมะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ของคนทั่วไปคือรักษาศีล พังธรรม และให้ทาน เนื้อเรื่องของพระมาลัย แบ่งออกเป็นสองภาค คือ ภาคนรก และภาคสวรรค์ เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาของเรื่องพระมาลัย จะพบว่าจะกล่าวถึงภาคนรกไว้อย่างละเอียดลออ มากกว่าภาคสวรรค์ พระมาลัยถูกกำหนดให้เป็นพระอรหันต์ ที่มีอิทธิฤทธิ์ทัดเทียมพระโมคคัลลา ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทางอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ดังนั้น จึงเกิดความสมจริงว่าพระมาลัย สามารถเหาะขึ้นไปบนสวรรค์ และลงไปโปรดสัตว์นรกได้จริง ซึ่งไม่ขัดต่อความรู้สึกและความเชื่อของชาวพุทธ^๙

อรนุช นิยมธรรม เรียบเรียงจากบทความ พระมาลัยในสังคมพม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรื่องราวของพระมาลัยในประเทศพม่า มีกล่าวถึงในแง่ของความเป็นมา และงานพิธีโดยบันทึกเป็นจารึก คำบอกเล่า และสิ่งปลูกสร้าง จากหลักฐานด้านจารึก เผยให้ทราบว่าคัมภีร์มหาวงศ์

^๘ พระสุพจน์ กลยาณธมโม (ภาพสิงห์), “การศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๙ วัฒนา ณ นคร, “ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๒๕).

เป็นคัมภีร์ ที่กล่าวถึงเรื่องของ ฉะนั้นมาแล ไว้แรกสุด โดยพระมหานามะเถร จากเมืองอนูราเกาะสิงหล ซึ่งมีการเรียบเรียงในราวปีพุทธศักราช ๖๐๐ หรือ ๘๐๐ ต่อมาในคริสต์ศักราชที่ ๑๘๗๘ พระจีตเตละทะ สะยาตอ แห่งเมืองชเวตอง ได้แปลคัมภีร์อรรถกถาทางค์ ออกมาเป็นภาษาพม่า และตั้งชื่อว่า มหาวงศ์วัตถุ ในคัมภีร์มหาวงศ์วัตถุ กล่าวถึง ฉะนั้นมาแล ว่าคือพระมาลี-ยะมหาเทวะอรหันต์ มหาเถระ ซึ่งเป็นใหญ่ในบรรดาพระอรหันต์ ๕ รูป พระองค์ทรงออกบิณฑบาต รับข้าวยาคุและ ภัตตาหารจากกษัตริย์ทูลฐคามินี แห่งเกาะสิงหล แล้วนำไปแจกจ่ายแก่พระสงฆ์ ๙๐๐ รูป ที่จำพรรษาอยู่เกาะสิงหล นอกจากนี้ ยังพบเรื่องราวของพระมาลัยจากคัมภีร์ รสวาหินี ที่รัฐपालะ แห่งมหาวิทยาลัยแปลไว้เป็นภาษาบาลี ในคัมภีร์รสวาหินีนี้ประกอบด้วยเรื่องเล่า ๑๐๓ บท ใน ๔๐ บทแรกกล่าวถึงเรื่องที่เกิดในชมพูทวีป ส่วนใน ๖๓ บทท้ายกล่าวถึงเรื่องราวที่เกิด ในเกาะลังกาทวีปสิงหล คัมภีร์รสวาหินีนี้ในประเทศพม่า รู้จักกันดีในชื่อว่า มธุรสวาหินีวัตถุ มธุรสวาหินีวัตถุฉบับนี้ เรียบเรียงในสมัยพุกาม แต่ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และกล่าวกันว่าเป็นคัมภีร์ ที่เขียนเป็น ภาษาพม่า แต่มิได้กล่าวไว้ว่า เขียนเสร็จเมื่อใด อย่างไรก็ตาม ได้พบหนังสือฉบับคัดลอกหนหลัง ในปี ค.ศ. ๑๗๗๓ ในคัมภีร์มธุรสวาหินีวัตถุ ได้กล่าวถึงพระมาลัยว่า พระมาลัยได้ไปปฏิบัติกรรมฐาน ในวัดป่าเวลิหารเกาะสิงหล วันหนึ่งเกิดอาพาธเป็นโรคลมแน่นท้อง จึงต้องออกบิณฑบาตข้าวยาคุ มาเป็นยารักษาโรค จากอุบาสกผู้หนึ่ง และด้วยทิพยญาณว่าอุบาสกผู้นี้ จะได้เป็นเทพในสวรรค์ ชั้นดุสิต จึงพาอุบาสกผู้นั้นไปกราบไหว้พระธาตุจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ เมื่อไปถึงสรวงสวรรค์ อุบาสก ผู้นั้นก็ได้พบหมู่เทพ และพบพระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ และเมื่อกลับมาก็ได้บอกเล่า ความสุขสบายในสรวงสวรรค์ ให้ชาวบ้านฟัง จนชาวบ้านต่างมีจิตประกอบกุศลกันอยู่เนืองๆ และ ในที่สุดอุบาสกผู้นั้น ก็ได้ไปเกิดเป็นเทพนามว่า มเหสักกะ ณ สวรรค์ชั้นดุสิตนั้น

ต่อมา มธุรสวาหินีวัตถุ นั้น ได้กลายมาเป็น ฉะนั้นมาแล้ววัตถุ (พระมาลัยวัตถุ) ซึ่งมีเรื่อง เล่าเกี่ยวกับพระมาลัย ที่แตกต่างออกไป คือ พระมาลัยได้ไปจำพรรษา ณ หมู่บ้านโรหณชนบทเกาะ สิงหลวันหนึ่งได้ไปยังเมืองนรกและสวรรค์ ขณะที่ไปยังเมืองนรกได้พบเห็นชาวนรก ที่ต้องทนทุกข์ ทรมานและเมื่อไปบนสรวงสวรรค์ ก็ได้พบกับเหล่าเทพบุตรเทพธิดา ผู้มีบิรวารสมบูรณ์ โดยที่ พระอินทร์ เป็นผู้เล่าความเป็นมาของเทพเหล่านั้นให้ฟังว่า เคยได้ประกอบกรรมอันดี จึงส่งผลให้มา เกิดเสวยสุขในสรวงสวรรค์ นอกจากนี้พระมาลัย ยังได้พบและสนทนากับพระศรีอาริยมตไตรย โพธิสัตว์ และพระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ ได้ฝากบอกชาวโลกให้ประกอบกุศลทำบุญ และฟังธรรม เป็นนิจสิน เพื่อจะได้พบกับพระองค์ในภพหน้า เมื่อพระมาลัยกลับมายังโลกมนุษย์ ก็ได้เล่าเรื่องต่างๆ ให้กับชาวบ้านฟัง ชาวบ้านผู้เลื่อมใสจึงปฏิบัติกุศล และทำทานกันถ้วนหน้า

ในประเทศพม่านั้น ได้พบเรื่อง ฉะนั้นมาแล้ววัตถุ หรือ พระมาลัยวัตถุจำนวนมาก ทั้งในรูป คัมภีร์ใบลาน และหนังสือชุด ในบรรดาเอกสารเหล่านั้นได้พบหนังสือใบลานพระมาลัย เก้าเล่มฉบับ หนึ่งที่คัดลอกในปี ค.ศ. ๑๖๖๘ สมัยพระเจ้าญองยาง ตัวอักษรที่จารเป็นภาษาพม่า สมัยญองยาง

โดยแปลมาจากภาษามคร (บาลี) และมีอีกฉบับหนึ่งเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับมัลลีย์ เขียนไว้ใน ปี ค.ศ. ๑๗๖๑ กล่าวกันว่าเป็นฉบับที่แปลมาจากภาษาไทย อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของเรื่องจากใบลานเก่าแก่ ๒ ฉบับนี้ ไม่มีความแตกต่างกัน ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๐๔ ของสมัยคอนบอง ได้มีการแต่งเรื่องพระมัลลีย์ในรูปแบบกาพย์กลอนที่เรียกว่า ปโยะสิงกา ในบรรดาพระมัลลีย์วัตถุ ที่เขียนเป็นกาพย์กลอนนี้ เฉียนมาแลบโยะ หรือกาพย์พระมัลลีย์โดยกวีอุโนแห่งสมัยคอนบอง นับเป็นงานที่เด่นมาก ในต้นยุคอาณาจักรมคร”^{๑๑}

พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์ กล่าวถึงพระมัลลีย์ว่า ซึ่งปัจจุบันคือเกาะลังกา เป็นพระเถระองค์หนึ่งชื่อว่าพระมัลลีย์ ท่านเป็นพระอรหันต์ชีนาสพ มีบุญญาภภาพ และฤทธิ์เดชเกริกไกร มีเกียรติคุณไพศาล เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในทวีปนี้ พระมัลลีย์อาศัยบ้านกัมโพชคาม ซึ่งเป็นชนบทเล็กๆ เป็นที่โคจรบิณฑบาต และอยู่จำพรรษามาเป็นเวลาช้านาน ท่านเป็นผู้ที่มีอุปการคุณแก่บรรดามนุษย์ในหมู่บ้านแห่งนี้มาก โดยนอกจากจะเป็นเพื่อนาบุญให้ชาวบ้านได้ทำบุญกุศลสุนทรทานกันแล้ว ท่านยังเข้ามานิเทศน์ บิณฑบาตที่ป่าช้าแห่งหนึ่งไปยังเมืองนรกบ่อยๆ และทุกครั้งที่ท่านไปถึง ท่านจะสำแดงฤทธิ์ บันดาลไฟนรกที่กำลังลุกโชนช่วงเผ่าไหม้สัตว์นรก อยู่อย่างบ้าคลั่งนั้นให้ดับไปพร้อมกับให้ฝนตกลงมา ตกต้องร่วงแสนจะร้อนร่า จนเกือบจะสุกเกรียมของสัตว์ผู้ยากไร้ ทุกข์ทรมานเป็นการใหญ่ ขณะเดียวกันนั้นก็บันดาล ลมพัดต้นไม้และภูเขาไฟ ภูเขาถ่านเพลิง รวมทั้งอีกาปากเหล็กทั้งหลาย ให้กระจัดกระจาย พลัดพลายกันไปจนหมด เสร็จแล้วก็บันดาลให้น้ำที่กำลังเดือดพล่านในกระทะทองแดงกลายเป็นน้ำเย็น และมีรสหวานปานน้ำผึ้ง ให้พวกสัตว์นรกนั้นได้ดื่มกินกันอย่างสำราญ ต่อจากนั้นก็แสดงธรรมโปรดให้เป็นที่เอิบอาบซาบซึ่งใจทั่วกัน พวกสัตว์นรกทั้งหลายเมื่อได้ฟังเทศน์จบแล้ว ต่างพากันยกมือไหว้แล้วร้องสั่งท่านว่า “พระคุณเจ้า ได้โปรดเวทนาพวกข้าพเจ้าด้วย เมื่อพระคุณเจ้ากลับไปถึงยังโลกมนุษย์แล้ว ขอได้แวะไปที่บ้านนั้น เมืองนั้น บอกแก่ญาติของข้าพเจ้าชื่อนั้น ให้เร่งทำบุญ แล้วอุทิศส่วนบุญมาให้ข้าพเจ้าด้วยเถิด ข้าพเจ้าจะได้พ้นกรรม ในเร็วไวพระเจ้าข้า”

ฝ่ายพระมัลลีย์ ครั้นกลับมายังโลกมนุษย์ ก็นำความตามที่สัตว์นรก พวกนั้นสั่งมาบอกแก่ญาติพี่น้องตามตำบลที่อยู่ ซึ่งระบุไว้ทุกประการ บรรดาญาติครั้งได้ฟังท่านบอกก็ทำบุญให้ทาน อุทิศส่วนกุศลไปให้โดยไม่รีรอ สัตว์นรกผู้เสวยกรรม เมื่อได้อนุโมทนาส่วนกุศลแล้ว ก็พ้นกรรมไปบังเกิดบนสวรรค์ เสวยสมบัติทิพย์เป็นที่สำราญทันที ต่อมาหลังจากที่ท่านไปโปรดสัตว์นรกมาแล้ว ต่อมาหลังจากนั้น พระมัลลีย์ก็ไปเที่ยวชมสวรรค์บ้าง ครั้นได้เห็นเทพบุตรเทพธิดาพวกนั้นเสวยสุขสำราญในสวรรค์ ก็กลับมาบอกชาวบ้านให้เร่งทำบุญสุนทรทาน เพื่อจะได้ไปบังเกิดในสวรรค์อย่างเทพบุตร เทพธิดาอย่างพวกนั้นบ้าง ทำให้ชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ทำบุญให้ทาน

^{๑๑} อรณฺข นิยมธรรม, *วรรณกรรมกรุงศรีอยุธยา*, หอจดหมายเหตุสังฆมณฑลกรุงเทพ, ม.ป.ป.,

เป็นการใหญ่ และเมื่อสิ้นชีวิตลงไปก็จะได้ไปบังเกิดบนสวรรค์เสวยสุขสำราญตามสมควรแก่บุญกุศลของตนด้วยประการเช่นนี้ต่อไป”^{๑๑}

ประวัติพระมัลลย์ ที่ขาดไม่ได้เลยก็คือ พระมัลลย์จะต้องไปเที่ยวเมืองนรกและสวรรค์ ท่านไปเที่ยวเมืองนรก ก็จะต้องไปพบกับสัตว์นรก ถ้ามถึงความทุกข์ยากความรำบากของพวกสัตว์นรกทั้งหลาย ว่ามีความสุขมีความทุกข์เป็นประการใด พุดคุยกับสัตว์นรกเป็นที่พอใจและเข้าใจแล้ว พระมัลลย์ก็จะลาพวกสัตว์นรกทั้งหลาย ไปเยี่ยมพระยายมราชสนทนาปราศรัยซึ่งกันและกัน เนื้อความที่สนทนากันกับพระยายมราชนั้น คือ เทวทูต ๕ ประการ และเรื่องบุญเรื่องกุศลของพระยายมราช สนทนาปราศรัยเป็นที่พอใจและเข้าใจแล้ว พระมัลลย์ก็จะลาพระยายมราชกลับมายังเมืองมนุษย์ และประกาศข่าวสารต่างๆ ให้กับพวกพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีสร้างบุญสร้างกุศล อย่าได้ประมาทเด็ดขาด จะได้ไม่ต้องไปตกในอบายภูมิทั้ง ๔ พระมัลลย์ท่านก็เทศน์โปรดชาวชมพูทวีป อยู่เนื่องนิิตย์ตลอดมา หลังจากไปเที่ยวเมืองนรกมาแล้ว พระมัลลย์ก็อยากจะไปเที่ยวเมืองสวรรค์บ้าง การไปเที่ยวเมืองสวรรค์ ก็จะต้องไปพบกับพระอินทร์หรือท้าวโกสีย์ เรื่องที่สนทนากันกับพระอินทร์ คือ มเหสี ๔ พระองค์ ชื่อของพระอินทร์ที่มีถึง ๗ ชื่อด้วยกัน และปราศรัยกันถึงเรื่องวัตตบท ๗ ประการ ของพระอินทร์ แล้วก็ถามถึงเรื่องของอานิสส์ของเทพบุตร เทพธิดาบริวาร ของพระอินทร์เป็นที่พอใจเข้าใจแล้ว พระมัลลย์ก็จะรอคอยที่จะได้สนทนากับพระศรีอาริย์เมตไตรย ที่พาบริวารของตนมาบูชากราบไหว้พระจุฬามณีเจดีย์สถานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อพระศรีอาริย์มากราบพระจุฬามณีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระศรีอาริย์ก็เห็นพระมัลลย์กำลังสนทนาอยู่กับพระอินทร์ ก็พาบริวารมานมัสการพระมัลลย์ทันที แล้วก็สนทนากันในเรื่องที่พระศรีอาริย์ จะไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใด ศาสนาของพระองค์จะเป็นเช่นไร กำหนดอายุไขจะเป็นประการใด พระศรีอาริย์ก็จะตอบว่า จะมาบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อสิ้นศาสนาของสมณะโคตม เมื่อครบกำหนดศาสนาของสมณะโคตม ๕๐๐๐ ปี ต่อไปก็จะเกิดมิกคัสัญญีศีลธรรมเสื่อมทรามลง อายุของคนเราสั้นลง ๑๐ ปี แล้วอายุเจริญขึ้นถึง ๘๐๐๐ ปี พระมัลลย์ก็จะมาบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้า เรื่องพระมัลลย์ ที่นักปราชญ์ทั้งหลาย แต่ละท่านได้เขียนแต่งไว้ส่วนใหญ่เนื้อหาสาระ ก็จะไม่แตกต่างกันมากนัก อยู่ที่สำนวนและโวหาร ของแต่ละท่าน ที่อาจจะไม่เหมือนกัน ก็สมเหตุผลที่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ได้ทรงตรัสไว้พระสูตรเล่มที่ ๑๑ ว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์มีอายุไข ๘๐,๐๐๐ ปี พระผู้มีพระภาคนามว่า เมตไตรยจักมาเสด็จอุบัติบังเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยมเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาคเหมือนตถาคตอุบัติ

^{๑๑} พูนศักดิ์ ศักดานุสรณ์, พระมัลลย์, (กรุงเทพมหานคร: อานวยเว็บพริ้นติ้ง, ๒๕๓๕), หน้า๒-๔.

ขึ้นในโลกในบัดนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้พระองค์เอง เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เสด็จไปดีรู้แจ้งโลกเป็นสาริณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค เป็นพระผู้มีพระภาค พระนามว่าเมตไตรย พระองค์นั้นจักทรงรู้แจ้งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม เหมือนตถาคตในบัดนี้ รู้แจ้งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามอยู่ พระผู้มีพระภาค พระนามว่าเมตไตรย พระองค์นั้น จักทรงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน เหมือนตถาคตในบัดนี้ แสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน พระองค์จักบริหารภิกษุสงฆ์หลายพันรูป เหมือนตถาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อยรูป ในบัดนี้ ฉะนั้น...”^{๑๒}

พระมาลัยนั้นเป็นตัวละครเอก ของเรื่องพระมาลัยสูตร เพราะพระมาลัยจะต้องไปสนทนาธรรมกับพระศรีอาริยเมตไตรย ถ้ามองถึงศาสนาของพระศรีอาริยเมตไตรยนั้น จะมาถึงเมื่อใดเป็นต้น“ในภิกขุมาลัยได้พรรณาสภาพการณ์ในยุคพระศรีอาริยเมตไตรยไว้ว่า ในโลกนี้จะมีแต่ความสุขความสงบ พระศาสนาก็จะเจริญรุ่งเรืองมั่นคงยิ่งกว่าศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันนี้ ดังที่พระองค์ตรัสไว้เองว่า จะมีพระอริยบุคคลมากกว่า มีสิ่งที่ดีต่างๆ มากกว่า ประชาชนในโลกนั้นจะมีความสุขสงบอย่างยิ่ง คือ ไม่มีเรื่องที่จะเดือดร้อน ทุกคนมีความพอใจในความเป็นอยู่ ไม่มีการเบียดเบียนกัน จนกล่าวได้ว่านอนไม่ต้องปิดประตูก็ได้ หมายความว่า เรื่องลักขโมย คนร้าย ไม่ต้องกลัว เพราะทุกคนล้วนเป็นคนดีเหมือนกันหมด ไม่มีคนพาลสันดานหยาบ จนกระทั่งลงจากบ้านก็จำกันไม่ได้ว่าใครเป็นใคร เพราะมันดีเหมือนกันหมดหน้าตาก็เหมือนกันหมด สวยเหมือนกันหมด จนจำกันไม่ได้ ต่อเมื่อกลับเข้าสูบ้านของตนแล้วจึงจำกันได้ เมื่อต้องการสิ่งใดก็ได้หมด มีต้นไม้วิเศษเรียกว่า ต้นกลีปพฤกษ์ อยู่ทุกทิศทั้งสี่ทิศ ถ้าต้องการในสิ่งใดก็ไปอธิฐานสอยเอาที่ต้นไม้วิเศษนั้นทุกอย่างสะดวกสบาย แม้แต่การคมนาคมก็กล่าวว่า น้ำในแม่น้ำไหลลงข้างหนึ่ง ไหลขึ้นข้างหนึ่ง เพื่อที่สะดวกแก่ผู้โดยสารทางเรือ หมายความว่า มนุษย์โลกไม่มีความทุกข์ใดๆเลย”^{๑๓}

ดร.ณิ คำเจริญ ได้กล่าวไว้ดังนี้ พระมาลัยเป็นพระสงฆ์ที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์มีฤทธิ์มากสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ และยังไปเที่ยวที่เมืองนรกและเมืองสวรรค์ได้อีกด้วย วันหนึ่งท่าน

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๗/๗๘-๗๙.

^{๑๓} กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ (ไตรภูมิโลกวิจิตรยถา), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

ได้ลงไปยังเมืองนรก ไปพบเห็นพวกเปรตต่างๆ หลายแบบหลายพวก กำลังได้รับโทษที่ได้ทำบาปต่างๆ เอาไว้เมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์ดังเช่น เปรตที่ถูกต้มอยู่ในหม้อเหล็ก ยมบาลต้มน้ำจนเดือดแล้วผลักคนพวกนี้ลงไป ในน้ำที่กำลังเดือด เปรตพวกนี้พอถูกน้ำเดือดเข้าก็ร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด จนมันตายและร่างก็ถูกต้มจนเปื่อย พอไม่นานก็ฟื้นขึ้นมาอีก มันก็ถูกยมบาลจับมัดลงหม้อต้มจนเปื่อยอีก เป็นอยู่อย่างนี้จนมันจะสิ้นเวรสิ้นกรรม พวกเปรตเห็นพระมาลัยยืนดูอยู่ ก็ได้ร้องขอให้พระมาลัยช่วยเหลือ

พระมาลัยก็ถามว่าพวกท่านทำผิดอะไรถึงได้รับโทษอย่างนี้ พวกเปรตก็บอกว่า เมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทุบตีพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทำร้ายพระสงฆ์ และครูบาอาจารย์ เราจึงได้มารับกรรมอย่างนี้ พระมาลัยก็บอกว่าเราจะช่วยเหลือให้พวกเจ้าได้พ้นทุกข์ โดยจะไปบอกพวกญาติของท่านให้ทำบุญกุศล แล้วอุทิศสงฆ์ให้พวกเจ้า พระมาลัยก็มาพบเปรตอีกจำพวกหนึ่ง เปรตพวกนี้มีทั้งหญิงและชายกำลังขึ้นต้นจ้าว ถ้าผู้หญิงนำผู้ชายผู้หญิงขึ้นก่อน ผู้ชายจะขึ้นตามหลัง ถ้าผู้ชายนำผู้ชายขึ้นก่อน ผู้หญิงขึ้นตามหลัง หนามจ้าว นั้นยาว ๑๖ องค์กร คือ ๑๖ ข้อมือ เวลาขึ้นนั้นหนามจ้าวเอาปลายลง เวลาลงหนามจ้าวเอาปลายขึ้น หนามจ้าว นั้นแทงหญิงชายนั้นเลือดอาบหมดทั้งตัว พอขึ้นไปถึงปลาย จะมีกาปากเหล็กจุ่มจิกจุ่มเจาะร่างกายของตน ตกลงมาข้างล่าง ก็จะถูกสุนัขคอยรุมกัดกินอยู่ข้างล่างนั้น กัดกินจนตาย ตายแล้วก็ฟื้นขึ้นต้นจ้าวอีก วนเวียนอยู่อย่างนั้นจนสิ้นเวรสิ้นกรรมของตนเอง

พระมาลัยก็ถามว่า พวกท่านทำผิดอะไร ถึงได้รับโทษอย่างนี้ พวกเปรตก็บอกว่า เมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์อยู่ ได้ทำผิดศีลข้อ ๓ คือ ผิดลูกผิดเมียของผู้อื่น แล้วสั่งพระมาลัยให้ช่วยเหลือ พระมาลัยก็บอกว่า เราจะช่วยเหลือให้พวกเจ้าได้พ้นทุกข์ โดยจะไปบอกพ่อแม่ ลูกเมีย และพวกญาติของท่านให้ทำบุญกุศล แล้วอุทิศสงฆ์ให้พวกเจ้า พระมาลัยก็รับปาก พระมาลัยก็มาพบเปรตอีกจำพวกหนึ่งอีก นั่งล้อมวงกินเหล้า พอดื่มเข้าไปกลายเป็นน้ำกรด คนไหนไม่ดื่มยมนบาลก็บังคับให้ดื่มเมื่อดื่มเข้าไป น้ำกรดนี้ก็จะกัดไส้ขาดตาย ตายแล้วเกิดใหม่อีก แล้วตายอีกเวียนวนอยู่อย่างนั้นจนสิ้นเวรสิ้นกรรม

เมื่อเห็นพระมาลัยต่างก็ยกมือไหว้ แล้วสั่งพระมาลัยให้ช่วยเหลือ พระมาลัยก็บอกว่าเราจะช่วยเหลือให้พวกเจ้าได้พ้นทุกข์ โดยจะไปบอกพ่อแม่ ลูกเมีย และพวกญาติของท่านให้ทำบุญกุศล แล้วอุทิศสงฆ์ให้พวกเจ้า พระมาลัยก็รับปาก แล้วมาพบเปรตอีกพวกหนึ่ง เปรตพวกนี้มีแต่โครงกระดูกเพราะถูกพวกหมา พวกแร้ง กา พวกกันจุมกัดกินเนื้อจนหมดสิ้น มันได้รับความเจ็บปวดทรมานครวญครางจนตาย วนเวียนอยู่อย่างนั้นจนสิ้นเวรสิ้นกรรม พระมาลัยถามว่า พวกท่านทำผิดอะไรถึงได้รับโทษอย่างนี้ พวกเปรตก็บอกว่าเมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นเนืองนิจมากมาย แล้วสั่งพระมาลัยให้ช่วยเหลือ พระมาลัยก็บอกว่าเราจะช่วยเหลือให้พวกเจ้าได้พ้นทุกข์ โดยจะไปบอกพ่อแม่ ลูกเมีย และพวกญาติของท่านให้ทำบุญกุศล แล้วอุทิศสงฆ์ให้พวกเจ้า

พระมัลลย์ก็รับปาก แล้วมาพบเปรตอีกจำพวกหนึ่ง พวกนี้มีชนเป็นดาบเป็นปืน ชนและดาบทิ่มแทงตัวมันเองอยู่ตลอดเวลา ทำให้มันได้รับความเจ็บปวดทรมานมาก เปรตพวกนี้เมื่อก่อนได้ฆ่าหมูและยิงนกเป็นอาชีพ จึงได้รับกรรมอย่างที่เราเห็น เปรตอีกจำพวกหนึ่งนั้น มีชนเป็นเข็ญถูกชนเข็ญทิ่มแทงตนเองเลือดไหลอาบทั่วตัว ทั้งนี้เพราะว่าเปรตพวกนี้ เคยพูดโกหกและพูดส่อเสียด ให้คนอื่นโกรธกันทะเลาะกัน จึงมารับกรรมดังที่กล่าว พระมัลลย์ไปพบเปรตอีกพวกหนึ่งคือ มีไขไหญ่ยานลากดิน ไขของมันทั้งใหญ่และเน่ามากเหม็นคลุ้งไปทั่ว เวลามันเดินมันก็เดินลากไข บางครั้งมันก็จะเอาไขแบกขึ้นป่าเพราะลากไม่ไหว ทั้งเจ็บทั้งหนัก พอจะนั่งก็เอาไขตั้งลงแล้วมันก็นั่งบนไขนั้น ขณะที่กำลังแบกไขและลากไขอยู่นั้นก็จะมีฝูงแร้งฝูงกาปากเหล็ก รุมจิกรุมกินจนตาย เปรตพวกนี้ทำบาปกรรมกับคนจน เพราะเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ที่ขาดความเป็นธรรม ไม่มีความเมตตาต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก จึงได้รับผลกระทบดังนี้

เปรตพวกสุดท้ายที่พระมัลลย์ ไปเห็นในนรกเป็นเปรตหญิง ตามตัวนี้เปื่อยหมด มีน้ำหนองไหลเยิ้ม เวลามันหิวมันจะหยิกเนื้อเน่าของมันกิน นอกนี่ยังมีพวกแร้ง กา มารุม มากัดกินเนื้อเน่าของเปรตหญิงนั้น ทำให้มันเจ็บปวดทรมานมาก และทนเจ็บอยู่อย่างนี้ จนสิ้นเวรสิ้นกรรม พวกเปรตเห็นพระมัลลย์ ยืนดูอยู่ก็ได้อำนาจขอให้พระมัลลย์ช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ทรมานเสียที พระมัลลย์ก็ถาม ว่าพวกท่านทำผิดอะไร ถึงได้รับโทษอย่างนี้ พวกเปรตก็บอกว่าเมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำผิดคือ หลอกหลวงชาวบ้านว่า เป็นผู้ทรงเจ้าเข้าผีได้ สามารถรักษาโรคให้หายได้ ขอร้องอย่าให้พวกญาติฯทั้งหลายอย่าได้กระทำเหมือนกับพวกตนทีเดียว เดียวจะมารับกรรมอย่างนี้ พระมัลลย์ก็บอกว่าเราจะช่วยเหลือให้พวกเจ้าได้พ้นทุกข์ โดยจะไปบอกพ่อแม่ ลูกเมีย และพวกญาติของท่านให้ทำบุญกุศลแล้วอุทิศสงฆ์มาให้พวกเจ้า พระมัลลย์ก็รับปาก และได้บอกว่าจะไปบอกญาติพี่น้อง ให้กับทุกคนที่สั่งไว้ ดังนั้น เมื่อพระมัลลย์ ขึ้นมาจากเมืองนรก กลับมายังเมืองมนุษย์ ก็ได้กลับมาบอกกับญาติฯ ของเปรตเหล่านั้น พวกญาติเปรตทุกคน ก็ทำบุญอุทิศไปให้เปรตเหล่านั้น ทำให้ญาติของตนที่อยู่ในนรกนั้นได้พ้นจากความทุกข์ และได้ไปบังเกิดในสวรรค์ ได้รับความสุขทั่วทุกคน จะสังเกตได้ว่าผู้ที่ตกนรกนั้น เป็นผู้ทำผิดศีล ๕ ข้อนั่นเอง

ในเช้าวันหนึ่ง ขณะที่พระมัลลย์ ได้ออกบิณฑบาตพอแล้ว ก็มาฉันอาหาร ที่ได้รับไม้ มีชายยากจนเข็ญใจคนหนึ่ง มีอาชีพเก็บผักหักฟืนนำไปขาย ได้ลงไปเก็บผักในสระ ได้มองเห็นดอกบัว ๘ ดอกจะนำไปขาย แต่พอเดินผ่านมาพบพระมัลลย์ เกิดความศรัทธาจึงถวายดอกบัวแก่พระมัลลย์ เมื่อพระมัลลย์รับดอกบัวแล้ว ก็มาเห็นสมควรว่าดอกบัวนี้ น่าจะนำไปไหว้พระเกตแก้วจุฬามณี พอคิดได้ดังนั้นแล้วพระมัลลย์ ก็เหาะขึ้นไปบนสวรรค์ พบพระอินทร์กับพวกเทพบุตร เทพธิดากำลังไหว้พระเจดีย์อยู่ พระมัลลย์ก็ไหว้เช่นกัน พระอินทร์เมื่อมองเห็นพระสงฆ์องค์เจ้ามาลัยก็พาเหล่าเทพบุตร เทพธิดามานมัสการพระมัลลย์ ตรัสถามว่า ท่านชื่ออะไร มาจากไหน มีธุระอะไร

จึงขึ้นมาถึงเมืองสวรรค์ พระมัลลาก็บอกว่าข้าพเจ้า ขึ้นมาบนสวรรค์เพื่อที่จะไหว้พระเจดีย์ เกศแก้วจุฬามณี และต้องการพบกับพระศรีอารียเมตไตรย ท่านจะมาหรือไม่

พระอินทร์ก็บอกแก่พระมัลลว่า พระศรีอารียเมตไตรยนั้นท่านมาแน่ เพราะวันนี้ เป็นวันพระ ซึ่งท่านจะมาในทุกวันพระ เพื่อที่จะมาเทศนาให้พวกเทวดาฟังทุกวันพระ ขณะนั้นก็จะมี เทวดาจำนวน ๑๒ องค์ แต่ละองค์นั้นมีบริวารมากน้อยไม่เท่ากัน บางพวกนั้นมีเพียงร้อย บางพวกนั้นมี บริวารเป็นพันๆ บางพวกนั้นมีบริวารเป็นหมื่นๆ เทวดาบางองค์มีบริวารเป็นแสนๆ เสื้อผ้าอาภรณ์ สีสันแตกต่างกันไม่เหมือนกัน บางคนมีสีแดงบางคนมีสีเหลือง บางคนมีสีขาว บางคนเขียว เพราะว่า เทวดาแต่ละองค์ เทพบุตรองค์ เทพธิดาองค์นั้น สร้างบุญสร้างกุศลมาไม่เหมือนกัน จึงมีสีสรรณู แตกต่างกันไป เทวดาทั้งหลายมีจุดมุ่งหมายก็คือมาไหว้พระเกศแก้วจุฬามณีนั่นเอง

พระอินทร์ก็ได้สนทนาปราศรัยกับพระมัลลเพื่อรอพระศรีอารีย จนกระทั่งพระศรีอารีย ท่านเสด็จพาบริวารมาทั้ง ๔ ด้าน ด้านละแสนโกฏล้อมรอบมา เสื้อผ้าอาภรณ์สีสรรณูแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน บางคนมีสีแดงบางคนมีสีเหลือง บางคนมีสีขาว บางคนเขียว เพราะว่าเทวดาแต่ละองค์ เทพบุตรองค์ เทพธิดาองค์นั้น สร้างบุญสร้างกุศลมาไม่เหมือนกัน จึงมีสีสันแตกต่างกันไป ขณะที่พระอินทร์ กับพระมัลลกำลังคุยสนทนากันอยู่นั้น พระศรีอารียเมตไตรย ก็เสด็จมาถึง พระเจดีย์ก็มลงกราบไหว้บูชาพระเจดีย์ นางฟ้าทั้งหลาย ก็กระทำตาม พอไหว้พระเจดีย์เรียบร้อยแล้ว พระศรีอารียเมตไตรย ก็เข้ามานั่งยังที่พระอินทร์ กับพระมัลล นั่งอยู่พร้อมกันกับนางฟ้าทั้งหลาย พระศรีอารีย ก็ทำการกราบนมัสการพระมัลล พระศรีอารียเมตไตรย จึงถามพระมัลลว่า ท่านมาแต่ ไหน มาทำอะไร ถึงเมืองสวรรค์ พระมัลลตอบว่า ข้าพเจ้ามาแต่เมืองมนุษย์ มาเพื่อจะมากราบไหว้ นมัสการ พระจุฬามณีเจดีย์สถานที่แห่งนี้ และขอชมพระบารมีของพระองค์

พระศรีอารียเมตไตรย จึงถามพระมัลล ถึงชาวเมืองมนุษย์ว่า เรามีความเป็นอยู่อย่างไร มีการทำบุญมากน้อยเพียงใด พระมัลลตอบว่า พวกชาวเมืองมนุษย์ ตอนนี้มีความเป็นอยู่ดี ร่ำรวย ทรัพย์สินนั้นมีน้อย ส่วนคนยากจนนั้นมีมาก คนทำบุญก็น้อยลง คนทำบาปนั้นมีมากขึ้น พระศรีอารีย เมตไตรย จึงถามพระมัลลว่า คนที่เขาทำบุญ เขาทำกันอย่างไร เขารักษาศีลอะไรกัน พระมัลล ก็ตอบว่า ชาวเมืองมนุษย์เขาได้ทำบุญตักบาตร ถวายจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์ สร้างวัดวาอาราม สร้างโบสถ์ สร้างกุฏิถวายวัด และรักษาศีลห้า ศีลแปดกัน พระศรีอารียเมตไตรย ได้ฟังดังนั้นจึงกล่าว กับพระมัลลว่า ท่านจะไปบอกกับพวกเขาเถิดว่า ถ้าใครอยากพบกับศาสนาของพระศรีอารีย ก็ให้เขา ทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา วิปัสสนากรรมฐานพระมัลลาก็ถามต่อไปว่า

เมื่อใดที่พระองค์จะลงไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ท่านก็ตอบว่า ก็ต่อเมื่อสิ้นยุคศาสนา ของสมณะโคตมแล้ว แล้วในปลายศาสนาของสมณะโคตมนั้น จะเกิดยุคมิกคัสสยวาท ซึ่งในยุคของคน ใจร้าย ฆ่าฟันกันตามใจชอบ ไม่มีศีลธรรม ไม่มีการกลัวบาปกรรม จิตใจของมนุษย์ จะเสื่อมทรามลง จนสิ้นศาสนาของสมณะโคตม และก่อนจะถึงศาสนาของพระศรีอารียนั้น ก็จะทำให้เกิดท่ามกลางๆ

เพื่อล้างซากศพสิ่งสกปรกชั่วร้าย ที่เกิดขึ้นให้หมดไป และช่วยเหลือมนุษย์ ที่รอดตายเพราะรักษาศีล และมนุษย์พวกนี้ จะสืบลูกหลานต่อและมีอายุมากขึ้น จนไม่รู้จักตาย มนุษย์พวกนี้จึงลืมตัว ไม่รักษาศีลภาวนา ไม่ทำบุญให้ทาน อายุจึงลดลงเหลือ ๘๐,๐๐๐ ปี

ช่วงนี้แหละศาสนาของพระศรีอารียะจะมีขึ้น ถ้าใครอยากพบกับศาสนาของพระศรีอารียะก็ให้เขาทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา วิปัสสนากรรมฐาน ศาสนาของพระศรีอารียะนั้นทุกคนจะมีความสุขเสมอกันไม่มีคนรวยคนจน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ทุกคนจะมีรูปร่างงดงามเสมอกันหมด ไม่มีหูหนวกตาบอด บ้าใบ้ ทุกคนมีความสุขสนุกสนานไม่ต้องประกอบอาชีพใด ใครปรารถนาสิ่งใดก็จะสมความปรารถนาทุกสิ่งทุกประการ

จึงขอให้พระมาลัยจงมาบอกทุกสิ่งที่ข้าพเจ้ากล่าวมาให้มนุษย์ทั้งหลายฟัง และให้พวกเขาเร่งทำบุญทำทาน รักษาศีลภาวนา แล้วจะพบความสุขสบายในศาสนาของข้าพเจ้า เมื่อพระมาลัยได้ฟังคำบอกของพระศรีอารียะเมตไตรยก็บอกลาพระศรีอารียะ แล้วเหาะลงมายังเมืองมนุษย์ บอกเล่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้พบเห็นมาและบอกกล่าวถึงคำสั่งของพระศรีอารียะเมตไตรย พวกมนุษย์ทั้งหลายเมื่อฟังพระมาลัยบอกกล่าวดังนั้นก็เร่งทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนากรรมฐานเพื่อจะได้พบกับความสุขสบายในศาสนาของพระศรีอารียะในชาติต่อไปภายภาคหน้า”^{๔๔}

สุนัตย วังศพลาย กล่าวถึง พระมาลัยมีความสำคัญว่าเป็นพระภิกษุผู้ทรงศีลและมีฤทธิ์อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกัมโฆคามชนบท ในเกาะลังกาทวีป เนื่องจากพระมาลัยเป็นพระภิกษุ ซึ่งเป็นพระเต็มเปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา จึงได้ลงไปโปรดสัตว์นรกทั้งหลาย เพื่อจะให้เปรตนรกสั่งความมาถึงญาติของตน ที่อยู่ในโลกมนุษย์ การลงไปโปรดสัตว์นรก ของพระมาลัยนั้น เหมือนกับพระโมคคัลลานะ สาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้ลงไปโปรดสัตว์นรกทุกวัน พระมาลัยได้เห็นสภาพต่างๆอันน่าเวทนาของพวกสัตว์นรก ซึ่งจะต้องชดใช้บาปกรรมตามที่ตนได้ทำไว้ ในขณะที่ตนยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ เมื่อพวกเปรตได้สนทนากับพระมาลัย ต่างก็ก้มลงกราบไหว้ และได้บอกถึงความถึงญาติของตน ที่อยู่บนโลกมนุษย์ ให้ญาตินั้นหมั่นฟังธรรม และทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลส่งไปให้พวกตนด้วย เพื่อพวกตนจะได้พ้นทุกข์ พระมาลัยก็ได้นำเรื่องราวของพวกสัตว์นรกเหล่านั้น มาบอกกับญาติของเขาทุกคน บรรดาญาติของเปรตเหล่านั้น เมื่อได้รับทราบเรื่องจากพระมาลัย ต่างก็เร่งรีบทำบุญตักบาตรส่งส่วนบุญส่วนกุศล ไปให้เปรตนรกญาติของตนทันที เปรตนรกเหล่านั้น เมื่อได้รับส่วนบุญแล้ว ก็ได้ขึ้นไปบังเกิดในสรวงสวรรค์ทันที

เช้าวันหนึ่ง ขณะที่พระมาลัยออกบิณฑบาต ก็มาพบชายยากจนเชื้อใจมีอาชีพาพินขายได้เก็บดอกบัว ๘ ดอก ในสระมาถวายพระมาลัย พร้อมอธิษฐานว่า แม้จะเกิดอีกหมื่นชาติแสนชาติ

^{๔๔} ดร.ณิ คำเจริญ, “การศึกษาเรื่องพระมาลัยในอำเภอสังขละบุรีจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๗).

ก็ขอย่าให้ได้พบกับความยากจนอีกเลย หลังจากนั้นพระมัลลย์ได้นำเอาดอกบัวทั้ง ๘ ดอกนั้น ขึ้นไปบูชาพระธาตุจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงได้พบพระอินทร์และเทวดาสิบสององค์ พระมัลลย์ได้ถามถึงบุญกุศล ที่พระอินทร์ได้ทรงสร้างมาว่าเป็นอย่างไร พร้อมทั้งบุญกุศลของเทวดา ทั้ง ๑๒ องค์ได้สร้างกองการกุศลสิ่งใดมา พระอินทร์ท่านก็พรรณนาบารมีของท่านและของเทวดาทั้ง ๑๒ องค์จนครบถ้วนบริบูรณ์

ในขณะนั้น พระศรีอารียก็เสด็จมาท่ามกลางนางฟ้าซึ่งเป็นบริวารห้อมล้อมพระองค์ มาทั้ง ฝ่ายหน้า ฝ่ายหลัง ฝ่ายซ้าย และฝ่ายขวา ฝ่ายละแสนโกฏ พระมัลลย์จึงได้ถามถึงกุศลกรรมของเหล่านางฟ้าทั้งสี่ฝ่ายนั้นว่าได้ทำบุญอะไรไว้ เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์ ท้าวโกสีย์จึงบอกถึงกุศลกรรม ที่เหล่านางฟ้าทั้งสี่ฝ่าย ให้พระมัลลย์ฟังว่านางฟ้าแสนโกฏที่มาในฝ่ายหน้า พระศรีอารียนั้น มีรัศมีขาว และมีอาภรณ์ขาว เพราะนางฟ้าเหล่านั้น เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีใจศรัทธาต่อศาสนา จึงได้จำศีลภาวนาทำบุญให้ทาน และได้ตั้งจิตอธิฐาน ขอให้ได้พบพระศรีอารีย พร้อมทั้งได้ทำบุญด้วยสิ่งของ ที่เป็นสีขาวไม่ว่าจะเป็นอาหาร ดอกไม้ ผ้านุ่งผ้าห่ม และพูกหมอน ดังนั้น กุศลกรรมที่ทำไว้ จึงทำให้ได้มาเกิดในสวรรค์วิมานแก้ว และอาภรณ์ล้วนแต่ขาวทั้งหมด

นางฟ้าแสนโกฏที่มาในฝ่ายขวาพระศรีอารียนั้น มีรัศมีสีเหลืองและมีอาภรณ์เหลือง เพราะนางฟ้าเหล่านั้น เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีใจศรัทธาต่อศาสนา จึงได้จำศีลภาวนา ทำบุญให้ทาน และได้ตั้งจิตอธิฐาน ขอให้ได้พบพระศรีอารีย พร้อมทั้งได้ทำบุญด้วยสิ่งของที่เป็น สีเหลืองแก่พระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ดอกไม้ ผ้านุ่งผ้าห่ม และพูกหมอน ดังนั้น กุศลกรรมที่ทำไว้ จึงทำให้ได้มาเกิดในสวรรค์วิมานแก้ว และอาภรณ์ล้วนแต่สีเหลืองทั้งหมด นางฟ้าแสนโกฏ ที่มา ในฝ่ายซ้ายพระศรีอารียนั้น มีรัศมีสีแดงและมีอาภรณ์แดง เพราะนางฟ้าเหล่านั้น เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีใจศรัทธา ต่อพระศาสนา จึงได้จำศีลภาวนา ทำบุญให้ทาน ฟังธรรม และได้ตั้งจิตอธิฐานขอให้ได้พบพระศรีอารีย พร้อมทั้งได้ทำบุญด้วยสิ่งของที่เป็นสีแดงแก่พระสงฆ์ นางฟ้าแสนโกฏ ที่มาในฝ่ายเบื้องหลัง พระศรีอารียมีรัศมีสีเขียว และมีอาภรณ์เขียว เพราะนางฟ้าเหล่านั้น เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีใจศรัทธา ต่อพระศาสนาจึงได้จำศีลภาวนา ทำบุญให้ทาน และได้ตั้งจิตอธิฐาน ขอให้ได้พบพระศรีอารีย พร้อมทั้งได้ทำบุญด้วยสิ่งของ ที่เป็นสีเขียวแก่พระสงฆ์

หลังจากได้สนทนากับพระอินทร์เป็นที่พอใจแล้ว พระศรีอารียเมตไตรย ก็เสด็จมาถึง พระเกตุจุฬามณี บูชาด้วยดอกไม้ ฐูปเทียน เครื่องหอม ฉัตร และแก้วแหวน เมื่อพระศรีอารียเมตไตรย เห็นพระมัลลย์ พระศรีอารีย จึงถามว่ามาท่านมาจากไหน มีความประสงค์อย่างไร จึงได้มาบนสวรรค์ แห่งนี้ พระมัลลย์จึงทูลว่า มาจากชมพูทวีป เพื่อจะกราบไหว้บูชาพระจุฬามณี และชมสมบัติ ของพระศรีอารีย พระศรีอารียเมตไตรย จึงถามพระมัลลย์ ถึงชาวเมืองมนุษย์ว่า เขามีความเป็นอยู่ อย่างไร มีการทำบุญมากน้อยเพียงใด พระมัลลย์ตอบว่า พวกชาวเมืองมนุษย์ตอนนี้ ความเป็นอยู่ดี ร่ำรวยทรัพย์สินนั้นมีส่วนน้อย ส่วนคนยากจนนั้นมีมาก คนทำบุญก็น้อยลง คนทำบาปนั้นมีมากขึ้น

พระศรีอาริยมตไตรย จึงถามพระมาลัยว่า คนที่เขาทำบุญ เขาทำกันอย่างไร เขารักษาศีลอะไรกัน พระมาลัยก็ตอบว่า ชาวเมืองมนุษย์เขาได้ทำบุญตักบาตร ถวายจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์ สร้างวัดวาอาราม สร้างโบสถ์ สร้างกุฏิถวายวัด และรักษาศีลห้า ศีลแปดกัน พระศรีอาริยมตไตรย ได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวกับพระมาลัยว่า ท่านจงไปบอกกับพวกเขาเถิดว่า ถ้าใครอยากพบกับศาสนาของ พระศรีอาริย์ ก็ให้เขาทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา วิปัสสนากรรมฐาน ให้คนทุกคนตั้งใจ ทำบุญและฟังเทศน์มหาชาติ เรื่องเวสสันดรชาดก ให้จบภายในวันเดียว ๑๐๐๐ พระคาถา และเครื่อง บูชาอย่างละพันๆ

พระมาลัยก็ถามต่อไปว่า เมื่อใดที่พระองค์จะลงไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ท่านตอบว่า ก็ต่อเมื่อสิ้นยุคศาสนาของสมณะโคตมแล้ว แล้วในปลายศาสนาของสมณะโคตมนั้นจะเกิดยุคมิกคัสัญญี ซึ่งเป็นยุคของคนใจร้าย ขำพินกันตามใจชอบ ไม่มีศีลธรรม ไม่มีการกลัวบาปกรรม จิตใจของมนุษย์ จะเสื่อมทรามลง จนสิ้นศาสนาและก่อนจะถึงศาสนาของพระศรีอาริย์นั้น ก็จะทำให้เกิดทำผิดต่างๆ เพื่อล้างซากศพสิ่งสกปรกชั่วร้าย ที่เกิดขึ้นให้หมดไป และช่วยเหลือนมนุษย์ที่รอดตาย เพราะรักษาศีล และมนุษย์นี้ จะสืบลูกหลานต่อและมีอายุมากขึ้นจนมีอายุ ๘๐,๐๐๐ ปี พระมาลัยจึงได้ทูลถามพระศรีอาริย์ต่อไปว่าท่านได้บำเพ็ญกุศลอะไรบ้าง

พระศรีอาริย์ จึงตอบพระมาลัยว่า เมื่อแรกนั้นพระองค์หวังจะได้โปรดผู้คน และเทวดา จึงได้บำเพ็ญเพียร สร้างสมภารบารมี สิบหกอสงไขย แสนกัปป์ บรรจงแต่งทานชื่อว่า วิริยธิโกปิธิ สมภาร ได้ให้พระเศียรพระเนตรเป็นทาน มากกว่าดวงดาวในท้องฟ้า ได้เชือดเนื้อและหนังให้เป็นทาน มากกว่าแผ่นธรณี โลหิตที่หลั่งออกมามากยิ่งขึ้นกว่าน้ำในมหาสมุทร ได้ให้ทั้งพระศอ ลูก และเมียรักเป็นทาน มานับโกฏกัลป์ เมื่อพระองค์จะมาตรัสรู้เป็นพระศาสดาแล้ว ผู้งชนคนที่เกิดมาจะงามทั้งหมด พระมาลัยได้เจรจาสรรเสริญพระบารมี ของพระศรีอาริยมตไตรย กับพระอินทร์แล้วๆ ก็อำลาพระอินทร์กลับมายังโลกมนุษย์ พระมาลัยได้บอกข่าวให้ชาวโลกทั้งหลาย เร่งสร้างกุศลตามที่พระศรีอาริย์สั่งไว้ พร้อมทั้งได้เล่าเรื่องราวของเทวดาทั้งสิบสององค์ ซึ่งได้กระทำบุญไว้ให้ชาวโลกฟังอย่างละเอียด ผู้คนทั้งหลายทั้งหญิงชาย เมื่อได้ฟัง ต่างก็มีใจเบิกบานยินดีเป็นยิ่งนัก ได้ชวนกันทำบุญ ครั้นตายจากโลกนี้ไปก็จุติไปบังเกิดในสวรรค์ ส่วนชายผู้ถวายดอกบัว แก่พระมาลัยเมื่อตายไป ก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ ได้วิมานประดับไปด้วยดอกบัวหอมฟุ้ง ส่วนพระมาลัย ก็เที่ยวโปรดสัตว์ทั่วโลก เมื่อถึงกำหนดพระชนม์ พระมาลัยก็เข้าสู่พระนิพพาน”^{๑๕}

สรุป จากการที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่า พระมาลัยเป็นพระอรหันต์ที่มีอิทธิฤทธิ์ สามารถที่จะไปเที่ยวโปรดสัตว์ในนรก และสามารถที่จะขึ้นไปเที่ยวชมสวรรค์

^{๑๕} สุนิตย์ วงศ์ปลาย, “การศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่ปรากฏในภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๒.

ชั้นดาวดึงส์ พระมัลลย์มีบทบาทสำคัญมากที่สุดต่อเรื่องพระมัลลย์สูตร เพราะเป็นผู้ที่จะดำเนินเนื้อเรื่องทั้งในภาคมนุชย์ ทั้งในภาคนรก และภาคสวรรค์สมบูรณ์ พระมัลลย์ท่านเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ทัดเทียมกับพระโมคคัลลาน์ ที่สามารถไปโปรดสัตว์ในแดนนรก ไปท่องเที่ยวในแดนสวรรค์และเทศน์โปรดมนุษยโลกในชมพูทวีป ในครั้งที่ยังไม่เข้าสู่พระนิพพาน ซึ่งท่านก็เป็นพระอรหันต์และพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั่นเอง

๒.๒ เรื่องพระมัลลย์สูตร

เมื่อสมเด็จพระมหากรุณาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ครั้งนั้น พระรัตนตรัยยังตั้งมั่นเจริญรุ่งเรืองอยู่ในเกาะลังกา ยังมีพระเถระพระองค์หนึ่ง มีนามปรากฏว่า พระมัลลย์เทวเถระเจ้า พระผู้เป็นเจ้าอาศัยบ้านกัมโปชคามเป็นที่โคจรคามบิณฑบาต นับว่าพระผู้เป็นเจ้าได้มีอุปการคุณแก่สัตว์ทั้งหลายเป็นอเนกประการเช่นเดียวกับพระมหาโมคคัลลานะเถระเจ้าด้วยประการฉะนี้ พระมัลลย์เทวเถระเจ้านี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้วยอิทธิฤทธิ์เป็นอันมาก พระผู้เป็นเจ้าไปสู่เทวโลกและยมโลกอยู่เนืองนิตย์ ย่อมมีคุณแก่สัตว์นรกกับเปรตและเทวดาเป็นอันมาก ขอนักปราชญ์พึงพิจารณาเนื้อความนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายที่ไปบังเกิดในเปรตวิสัยนรกนั้น จะไปสู่สวรรค์ก็ด้วยเหตุที่ตนได้รับอนุโมทนาผลบุญก่อนแล้วจึงจะได้ไปเกิดในสวรรค์ได้ บุคคลที่ไปตกนรกนั้นส่วนใหญ่จะไม่ตั้งอยู่ในหลักธรรม คือ ไม่รักษาศีล ๕ ธรรม ๕ หลักของศีล ๕ คือ ๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ๓. เว้นจากการล่วงประเวณี ๔. เว้นจากการพูดเท็จ ๕. เว้นจากการดื่มสุราเครื่องดองของเมาต่างๆ สำหรับหลักธรรม ๕ คือ ๑. เมตตา ๒. สัมมาอาชีวะ ๓. สันโดษ ๔. สัจจะ ๕. สติเป็นธรรมะที่คู่กับศีล สำหรับบุคคลที่ขึ้นสวรรค์นั้นก็ตั้งอยู่ในหลักศีลธรรม คือ ไม่ล่วงละเมิดในศีล ๕ ธรรม ๕ นั้นเอง และยังมีหลักธรรมอีกประการ คือ จาคะหรือทาน คือ การเสียสละให้ปันสิ่งของๆ ตนแก่บุคคลที่ควรให้ปันและเจริญภาวนากรรมมัญฐาน ขอนักปราชญ์พึงสนนิจฐานเข้าใจด้วยประการฉะนี้

ครั้นเมื่อพระมัลลย์เทวเถระเจ้าลงไปสู่ยมโลกอันเป็นประเทศที่อยู่แห่งสัตว์นรกทั้งหลาย เมื่อได้ทัศนการณ์เห็นนายนิริยบาลไล่ทิ่มแทงประหัตประหารจำจองกระทำพันธนาการสัตว์นรกมีประการต่างๆ ให้สัตว์นรกทั้งหลายได้เสวยทุกขเวทนามีประการเป็นอเนก จึงได้เข้าไปสู่สำนักพระยายม ท่านก็ถามชื่อของพระยายมเป็นการใหญ่ และยังมีการตัดพ้อต่อว่า ก็เหตุไรท่านจึงไม่มีความเมตตากรุณาสงสารแก่สัตว์นรกทั้งหลายบ้างเลย พระยายมก็กล่าวว่า อย่าพึงได้มีความสงสัยว่า โยมจะไม่มีเมตตาอารีแก่หมู่สัตว์ แท้ที่จริงโยมนี้มีความพรหมวิหารธรรมประจำใจอยู่แล้ว คือ

๑. เมตตา คือ ความรัก

๒. กรุณา คือ ความสงสาร

๓. มุทิตา คือความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

๔. อุเบกขา คือ ความวางเฉยเมื่อช่วยไม่ได้

พระยายมก็มีพรหมวิหาร แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นกำลัง แรกเริ่มเดิมที ที่สัตว์ทั้งหลาย มาสู่สำนักของโยม เบื้องต้นโยมก็จะไต่ถามถึงกองการกุศลมีประการต่างๆ ตลอดถึงเทวทูต ทั้ง ๕ ประการ แต่เป็นเพราะกรรมนิยมของสัตว์เอง จึงตอบคำถามของโยมไม่ได้ ถ้าตอบคำถามข้อใด ข้อหนึ่งได้ก็จะให้ขึ้นสวรรค์ไปเลย เมื่อโยมเห็นว่าไม่มีทางใดที่จะช่วยเหลือได้แล้ว โยมจึงได้ส่งให้นายนิริยบาลคุมตัวเอาไปประเทศนรก ให้ทำโทษตามโทษานุโทษแห่งผลกรรมของเขา เพราะโยมเองก็หมดหนทางที่จะช่วยเหลืออย่างไรได้ และการซักถามโยมก็ได้พยายามซักไล่เลียงถามตั้งหลายครั้งหลายหน เพื่อให้เขาระลึกได้ถึงกองการกุศลที่เขาได้เคยทำเอาไว้ แล้วจะได้พ้นจากประเทศนรก แต่สัตว์เหล่านั้นก็หาระลึกหาได้ไม่ คงตอบแก่โยมไม่ได้อยู่นั่นเอง เหตุนี้เขาจึงได้ทนทุกขเวทนาในประเทศนรก ที่นี้เองไม่มีใครทำให้ คำกล่าวนี้นี้ก็เป็นคำสนทนาปราศรัยของพระมาลัยกับท่านพระยายมนั่นเอง แล้วพระมาลัย ก็จะถามถึงการการตัดสินใจของสัตว์นรก ถามถึงเทวทูต ๕ ประการ

๒.๓ พระมาลัยถามเรื่องเทวทูต ๕ คือ

๑. ชาตฤกษ์ คือ ทารกน้อยๆที่กำลังนอนอยู่บนผ้าอ้อม มีตัวอันเปราะเปื้อนด้วยของไม่สะอาดมีมูลตรูคูถ เป็นต้น

๒. พยาธิฤกษ์ คือ คนแก่ชราทุพพลภาพ ที่มีเนื้อหนังเหี่ยวแห้ง มีมือถือไม้เท้ายันข้างหน้าข้างหลัง

๓. ชราฤกษ์ คือ คนแก่ชราทุพพลภาพ ที่มีเนื้อหนังเหี่ยวแห้ง มีมือถือไม้เท้ายันข้างหน้าข้างหลัง

๔. มรณะฤกษ์ คือ คนตาย

๕. คนถูกจองจำ คือ นักโทษต้องอาญาแผ่นดิน^{๑๖}

เมื่อพระยายมจอมเวสาลี ได้วิสันนาในเรื่องเทวทูตทั้ง ๕ ให้ พระคุณเจ้ามาลัยทราบแล้ว เมื่อพระมาลัยได้สนทนาธรรมกถา กับพระยายมผู้เป็นใหญ่ในยมโลก และได้ลำดับธรรม ๕ ประการ กับพระยายมฯ วิสันนาถูกต้อง ตามพระพุทโธวาท ที่ทรงตรัสเทศนาสั่งสอนไว้ทุกประการ จึงเห็นว่าสมควรจะรับ จำเอาไปบอกเล่าแก่ชาวมนุษยโลกได้แล้ว พระผู้เป็นเจ้า จึงถวายพระพรลากลับจากยมโลก ครั้นมาถึงยังมนุษยโลก ก็เที่ยวบอกเล่าแก่บรรดามนุษย์ทั้งหลาย โดยถ้วนทั่วทุกประการ

ฝ่ายพวกญาติของสัตว์ทั้งหลาย ในเปรตวิสัยและนรก เมื่อได้ทราบข่าวจากพระมาลัย มาบอกตังนั้น ก็ได้พากันทำบุญให้ทานมีประการต่างๆ มีถวายอาหารบิณฑบาต เป็นต้น แล้วอุทิศผล

^{๑๖} ม.ม. (ไทย) ๑๔/๒๖๙/๓๐๙-๓๑๘.

ส่วนกุศลนั้นไปให้แก่ญาติของตนๆ เมื่อหมู่เปรตที่ญาติทั้งหลาย ได้รับอนุโมทนาส่วนบุญนั้นแล้ว ก็พ้นจากเปรตวิสัยได้ไปบังเกิดในสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติเป็นสุขสำราญ แต่ถ้าพระผู้เป็นเจ้าพระมาลัย ไปสู่เทวโลก ได้เห็นทิพย์สมบัติแห่งเทพบุตร และเทพธิดาทั้งหลายในสวรรค์ ซึ่งบังเกิดขึ้นด้วย ศรัทธาความเชื่อ ความเลื่อมใสในคุณของพระรัตนตรัย

ครั้นกลับลงมาสู่มนุษยโลก ก็เล่าแก่นมนุษย์ทั้งหลายว่า อุบาสกอุบาสิกาชื่อโน้นๆ ได้ไปเกิด ในเทวโลกชั้นนั้นๆ แล้วไปสู่ยมโลก เห็นทุกขเวทนาบังเกิดแก่สัตว์เป็นอันมาก เมื่อกลับขึ้นมาสู่โลก มนุษย์ ก็มาบอกเล่าแก่นมนุษย์ทั้งหลายว่า มนุษย์ชื่อนั้นๆ อยู่ในบ้านนั้นๆ ไปบังเกิดอยู่ในนรกนั้น ได้เสวยทุกขเวทนาอย่างนั้นๆ เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย ได้สดับประพจน์เหตุทั้งสองประการ ทั้งในสวรรค์ และนรกเช่นนี้แล้ว ก็พากันเกิดศรัทธาความเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา ไม่ได้ทำบาปหยาบช้า หมั่นอุทิศสาธะทำกองการกุศล มีให้ทานรักษาศีลเป็นต้น แล้วอุทิศผลกุศลอันนั้น ส่งไปให้แก่ญาติ ทั้งหลายของตนๆ ซึ่งได้ทำกาลกิริยาตายไปแล้ว สัตว์ทั้งหลายที่บังเกิดในอบายภูมิ ต่างก็ยินดีรับบุญ ที่ญาติส่งไปให้ ด้วยอำนาจบุญกุศล ที่ตนได้รับอนุโมทนา อันเป็นบุญญกิริยาวัตุนั้น ก็ได้ไปบังเกิดใน สวรรค์เทวโลก ด้วยประการฉะนี้

พระมาลัยสูตรในภาคแรก เป็นการกล่าวถึงพระมาลัย ถึงท่านไปยมโลกสถาน เพื่อโปรด สัตว์นรก และได้สนทนาเรื่องเทวทูต ๕ ประการ กับท่านพระยายม ในยมโลกนั้นและถามถึงกุศลกรรม ของพระยายม ที่ได้ทำไว้ในอดีต พระมาลัยถามถึงการตัดสินใจของสัตว์นรก ของพระยายมว่าตัดสินใจ อย่างไร จึงจะให้ขึ้นสวรรค์ และตัดสินใจอย่างไรจึงจะให้ตกนรก พระยายมก็อธิบายว่าการตัดสินใจ นั้นจะถามถึงเทวทูต ๕ ประการ ถ้าใครตอบได้ในข้อใดข้อหนึ่ง ก็จะปล่อยให้ขึ้นสวรรค์ไป แต่ถ้าถามถึง เทวทูต ๕ ข้อ แล้วไม่สามารถตอบได้เลยสักข้อ สัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้น จะต้องถูกลงโทษไปตาม บุญกรรมของตน ที่ทำไว้จนกว่าจะสิ้นเวรสิ้นกรรม ในยมโลกนั้นมีนรก ชุมใหญ่ ๆ มี ๘ ชุมรองลงมาอีก ๑๐ ชุม และ ๔๔๙ ชุมเป็นบริวาร โดยมีเวจิมหานรกเป็นที่สุด^{๑๑}

๒.๔ พระมาลัยเทศนาโปรดบุรุษเขี้ยวใจ

“วันหนึ่งพระมาลัยออกภิกขาจารเพื่อโปรดสัตว์ตามพุทธประเพณี ณ บ้านกัมโพชคาม ตามปกติ ลำดับนั้นยังมีมาณพเขี้ยวใจยากไร้ผู้หนึ่ง อยู่กับมารดาด้วยบิดาถึงแก่กรรม มาณพผู้นี้ ออก จากบ้านเข้าป่าหาเก็บผักหักฟืนเพื่อนำมาขายเลี้ยงชีพ ครั้นเมื่อเห็นว่าได้ปริมาณมากพอควรแล้ว จึงเดินทางกลับ ในระหว่างทางพบสระโบกขรณี มีน้ำใสเย็นเขียวสดด้วยเหล่ากออุบล อันชูดอกบาน สะพรั่งน่ารื่นรมย์ บุรุษเขี้ยวใจผู้นั้นจึงลงอาบน้ำชำระร่างกาย ให้หายเหนื่อยเมื่อยล้า ครั้นขึ้นมาจึง เก็บดอกบัวนั้นมาด้วยจำนวน ๘ ดอก ออกเดินทางกลับ ในระหว่างทางนั้น พระมาลัยกลับจากโคจร

^{๑๑} อริยธรรม ป., ฎีกามาลย์สูตร โดยพิศดาร, หน้า ๔๑-๗๙.

บิณฑบาต ออกจากหมู่บ้าน กลับมายังอาวาสของตนตามทางวิถี บุรุษผู้เชียวใจนี้ เดินสวนทางมา เห็นอาการพระมาลัย สงบสำรวมน่าเลื่อมใส มีใจศรัทธา จึงได้ตรงเข้าไปนมัสการ แล้วถวายดอกบัวที่ตนเก็บมานั้น แล้วออกปากปรารภว่า

“ภันเตข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ” กระผมขอถวายดอกบัวในครั้งนี้ ด้วยหวังอยากให้ร่ำรวย ซึ่งทรัพย์สินเงินทองให้ทันตาเห็น ความปรารถนาของกระผม นั้น จะสำเร็จผลหรือไม่ "ครั้นพระมาลัย ได้ฟังความปรารถนา ของบุรุษเชียวใจผู้นั้น ได้ไต่ถามดังนั้น จึงได้กล่าวว่า " ท่านบุรุษผู้เชียวใจ ตัวท่าน มีความปรารถนาอันพันวิสัย ด้วยทานที่จะให้ผลทันตาเห็นได้ ก็เฉพาะต่อเมื่อถวายกับพระอรหันต์ ที่ออกจากนิโรธสมบัติ มาใหม่ๆ เพียงเท่านั้น อาตมาภาพนี้ ได้ออกจากนิโรธสมบัตินานแล้ว เห็นว่าท่านคงไม่สมความปรารถนา บุรุษผู้เชียวใจจึงถามว่า เคยได้รับฟังมาว่า ถ้ากระทำบุญกับพระอรหันต์แล้ว ผลของท่านย่อมบันดาล ให้เกิดผลทันตาเห็นมิใช่หรือ หรือไม่เป็นความจริง ดังเช่นที่เขาเลื่องมา หรือพระคุณเจ้าผู้เจริญ

พระมาลัยองค์อรหันต์ผู้เจริญ ได้สดับถ้อยคำของบุรุษเชียวใจ จึงเจรจาให้เข้าใจในการถวายทานว่า "บุรุษเชียวใจ อันผลของกุศลทานนั้น มีเร็วมีช้าขึ้นอยู่กับว่าองค์ประกอบอื่นด้วย ทานที่จะมีผลทันตาเห็น ต้องประกอบไปด้วยองค์ ๔ ประการ คือ ผู้รับทานตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ วัตถุทานไทยธรรมอันบริสุทธิ์ หามาได้โดยสุจริต บุพพเจตนาที่จะให้ทาน พระอรหันต์ ออกจากนิโรธสมบัตินานใหม่ๆ มีเจตนาจะให้สัตว์พันทุกข์ แต่ว่าตัวของท่านนั้น ไม่ได้ถึงพร้อม จะให้สำเร็จผลทันตานี้ไม่ได้ "ครั้นบุรุษเชียวใจได้ฟังก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ ที่ตนเองไม่ได้สมความปรารถนา จึงถามพระมาลัยว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ แล้วกระผมจักทำอย่างไรจึงจะได้รับประโยชน์อันสูงสุดในการถวายทานในครั้งนี้

"พระมาลัยอรหันต์มีจิตคิดกรุณาใคร่จะเมตตาบุรุษเชียวใจนี้จึงกล่าวว่า ท่านบุรุษเชียวใจจงเอาดอกบัวนี้อธิฐานถวายแก่พระรัตนตรัย อันเป็นการถวายทานที่ ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วว่า ข้าพเจ้าขอบูชาดอกไม้นี้แก่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพียงเท่านั้นก็จะมีอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ให้ผลดังความปรารถนา " บุรุษเชียวใจจึงได้ทำตามอุบายที่พระมาลัยแนะนำ พร้อมทำการอธิฐานปรารถนาว่า"ด้วยอานิสงส์บุญกุศลผลทานของกระผมที่ทำในครั้งนี้ ไม่ว่าข้าพเจ้าจะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารนานเท่าใด จะเกิดในชาติใดภพใดก็ดีขึ้นชื่อว่าความยากจนเชียวใจ ไม่มีทรัพย์เหมือนดังในชาตินี้แล้ว ขออย่าให้ข้าพเจ้านี้เลยเป็นอันขาด ตลอดกาลนานเทอญ"^{๑๔} พระมาลัยจึงกล่าวอนุโมทนาว่า ขอความปรารถนาของท่านจงสำเร็จ ดังความปรารถนาของท่านเทอญ แล้วจึงได้กลับสู่ยังอารามของตน ฝ่ายบุรุษเชียวใจก็เดินกลับยังบ้านเรือนสถานที่อยู่ของตน

^{๑๔} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิเถร ป.ธ.๙), พระมาลัยลงโปรดลัสนรก, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๕-๑๒๔.

๒.๕ พระมัลลพิจารณาสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

เมื่อพระมัลล ทำกตัตถิสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว จึงดำริตรตรองนึกในใจว่า บรรดาสังเวชนียสถาน ๗ ประการ ของพระบรมศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมีที่ประสูติ ตรัสรู้ ที่แสดงพระธรรมเทศนาปฐมธรรมจักร ที่แสดงยมกปาฏิหาริย์ ที่ปรินิพพาน ที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาททั้ง ๕ แห่ง อาตมาภาพ ได้ไปทำการสักการะ บูชาอยู่เป็นเนืองนิจ แต่ยังขาดแต่พระจุฬามณีเจดีย์สถาน อันเป็นที่ประดิษฐานพระเกตุเกศาธาตุพระเมาลี และพระเขี้ยวแก้ว แห่งองค์พระสมเด็จพุทธรูปเจ้า ณ ดาวดึงส์สวรรค์ อาตมาจะต้องเอาดอกบัวทั้งแปดนี้ ไปถวายเป็นพุทธบูชาตูลูกครั้ง ครั้นได้ดำริดังนั้นแล้ว พระมัลลก็เข้าตุตถกถาณ โดยอธิษฐานเพียงลัดนิ้วมือเดียว ก็เหาะไปถึงยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทันที ก็ถึงลานพระจุฬามณีเจดีย์สถาน อันไพบลูย์ องค์พระเจดีย์นั้นเป็นสุวรรณนพเก้า อันสุกสว่างประดับด้วยแก้ว อัญมณีรัตน ๗ ประการ ส่องแสงสว่างจับท้องฟ้าเมืองสวรรค์ พระเจดีย์จุฬามณีนี้ มีความสูงถึงแปดหมื่นโยชน์ รายล้อมด้วยกำแพงแก้วทั้งแปดทิศ แต่ละด้านหนึ่งแสนหกหมื่นโยชน์ นับว่าใหญ่โตโอฬารเป็นที่สุด ตั้งอยู่เบื้องทิศอาคเนย์ ของมหาปราสาทเวชยันต์ อันเป็นที่สถิตขององค์ท้าวโกสีย์ ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ พระมัลลจึงประนมกรขึ้นเหนือเศียร ทำการพุทธบูชา นมัสการพระจุฬามณีเจดีย์สถาน ทั้งแปดทิศบูชาด้วย ดอกบัวทั้งแปดดอก ทำประทักษิณ กราบลง นมัสการทั้งแปดทิศ เสร็จกิจเป็นพุทธบูชาแล้ว จึงปลีกตัวมานั่งลงที่สมควรมุมนึง ณ ที่นั้นแล

๒.๖ พระมัลลเที่ยวชมสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

“สมเด็จพระอัมรินทร์ราช ประทับอยู่ในทิพยวิมานมหาปราสาท ก็ดำริในพระหฤทัยว่า วันนี้เป็นวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เราจะออกไปกราบนมัสการ ถวายเครื่องสักการบูชาพระจุฬามณีมหาเจดีย์สถาน ตามประเพณีที่เคยปฏิบัติมา จึงมีเทวโองการให้ เหล่าเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลาย ทราบว่าจะออกไปกราบนมัสการ พระจุฬามณีเจดีย์สถาน เหล่าเทพบุตร เทพธิดา ต่างเสด็จออกมา แห่ห้อมล้อมท้าวโกสีย์ มีจำนวนมากมาย รัศมีกายรุ่งเรือง โชติช่วงสว่างไสว แห่แน่นขนัดไปยังพระจุฬามณีเจดีย์สถาน พวกกันทำประทักษิณสิ้น ๓ รอบ พระอินทราธิราช จึงวางเครื่องสักการบูชา เป็นลำดับแรก แล้วจึงออกมา ณ มุมหนึ่ง ของพระจุฬามณีเจดีย์สถาน เพื่อให้เทพบุตร เทพธิดาบริวารทั้งหลาย ได้เข้าไปบูชาเครื่องสักการบูชา ได้โดยสะดวก ขณะนั้นพระอินทราธิราช ก็เห็นพระมัลล นั่งสงบสำรวมอินทรีย์อยู่ ณ มุมพระจุฬามณีเจดีย์สถาน

ท้าวโกสีย์ก็ดำริว่า พระชินสีห์รูปนี้มาจากที่ใดหนอ จึงได้มายังสถานที่แห่งนี้ได้ จึงเสด็จเข้าไปหานมัสการ แล้วปฏิสันถารถามว่า " ภัณฑเจ้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านมาจากสถานที่แห่งใดหรือ จึงได้มายังสถานที่แห่งนี้ได้เล่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ" พระมัลลจึงตอบว่า"มหाराษฎ์ผู้เจริญอาตมาภาพมา

จากชมพูทวีป มหาบพิตร " สมเด็จพระอัมรินทร์ จึงดำรัสถามนามของพระมาลัยว่า พระคุณเจ้าท่านมีชื่ออย่างไร พระมาลัยจึงตอบว่า "มหाराษฎ์เจริญ มหาบพิตร อาตมภาพมีชื่อว่า มาลัย ด้วยเกิดในหมู่บ้านไม้จันทน์แดง ของเกาะมาลัย จึงได้ชื่อตามเกาะ " พระอินทร์จึงถามต่อว่า ท่านมาสถานที่แห่งนี้ได้ด้วยวิธีใด ด้วยที่นี้อยู่ไกล พันวิสัยมนุษย์ธรรมดาจะมาได้ พระมาลัยจึงตอบว่า " อาตมภาพ มาด้วยอานุภาพแห่งฌานสมาบัติ มหาราชมหาบพิตร " พระมาลัยจึงถามพระอินทร์ว่า "มหाराษฎ์เจริญ ตั้งแต่สนทนากันมา อาตมายังไม่ทราบชื่อของท่านเลย ว่าท่านมีชื่ออย่างไร

“ท้าวสักกเทวราชจึงตรัสตอบว่า "ภันเตข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้านี้มีหลายชื่อ รวมแล้วประมาณ ๗ ชื่อ ด้วยกันคือ มาฆะ ปุรินันโท สักโก วาสโว สหัสเสนโต สุขัมบดี แลเทวานมินโท เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์มีชื่อว่า มฆมานพ เมื่อได้มาเกิดบนสรวงสวรรค์จึงได้ชื่อว่า มาฆะเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้เริ่มให้ทานก่อนใครในโลก เป็นคนแรกจึงได้ชื่อว่า ปุรินันโท เมื่อเวลาข้าพเจ้าจะให้ทาน ก็ให้ด้วยความเคารพจึงได้ชื่อว่า สักโก เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น ได้ให้ที่พักอาศัยแก่คนเดินทาง ไกลไกลจึงได้ชื่อว่า วาสโว ข้าพเจ้าสามารถ มองเห็นเหตุได้ตั้งพันข้อได้โดยครู่เดียวจึงได้ชื่อว่า สหัสเสนโต ข้าพเจ้าเป็นสามี ของนางสุชาดา ธิดาของอสูรจึงได้ชื่อว่า สุขัมบดี และตัวข้าพเจ้านี้ เป็นใหญ่กว่าเทวดาทั้งหลาย ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จึงมีชื่อว่า เทวานมินโท "

ครั้นเมื่อพระมาลัย ได้วิสัญญาก็นิสนิยาจึงถามถึงการ ประกอบกองการกุศลผลบุญของพระอินทร์ จึงได้มาเกิดเป็นพระอินทราธิราช เพื่อจะนำไปเทศนา บอกชาวมนุษย์โลก ให้ประพฤติตามคุณธรรมอันดี ท้าวโกสีย์จึงวิสัญญากว่า " ภันเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าทำบุญให้ทานมากมายหลายอย่าง หากแต่วัตรบพ ๗ ประการ คือ เลี้ยงดูบิดามารดาหนึ่ง อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีอายุหนึ่ง มีวาจาอันอ่อนหวานไพเราะหนึ่ง ไม่พูดส่อเสียดว่าร้ายใส่ความใครหนึ่ง ไม่เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียวหนึ่ง เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในความซื่อตรงสุจริต ไม่คิดคดโกงใครหนึ่ง และเป็นผู้ไม่โกรธ ถึงแม้มีความโกรธเกิดขึ้นในใจ ก็รีบระงับดับเสียได้หนึ่ง จึงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามาบังเกิด ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์แห่งนี้”^{๑๕}

๒.๗ พระมาลัยให้พระอินทร์บรรยายสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พระมาลัย ต้องการจะทราบว่ดาวดึงส์สวรรค์แห่งนี้ของท้าวโกสีย์ จึงให้พระอินทร์บรรยายอาณาเขต บริเวณสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้ สมเด็จพระท้าวโกสีย์ ท่านก็บรรยายดังนี้ "ภันเตข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หมายความว่า มีเทวดาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ๓๓ องค์ ได้แก่ข้าพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง และเทวดาผู้เพื่อนกันสมัยที่เป็นมนุษย์ จึงได้ชื่ออย่างนี้ สวรรค์แห่งนี้มีความกว้างยาว หนึ่งหมื่นโยชน์ รายล้อมด้วยกำแพงแก้ว รวมได้ ๑๖ โยชน์ทั้งสี่ด้าน มีประตูเข้าออก

^{๑๕} อริยธรรม ป., ฎีกามาลย์เทวสูตร โดยพิศดาร, หน้า ๑๙-๓๐.

ได้ ๑,๐๐๐ ประตู เหนือประตูเมืองแต่ละแห่ง มีปราสาทอันงดงามอยู่ด้านบนอยู่ทุกแห่งไป เมื่อจะเปิดประตูเมืองครั้งใด จะมีเสียงทิพยดนตรีพิณพาทย์อันไพเราะ ดังกังวานจับใจไปทุกครั้ง

ภายในสวรรค์แห่งนี้ยังมีอุทยานอยู่ ๔ ทิศ ในแต่ละทิศ เบื้องบูรพามีอุทยานชื่อว่า นันทวัน เบื้องปรศิมนั้นมีชื่อว่า จิตรลดาวัน เบื้องทิศอุดรนั้นมีชื่อว่า สักกวัน เบื้องทักษิณนั้นมีชื่อว่า ปรุกวัน เป็นสถานที่เที่ยวเล่น เทพบุตร เทพธิดา และยังมีสระโบกขรณีอันมีน้ำใส ดุจดังแผ่นกระจก มีดอกบัวบานอย่างมากมายสวยงามสดดงามตระการตา หันรอบขอบสระมีก้อนหินศิลา มีรัศมีรุ่งเรืองประดับประดาเอาไว้งดงาม มีแท่นศิลาประทับสำหรับ เทพบุตร เทพธิดามานั่งพักผ่อนชมสวนสวรรค์ ให้เบิกบานสำราญใจ

ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีมหาปราสาทที่ใหญ่โตโอฬารชื่อว่า ไภยวันต์มหาปราสาท สำหรับเป็นที่ประทับของข้าพระพุทธเจ้า และมเหสี ๔ องค์ สร้างด้วยแก้วมณีเจ็ดประการแต่ละด้านสูงหนึ่ง พันโยชน์ ภายในปราสาทยังมีวิมานทองสูงใหญ่ได้ ๗๐๐ โยชน์ ประดับด้วยแก้วมณี อันเป็นที่น่ารื่นรมย์ของข้าพระพุทธเจ้า ข้างนอกยังคมีปราสาทแก้วมณีจำนวน ๓๒ หลัง เป็นที่อยู่ของเทวดาที่เป็นเพื่อนของข้าพระพุทธเจ้า ที่ตรงนี้คือพระจุฬามณีเจดีย์สถาน อันเป็นที่ประดิษฐานของพระเมาลี เกศาของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อครั้งที่เสด็จออกมหาภิเนษกรรมนี้ ตัดพระเมาลีด้วยพระขรรค์ แล้วโยนขึ้นกลางอากาศ แล้วตั้งสัตย์อธิษฐานว่า หากจะได้บรรลุพระโพธิญาณ ก็ขอให้พระเกศายาตกลงมา ข้าพระพุทธเจ้า จึงนำเอาพานทองไปรองรับเอาไว้ แล้วนำมาบรรจุไว้ในพระจุฬามณีเจดีย์สถาน และได้้นำพระเชี้ยวแก้ว ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งปรินิพพานที่เมืองกุสินารา ข้าพระพุทธเจ้า ได้อาราธนามาบรรจุรวมไว้ด้วยกัน ที่มหาจุฬามณีเจดีย์สถานแห่งนี้

อันตัวข้าพระพุทธเจ้านี้มีมเหสีอยู่ ๔ นาง ชื่อ สุธรรมมา สุจิตรา สุนันทา แลสุชาดา มีนางฟ้าปริจาริกาสองแสนโกฏิ อันเกิดจากบุญแต่ปางบรรพ์ของข้าพระองค์ที่ได้สร้างสมมาตั้งแต่เมื่อคราเป็นมนุษย์นั้นแล

๒.๘ พระมัลลย์ให้ท้าวสักกทรงเล่าประวัติของพระอินทร์

เมื่อพระมัลลย์ได้สดับพระอินทร์ เล่าพรรณนาถึงความเป็นมาของดาวดึงส์สวรรค์ ก็อัศจรรย์ใจกล่าวว่า "มหाराช มหาบพิตร อาตมา ยากรู้อดีตชาติแต่หนหลังของท่านว่า ทำกองการกุศลสิ่งใดมา นอกเหนือจากวัดตบถ ๗ ประการ ที่เป็นเหตุแห่งทิพยสมบัตินี้ และยังทราบมาอีกว่ามีช้างเอราวัณเป็นพาหนะของท่านอีก ชาวสวรรค์มีสัตว์เครื่องยานด้วยหรืออย่างไร

"ครั้งนั้นองค์ท้าวเจ้าโกสิย ก็เล่าถึงอดีตชาติของตนแต่หนหลังว่า" เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์นั้นโลก ยังว่างจากพระศาสนามิชื่อว่า มาฆมาณพ ได้ชักชวนเพื่อนๆ ๓๓ คน ขุดสระ

ปลูกต้นไม้ใหญ่ สร้างแท่นศิลา ทำถนน สร้างศาลาพักร้อน เพื่อว่าคนเดินผ่านไปมาจะได้อาศัย โดยสะดวก กุศลที่สร้างศาลา จึงทำให้มีมหาปราสาทไพฑูริย์ วิมานอันงดงามนี้ อานิสงส์ปลูกต้นไม้ ทำให้มีต้นปาริชาติ อานิสงส์สร้างแท่นศิลานั้น ทำให้มีแท่นบันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ส่วนภริยาทั้งสี่นาง นั้นก็น้ำใจเลื่อมใสเป็นอันดี

นางสุธรรมาได้สร้างช่อฟ้า เพิ่มเติมเสริมแต่งศาลา ให้มีความสวยงามดังงามทำป้ายชื่อว่า ศาลาสุธรรมา ส่วนนางสุจิตราปลูกสวนดอกไม้ ส่วนนางสุนันทาได้ขุดสระไว้ ให้ผู้คนเดินทางสัญจรไปมา เมื่อได้พักศาลาได้ลงอาบชำระร่างกายให้เย็นอุรา ส่วนนางสุชาดารักษาстилโดยเคร่งครัด ครั้นเมื่อทำกาลกิริยา จึงมาอุบัติเกิดเสวยทิพย์สมบัติ ร่วมกันกับข้าพระพุทธเจ้า อานิสงส์ของนางสุจิตรา จึงได้มาของสวนอันชื่อว่า จิตรลดา กว้างยาว ห้าร้อย โยชน์ ด้วยอานิสงส์กุศลผลบุญที่ปลูกดอกไม้ นั้นนางสุนันทามีสระโบกขรณี มีขนาดใหญ่กว้างยาวได้ ห้าร้อยโยชน์ ด้วยอานิสงส์กุศลที่ขุดสระ ให้ประชาชนชนได้ใช้สอยอยู่ในสวรรค์ นางสุธรรมา มีศาลาหลังใหญ่ ใช้เป็นที่ประชุมของเทวดา ชื่อศาลาสุธรรมา ด้วยอานิสงส์กุศลที่สร้างช่อฟ้า

ข้างเอรಾವดีปัจจุบันเป็นเทพบุตร ด้วยอานิสงส์กุศลผลบุญที่กระทำร่วมกันมา ข้างตัวนี้มีจิตเลื่อมใสในการกุศล เมื่อครั้งสร้างศาลาข้าพระพุทธเจ้า ก็ได้ใช้ลากไม้มาสร้างศาลาจนสำเร็จ และใช้ไม้กระดานปูในศาลา ๓๓ แผ่น แต่ละแผ่นมีเจ้าของคือของข้าพระพุทธเจ้า และเพื่อนๆ ข้าพระพุทธเจ้า จึงสั่งว่าถ้าผู้ใด จะมานั่งในศาลา บนแผ่นไม้กระดาน ของท่านใด ก็จะทำให้ข้างเชือกนี้ เป็นผู้พาไปบ้านของท่านนั้น ให้เจ้าของบ้านได้เลี้ยงดู จนอิ่มหนำสำราญให้ได้รับความสุข ข้างเชือกนี้ ทำอยู่อย่างนี้ เป็นประจำจนสิ้นอายุขัยของตน

ครั้นเมื่อตายลงไปก็มาบังเกิดเป็นเทพบุตร พร้อมกับพวกข้าพระพุทธเจ้า และเพื่อนๆ จึงมีวิมานอยู่สุขสบาย หากแต่เวลาข้าพระองค์จะเสด็จไปทางไหน เอรಾವดีเทพบุตรนี้ จะเนรมิตกายให้เป็นข้างเอรಾವดีร่างกายสูงใหญ่ ถ้าหากว่าไปพร้อมกันทั้ง ๓๓ องค์ เอรಾವดีเทพบุตรนี้ ก็จะเนรมิตเศียรขึ้นมา ๓๓ เศียร ให้ข้าพระพุทธเจ้าได้นั่งตรงกลาง ที่เหลือทั้งสองข้าง จึงเป็นของเหล่าเทวดา ที่เป็นเพื่อนกัน หากข้าพระพุทธเจ้า จะเสด็จไปแต่ผู้เดียวแล้ว ก็จะลดลงเหลือเพียง ๓ เศียร เอรಾವดีเทพบุตรนี้มี ๓๓ เศียร มีเศียรละ ๗ งา แต่ละงายาวถึง สี่แสนวา ภายในมีสระโบกขรณีอยู่ ๗ สระ แต่ละสระมีกอบัวอยู่ ๗ กอ แต่ละกอบัวมีดอกอยู่ ๗ ดอก แต่ละดอกมีนางฟ้าอยู่ ๗ นาง แต่ละนางนั้นมีนางบริวารอยู่ ๗ นาง แต่ละนาง จะรำฟ้อนอยู่ เป็นที่ครึกครื้นเป็นยิ่งนัก

"ครั้นเมื่อพระมาลัย รับทราบรู้แจ้งทุกกระบวนการแล้ว จึงกล่าวถึงหน่อพระบรมพระศรีอาริยมตไตรบรมโพธิสัตว์ ว่าท้าวสักกเทวราช รู้เห็นบ้างหรือไม่ ท้าวสักกเทวราชวิสัชนาว่า " ภัณฑะ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ พระศรีอาริยมตไตรบรมหน่อพุทธานุการนี้ ท่านจะเสด็จมา นมัสการพระจุฬามณี ๓ หน คือวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ แต่ว่าวันนี้ยังไม่ถึงเวลาที่พระศรีอาริย์ ท่านจะเสด็จมา ขอนิมนต์พระคุณท่านรออีกสักหน่อยเถิด "

๒.๙ พระมาลัยทัศนเทพบุตรเทพิตามานมัสการจุฬามณี

ในขณะที่พระมาลัย รอคอยพบ พระศรีอาริย์เมตไตย และได้สนทนาธรรมอยู่กับ พระอินทร์ ก็มีเทพบุตรองค์หนึ่ง พร้อมด้วยบริวาร เทพธิดาประมาณ ๑๐๐ นาง ลอยมาในอากาศ ครั้นเมื่อถึง พระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ก็พากันทำประทักษิณสามรอบ แล้วเข้านมัสการมหาจุฬามณี พระเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราช เห็นพระมาลัยทัศนด้วยความสนใจ จึงบอกว่า "ไม่ใช่พระบรม โพธิสัตว์พระศรีอาริย์พระคุณเจ้าข้า เทพบุตรผู้นี้เป็นเพียง เทวธิดาธรรมดาเท่านั้น เมื่อสมัยที่ยัง เป็นมนุษย์ เคยเป็นคนยากไร้เชื่องช้า รับจ้างเกี่ยวเกี่ยวหญ้า ขายเลี้ยงชีพทุกๆวัน วันหนึ่งนั้นเมื่อถึง เวลาใกล้ค่ำกลางวัน มินกกาตัวหนึ่ง มาจับที่ต้นไม้ข้างๆบุรุษยากไร้นี้ มีความสงสารว่าคงจะหิวเช่นกัน เหมือนกับตน จึงโยนข้าวให้นกกากินหนึ่งปั้น

ครั้นเมื่อจะตาย ระลึกรู้ถึงทานในครั้งนั้น เมื่อสิ้นใจจึงได้เป็นเทพบุตร มีนางฟ้า ๑๐๐ นาง เป็นยศบริวาร ที่เกิดจากกุศลผลทาน ที่ให้ข้าวแก่นกกา ซึ่งเป็นสัตว์เดรัจฉานเพียงครั้งเดียวเท่านั้น พระคุณเจ้าผู้เจริญ "เมื่อเทพบุตรนั้น ทำการสักการะเสร็จแล้ว ก็ลอยออกไปนั่งทางทิศตะวันออก ของพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ขณะนั้นมีขบวนเทพบุตรอีกองค์หนึ่งพานางเทพธิดา จำนวน ๑,๐๐๐ มีเครื่องประดับประดาอลงกรณ์ งดงามยิ่งมีรัศมีรุ่งเรือง โชติช่วงซัวล่านำทัศน เทพบุตรนั้น เหาะลอยมาบนอากาศ ทำประทักษิณนมัสการ พระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราชเห็น พระมาลัยจึงบอกว่า " นั่นก็ไม่ใช่องค์พระบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริย์ จึงตรัสถึงบุพกรรมของเทพบุตร ผู้นั้นว่า เมื่อครั้งเขายังเป็นมนุษย์ เป็นเด็กเลี้ยงควายตามท้องนา วันหนึ่งถึงเวลาจะกินข้าวกลางวัน เขาก็แบ่งข้าวที่ห่อมา ออกแจกแบ่งให้เพื่อนเขากิน ด้วยความเมตตา

ครั้นทำกาลกิริยาตายแล้ว จึงมาบังเกิดเป็นเทพบุตรผู้นี้ มีนางเทพอัปสร เป็นบริวาร จำนวน ๒,๐๐๐ ที่เกิดจากกุศลผลทาน กับมนุษย์ปุถุชนผู้ไม่มีศีล พระคุณเจ้าผู้เจริญ " เทพบุตร องค์นั้น ทำการสักการะนมัสการเสร็จ ก็พาบริวาร ลอยออกมาในที่ด้านตะวันตก ของพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ขณะนั้นยังมีเทพบุตรอีกองค์หนึ่ง แต่งกายด้วยอาภรณ์ อันวิจิตรตระการตาประดับ สัณฐานอัญมณี มีรัศมีอันรุ่งเรือง ยิ่งกว่าเทพบุตรองค์อื่นๆลอยมากลางอากาศ พร้อมบริวาร จำนวน ห้าหมื่น เข้าประทักษิณพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราช ตรัสอธิบายถึงบุพกรรม "ของ เทพบุตรองค์นี้แก่พระมาลัยว่า " เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์เทพบุตรองค์นี้ ทำการถวายทานใส่บาตรให้แก่ สามเณรเพียงครั้งเดียว

เมื่อถึงกาลกิริยาตาย ก็มาบังเกิดในสวรรค์ชั้นนี้ มีเทพธิดาบริวารประดับบาร์มีเป็นหมื่น อันเกิดจากกุศลผลทาน กับสามเณรในครั้งนั้น อันข้าพระพุทธเจ้า ไม่มั่นใจว่าสามเณรนั้นถือศีล บริสุทธหรือไม่ แต่เข้าใจว่าคนผู้นั้น ให้ทานโดยไม่พิจารณาเลื่อมใสอย่างเต็มที่ ผลบุญกุศลจึงบังเกิด

มีเพียงเท่านี้ พระคุณเจ้าผู้เจริญ " ขณะนั้นยังมีเทพบุตรอีกองค์หนึ่ง พร้อมด้วยบริวารจำนวนสองหมื่น ลอยมาในอากาศ รัศมีรุ่งเรืองกว่าเทพบุตรองค์ก่อน ทำประทักษิณสิ้นสามรอบแล้ว ทำการนมัสการ องค์พระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราชจึงกล่าวว่า " นี่ก็ยังไม่ใช่พระบรมโพธิสัตว์ พระศรีอาริยมตไตรย เมื่อสมัยก่อนที่เขานั้นยังเป็นมนุษย์ ได้ถวายอาหารบิณฑบาต แก่พระภิกษุสงฆ์ ที่เที่ยวบิณฑบาต อยู่ตามหมู่บ้านชนบทครั้งนั้น

ครั้นทำกาลกิริยา จึงมาบังเกิดเป็นเทพบุตรผู้นี้ มีบริวารสองหมื่น ตามกุศลผลทาน พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขณะนั้นเทพบุตรอีกองค์หนึ่ง ก็พาบริวารมาทางอากาศ ถึงสามหมื่นรัศมีรุ่งเรือง สว่างไสวเป็นยิ่งนัก มากกว่าเทพบุตรองค์ก่อน ๆ สัญจรมา ทำประทักษิณนมัสการพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราช จึงตรัสถึงบุพกรรมของเทวดาผู้นี้ว่า " นี่ก็ยังไม่ใช่พระบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริย์ สมัยที่เขานั้นยังเป็นมนุษย์อยู่ เคยเป็นช่างหูกและช่างซุน อยู่ในเมืองอนูราชบุรีเมืองลังกา เขาได้รักษาศีล ให้ทาน เจริญเมตตาภาวนา ทำมาปนกิจศพ ไม่มีญาติอยู่เนื่องนิจ ครั้นสิ้นชีวิต จึงมาบังเกิดในสวรรค์ ด้วยกุศลผลบุญให้มีบริวารสามหมื่น พระคุณเจ้าผู้เจริญ " ขณะนั้นยังมีเทพบุตรอีกองค์หนึ่ง พาบริวารจำนวนสี่หมื่น ลอยมาในอากาศ รัศมีรุ่งเรืองสว่างไสวกว่าเทพบุตรองค์ก่อนๆนี้ ตรงเข้ามาทำประทักษิณนมัสการ พระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราช จึงกล่าวถึงบุพกรรมของเทพบุตรองค์นี้ว่า

เมื่อสมัยที่เป็นมนุษย์ เขานี้เป็นมหาเศรษฐี บ้านหริตถคาม ในเมืองลังกา มีจิตศรัทธา เลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา ได้ถวายจตุปัจจัยไทยทาน รักษาศีลมั่นคง ในศีลแปดตลอดมา ครั้นทำ กาลกิริยา จึงมาบังเกิด เป็นเทพบุตรในสวรรค์ ด้วยกุศลผลบุญให้มีบริวารถึงสี่หมื่น พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขณะนั้นเทพบุตรอีกองค์หนึ่ง ก็พาบริวารห้าหมื่น ลอยมาในอากาศ รัศมีรุ่งเรืองสว่างไสว ยิ่งกว่าองค์ก่อนๆนี้ เข้ามาทำประทักษิณนมัสการ พระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราช จึงตรัสว่า นี่ก็ไม่ใช่พระบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริย์ เทพบุตรองค์นี้ คือ กษัตริย์สัทธาติส พระอนุชา ของพระเจ้าอภัยภูฏาตามิณี ที่สืบราชสมบัติ ในกรุงอนูราชธานี พระองค์มีพระราชศรัทธา ทำกุศล ครั้นสวรรคตจึงมาบังเกิดเป็นเทพดา มีบริวารหมื่นพระคุณเจ้าผู้เจริญ

ขณะนั้นมีเทพบุตรอีกองค์หนึ่ง ลอยมาพร้อมนางฟ้าจำนวนหกหมื่น รัศมีรุ่งเรืองสว่างกว่า เทพบุตรองค์ก่อนๆ มาทำประทักษิณ มนัสพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ท้าวสักกเทวราช จึงกล่าวกลับพระมาลัยว่า เทพบุตรองค์นี้ไม่ใช่ พระบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริย์ นั่นคือกษัตริย์อภัยภูฏา คามิณี ผู้ครองกรุงอนูราชธานี มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้สร้างพระเจดีย์ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และได้ทำนุบำรุง พระภิกษุสงฆ์ และพระราชมารดา พระราชบิดา เป็นอย่างดี เสมอมา ครั้นสวรรคต ก็มาบังเกิดในสวรรค์ ให้มีบริวารหกหมื่น

สรุปได้ว่าพระมาลัย ได้เที่ยวชมสวรรค์ ได้พบกับพระอินทร์ และถามถึงเทวดาที่มากราบนมัสการพระเจดีย์ และได้สนทนากับพระอินทร์ จนทราบถึงผลบุญที่ทำในอดีตแต่ละองค์ๆ เมื่อมาเกิด

ในสวรรค์ จึงมีบริวารที่แตกต่างกัน พระมัลลย์เที่ยวชมจนทั่ว และรอปกับพระศรีอาริย์ จนในที่สุดจึงได้พบพระศรีอาริเมตไตรย

๒.๑๐ พระมัลลย์สนทนารธรรมกับพระศรีอาริย์

“ขณะนั้นปรากฏเทพบุตรองค์หนึ่ง นำเหล่าเทพบริวารมีจำนวนมาก นับประมาณไม่ได้ ลอยมาจากปากฟ้าไกลสุดตา รัศมีสว่างไสวยิ่งกว่าเหล่าเทวดา ที่มาขบวนก่อนๆ หน้านั้น ค่อยๆ ลอยเข้ามายังพระมหาเจดีย์จุฬามณี ที่นำหน้ามานี้ เหล่าเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลาย ก็ล้วนทรงอาภรณ์ และเครื่องประดับ ก็ล้วนขาวบริสุทธิ์ รุ่งเรืองสว่างไสวยิ่งนัก ส่วนทางด้านขวานั้น ก็ทรงอาภรณ์ เครื่องประดับเป็นสีเหลือง ทองสว่างไสวรุ่งเรือง เหมือนดังสุวรรณ ที่ต้องแสงแห่งพระอาทิตย์อุทัย ทางด้านซ้าย ก็ล้วนทรงอาภรณ์ และเครื่องประดับ ตลอดจนรัศมีกายเป็นสีแดง ประดุจทับทิมเนื้อดี ทางด้านหลังนั้น มีสีสรรสีม่วง สีเขียว สีฟ้า สีแสด เรียงรายเป็นระเบียบ เป็นลำดับไม่ประปนกัน รัศมีแห่งเทวดาเหล่านั้น ส่องสว่างเรืองรุ่ง ตระการตาเป็นยิ่งนัก

เทพบุตร ที่เป็นหัวหน้านั้น ก็รูปร่างหาผู้ใดเทียบเทียมได้ รัศมีของพระองค์นั้น สว่างไสว โชติช่วงเป็นยิ่งนัก ดังจะกลบรัศมีของเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลาย ให้สิ้นแสง และสว่างไปทั่วทั้งดาวดึงส์ เหล่าเทวดาที่มาก่อนหน้านั้น ก็พากันสิ้นรัศมี ไม่อาจจะแข่งบารมีได้ ดังหิ่งห้อยสิ้นแสง ไม่อาจแข่งรัศมีแห่งแสงจันทร์ แต่รัศมีของเทพบุตรองค์นี้ ไม่อาจจะบรรยายได้ว่า ความสว่างไสวนั้น ประมาณไม่ได้

ฝ่ายพระมัลลย์ และท้าวสักกเทวราช ครั้นเมื่อเห็นเทพบุตรองค์นี้ เสด็จมาสมเด็จท้าวโกสีย์ จึงตรัสกับพระมัลลย์ว่า "กันเฒ่าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ที่มานั้นคือขบวนของพระบรมโพธิสัตว์ เทพบุตรที่อยู่ตรงกลางรัศมีสว่างไสว กว่าเทวดาองค์ใดๆ นั้นคือพระศรีอาริเมตไตรย หน่อพุทธางกูร ในอนาคตกาล บรรดาเหล่า เทพบุตร เทพธิดา ที่นำหน้าทรงอาภรณ์ และเครื่องประดับตลอดจนรัศมี กายก็ล้วนเป็นสีขาว ด้วยเหตุว่าเขาทั้งหลาย ในชาติก่อนนั้น ครั้นถึงวันอุโบสถ ก็พากันนุ่งผ้าขาว สมทานศีลแปด รักษาอย่างตั้งใจ ครั้นเวลาทำบุญนั้น วัตถุทาน ก็ทำด้วยข้าวของ สีขาวที่สะอาดตาว่าใจรักในสีขาวนี้ ส่วนที่มีสีอื่นๆ ก็ทำประดุจเดียวกัน

ครั้นเมื่อถึงกาลกิริยาตาย ก็ได้มาบังเกิดเป็นบริวาร ของพระศรีอาริเมตไตรย ในสวรรค์ชั้นดุสิต พระคุณเจ้าข้า "ขณะที่พระมัลลย์ จะไต่ถามพระอินทร์ต่อ ก็พอดีกับพระศรีอาริเมตไตรย ได้พาบริวาร มาถึงลานพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน ทำประทักษิณสิ้นสามรอบแล้ว ก็เข้าไปถวายเครื่องสักการะ บูชานมัสการกราบไหว้แล้ว จึงถอยออกมา เพื่อให้เหล่าเทวดา บริวารพากันเข้าไปนมัสการบัง พระศรีอาริย์ เห็นพระมัลลย์ และท้าวสักกเทวราช ที่ประทับอยู่ตรงมุม พระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน จึงเสด็จเข้าไปหา เพื่อทำการนมัสการ จึงประทับนั่ง สมเด็จพระศรีอาริเมตไตรย จึงมี

ปฏิสันถาร กับพระมาลัยว่า “กันเตข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้ามาจากที่ใด” พระมาลัย
 วิสัชนาว่า “มหาบพิตร อาตมามาจากชมพูทวีป” เมื่อทราบว่พระมาลัยมาจากชมพูทวีป จึงดีพระทัย
 รับสั่งถามข่าวสาร ของมนุษย์ทั้งหลายว่า

“กันเตข้าแต่พระคุณเจ้าข้า ชมพูทวีปขณะนี้ พวกมนุษย์พากันทำมาหากินอย่างไร
 พระคุณเจ้า "พระมาลัยจึงวิสัชนาว่า" บางพวกก็ค้าขาย บางพวกก็ยากจนเชื่องใจไร้ทรัพย์ บางพวก
 ก็ทำการเกษตรกรรม บางพวกก็ทำการประมงหาเลี้ยงชีพ ที่สุขสบายก็มี ที่เดือดร้อนทุกข์เข็ญก็มากมี
 มหาบพิตร " สมเด็จพระศรีอาริยมตไตรยจึงถามว่า " กันเตข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ แล้วส่วนมาก
 พวกเขาทำบุญ ทำทานการกุศล กันบ้างหรือไม่ พระมาลัยจึงวิสัชนาว่า " มหาบพิตร พวกที่ทำบุญ
 ทำทานการกุศล นั้นมีน้อย ส่วนคนบาปหยาบช้า มีมากนับไม่ถ้วน "ขณะนั้นสมเด็จพระศรีอาริย
 เมตไตรย ยากทราบว่ วิธีการทำบุญของชาวชมพูทวีป ทำกันอย่างไร พระมาลัยจึงกล่าวว่า " มนุษย์
 บางพวก ก็ให้ทานรักษาศีล บางพวก ก็จัดให้มีพระธรรมเทศนา พร้อมทั้งป่าวประกาศ ให้ประชาชน
 ทั้งหลายนับฟังกันบางคนก็สร้างวัดวาอาราม กุฏิศาลา บางคนก็สร้างพระสถูปเจดีย์และพระพุทธรูป
 ไว้ในพระศาสนา บางคนก็ถวายเสนาสนะ ศิลานะเภสัชแก่พระภิกษุสงฆ์ บางคนก็มีเจตนาถวาย
 ภัตตาหาร ตลอดจนสบงจีวรแก่พระภิกษุ บางคนก็เป็นบุตรกตัญญูเลี้ยงดูบิดามารดา บางคนก็สร้าง
 พระไตรปิฎก สุดแต่กำลังของทรัพย์ และปัญญาของตน มหาบพิตรราชสมภาร

“เมื่อสมเด็จพระศรีอาริยมตไตรย ได้ทราบถึงการทำบุญทำกุศล ของชาวชมพูทวีปแล้ว
 พระองค์จึงถามถึงความปรารถนา ในการทำบุญนั้นว่า หวังอานิสงส์ในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติหรือ
 พระนิพพานสมบัติ พระมาลัยตอบว่า " มหาบพิตรราชสมภาร มนุษย์ทั้งหลาย ที่มนุษย์ทุกคนทำบุญ
 ทำกุศลไม่ได้หวังมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพพานสมบัติเพียงอย่างเดียว แต่ปรารถนาให้ได้เกิด
 ทันศาสนาของพระศรีอาริย์ เป็นส่วนใหญ่ ที่ปรารถนาเป็นอย่างอื่นนั้น มีน้อย "เมื่อพระศรีอาริย
 เมตไตรย ทรงได้สดับเช่นนั้น ก็มีพระดำรัสฝากพระมาลัยไปว่า

"ถ้าพวกเขาเหล่านั้นอยากเกิดทันศาสนาของพระศรีอาริย์ ก็จงอุตส่าห์ฟังเทศน์มหาชาติ
 เวสสันดรชาดกให้จบภายในวันเดียว แล้วบูชาด้วยธูปเทียน ดอกไม้อย่างละพัน ฉัตรธงทิว
 ประกอบด้วยดอกบัวหลวง ดอกบัวขาว ดอกบัวเขียว ดอกสามหาวอย่างละพันๆ ถ้าทำได้ดังนั้นก็
 พบกับศาสนาของ พระศรีอาริย์ เมื่อพระศรีอาริย์ไปตรัสรู้ ได้ฟังพระธรรมเทศนาก็จะได้บรรลุเป็นพระ
 อรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัทภิกขา ส่วนคนบาปหยาบช้า เช่น ทำปิตุฆาต มาตุฆาต ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้าย
 พระพุทธเจ้าให้พระโลหิตห้อ และทำสังฆเภทให้พระสงฆ์เกิดการแตกความสามัคคีออกเป็นสองฝ่าย
 ทำลายพระเจดีย์และพระพุทธรูป ตลอดจนคนที่ตระหนี่ ไม่รู้จักทำบุญให้ทาน ไม่รู้จักกาลเทศว่า บาปบุญ
 คุณโทษ ดำรงตนอยู่ในความประมาท คนจำพวกนี้ไม่ได้มีโอกาสพบศาสนาของพระศรีอาริย์เป็นแน่แท้

"เมื่อพระมาลัยได้ฟังดังนั้นก็จดจำไว้ เพื่อจะได้นำไปเทศนาสั่งสอนประชาชนชาวชมพูทวีป
 ทั้งหลายนับได้ประพตปิปฏิบัติ แต่ยังมีข้อข้องใจจึงถามว่า " มหาบพิตรราชสมภาร เมื่อประชาชน

ทั้งหลายได้รู้ข้อปฏิบัติที่จะทำให้ได้ไปบังเกิดทันพระศาสนาของพระองค์แล้ว อาตมาภาพใคร่ขอความ
แจ่มแจ้งว่า เมื่อใดพระองค์จะไปตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อกาลเมื่อใดเล่า มหาบพิตรราช
สมภาร”^{๒๐}

๒.๑๑ พระมัลลิกามพระศรีอารียะมาตรัสรู้เมื่อใด

เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยได้ฟังคำถามของพระมัลลิกามถามถึงเรื่องการจะมาตรัสรู้ ของพระ
ศรีอารียะ ในอนาคตกาลข้างหน้า นั้น จิตรัสว่า " อีกไม่นานพระคุณเจ้าผู้เจริญ เมื่อครบถ้วนห้าพันปี
สิ้นศาสนาของพระสมณะโคตมแล้วเมื่อใด ในครั้งนั้นพวกมนุษย์ทั้งหลาย จะหน้ามืดตามัว ประพฤติ
ชั่วไม่รู้จักบาป-บุญ คุณโทษ มีแต่จะคิดทำกรรมชั่วหยาบ บาปหนาหยาบซ้ำ ขาดhiriและโอตตปัปะ ไม่
รู้จักลอยชั่วกลัวต่อบาปกรรม แม้กับลูกจะอยู่กินด้วยกันเป็นสามีภรรยา พี่สาวกับน้องชายจะสมสู่
เป็นคู่สามีกัน พี่ชายกับน้องสาวก็สมสู่เป็นคู่สามีกัน พี่ป้าอาลุงหลานก็จะสมสู่อยู่กินกันเป็นสามี
ภรรยาไม่รู้ว่าการเขาเมียใคร ใจบาปหยาบซ้ำ เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ประพฤติชั่วล่วง
ละเมิดศีลห้าด้วยว่าไม่มีใครจะทรงจำไว้ได้พระสัจจธรรม พระสงฆ์ทั้งหลาย คนก็ไม่รู้จัก ด้วยละเมิด
พระธรรมวินัย ก็มีความประพฤติเหมือนฆราวาส ผู้ครองเรือน

ผ้ากาสาฬฐเป็นมลทินจึงเปลื้องออก ครั้นเมื่อมีกิจทางศาสนา จึงนำมานุ่งห่มเพื่อหา
กิน ในที่สุดก็เสื่อมเสียสิ้น วิธีการครองผ้า จึงฉีกออกมามัดไว้ที่คอข้าง ที่ข้อมือข้าง เพื่อให้รู้ว่าเป็นพระ
นักบวช ครั้นนานไปสิ้นคิด ชี้เกียจหามาใหม่ ในที่สุดก็หมดสี ของผ้ากาสาฬฐ ความชั่วหนักหนา
อายุของมนุษย์และสัตว์ ก็ลดน้อยถอยลงเหลือ ๑๐ ปี เด็กเกิดมาได้เพียง ๕ ปี ก็มีระดูแต่งงานกันได้
พอนานไปจะเกิดมีคัสัญญะเช่นฆ่ากัน โดยบอกก่อนล่วงหน้าเป็นเวลา ๗ วัน ผู้ใดมีคุณธรรม และ
สติปัญญา ก็พากันหลีกหนีไป เข้าไปคอยอาศัยอยู่ในถ้ำ ภูเขาผาถ้ำป่าเขา เหลือแต่เหล่าพวกคนบาป
หยาบซ้ำ พากันเช่นฆ่าซึ่งกันและกัน อาหารก็ขาดแคลน พากันหิวกระหาย ออกหากินเป็นปกติวิสัย
ครั้นเห็นหน้ากัน ก็เข้าใจว่าเป็นเนื้อเป็นปลา เข้าทำการเช่นฆ่า ไล่ตีแทงกัน จนล้มตาย วุ่นวายเป็น
หนักหนา จนเช่นฆ่ากันหมดสิ้น ฝ่ายพวกที่มีสติปัญญา มีความรู้ซื่อตรง อยู่ตามถ้ำเฝ้าผา ป่าดงลึก
ครั้นเมื่อมนุษย์ทั้งหลาย ฆ่าฟันกันจนหมดสิ้น ก็พากันออกจากที่ซ่อน มาพบกันเข้าก็ดีใจ

สวมสอดกอดกันเข้า ว่าเรายังมีเพื่อนรอดตาย เหลืออยู่บ้าง ต่างก็พากันปรึกษากันว่า ที่
ความฉิบหาย ที่เกิดแก่พวกเราในครั้งนี้ ก็เพราะมีความประมาท ในการสร้างกรรมดี มีแต่ก่อกรรม
บาปหยาบซ้ำ เป็นส่วนใหญ่ ต่อไปนี้ในเบื้องหน้า พวกเราจงอุตส่าห์ ทำแต่กรรมดี มีศีลธรรม เว้นจาก
การฆ่าสัตว์ ประหัตประหารกัน เว้นจากการลักขโมยหลอกลวงกัน เว้นจากการผิดลูกผิดเมียมั่วเมา

^{๒๐} อริยธรรม ป., ฎีกามัลลิกามเทวสูตร โดยพิศดาร, หน้า ๑๙-๓๐.

ในกามคุณ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดจาส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ เว้นจากความโลภความโกรธความหลง ความเห็นที่ผิด จากธรรมเนียมคลองธรรม เมื่อคนมีสติปัญญา ปรีชาทันแล้ว ก็ตั้งหน้าบำเพ็ญบุญกุศล มีให้ทานรักษาศีล เป็นต้น ครั้งนั้นคนเหล่านี้ มีลูกหลาน สืบสายตระกูล ลูกก็จะอายุยืนได้ ๓ ปี มีหลานหลานก็อายุยืนขึ้นเป็น ๖ ปี จะเจริญไปเป็น ๑๒ ปีดังนี้ เป็นลำดับ “ตราบเท่าอายุมนุษย์เจริญได้ ถึงอสยแสนกัปหนึ่ง ความแก่และความตายไม่ปรากฏ ให้เห็น ครานี้มนุษย์ก็จะมีความประมาท ไม่ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี อายุของเขาเหล่านี้ ก็จะเสื่อม ถอยลงมาเป็นลำดับ เหลือเพียงแปดหมื่นปี” ครั้งนั้นก็จะเข้าสู่ยุคของพระศรีอาริยมตไตรย พระคุณ เจ้าผู้เจริญ

๒.๑๒ พระมาลัยถามถึงยุคศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย

เมื่อสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ พระศรีอาริยมตไตรย ตรัสถึงกัลยยุค จนถึงมนุษย์อายุเสื่อม ถอยน้อยลงมา ถึงแปดหมื่นปี " ครั้นเมื่ออายุมนุษย์ ลดน้อยถอยลงได้แปดหมื่นปี ตอนนั้นจะมีฝนตก ทุก ๆ ๑๕ วัน และส่วนมากนั้น จะตกแต่เวลาใกล้รุ่ง ทำให้มนุษย์มีความชุ่มชื่นใจ พื้นดินกว้างใหญ่ อุดมสมบูรณ์ แม่น้ำไหลขึ้นข้างหนึ่ง ไหลลงข้างหนึ่ง เป็นอยู่อย่างนี้เสมอ บ้านเรือนจะปลูกอยู่ใกล้ ๆ กัน “ชั่วโกปิตก”^{๒๐} ปราศจากโจรผู้ร้าย บริบูรณ์ไปด้วยน้ำ และข้าวปลาอาหาร ผัวเมียจะไม่ทะเลาะวิวาทกัน ผู้ชายไม่ต้องทำไร่ทำนาค้าขาย ผู้หญิงก็ไม่ต้องปั่นฝ้ายทอทุก ผ้าใช้ผ้านุ่งล้วนแต่เป็นของทิพย์ ข้าราชการตั้งมั่น อยู่ในความสุจริต ไม่เบียดเบียนประชาชน ให้ได้รับความเดือดร้อน

พระมหากษัตริย์ จะไม่มีความโกรธ ลงโทษอาญา มีน้ำพระทัยรักใคร่ กรุณา เมตตา แก่ประชาชน บรรดาสรรพสัตว์ ที่เป็นสัตว์กันทั้งหลาย เช่นกากับนกเค้า แมวกับหนู งูกับพังพอน ทั้งหมด ก็จะมีเมตตาจิตต่อกัน เลิกเป็นคู่เวรคูกรรมต่อกัน สรรพสัตว์อยู่ด้วยกัน อย่างมีความสุข เครื่องใช้มีอุดมสมบูรณ์ แผ่นดินใหญ่กว้างใหญ่ ราบเรียบเป็นหน้ากลอง คนทั้งหลาย รูปร่าง เหมือนกันหมด ไม่มีคนโง่คนบ้า คนหูหนวกตาบอด ง่อยเปลี้ยเสียขา พิกลพิการ ก็ไม่มีแต่อย่างใด ทุกคนปราศจาก โรคภัยมาเบียดเบียน เห็นกันก็มีไมตรีอันดีต่อกัน ในครั้งนี้ผู้ชายจะมีภรรยา เพียงคนเดียว ผู้หญิงก็มีสามีเพียงคนเดียว ไม่มีการล่วงประเวณี และในยุคนี้ มีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องลำบาก ในการหุงอาหารกิน ข้าวของทุกอย่าง ใช้สอยแต่ของทิพย์ ทุกคนมีสมบัติ เหมือนกันหมด ปราศจากคนกำพร้าอนาถา ปราศจากคนชรา หรือยากจนเข็ญใจ ไร้ทรัพย์สินสมบัติ

ในยุคนี้มีพืชข้าวกล้าเพียงเม็ดเดียว หากตกลงพื้นแผ่นดินแล้ว ก็งอกขึ้นเป็นต้น และเป็น กอใหญ่ๆออกไปได้พันกอ ทั้งหมดเป็นดังนี้ ก็เพราะข้าพระพุทธเจ้า ได้สร้างสมบุญบารมีเอาไว้มาก ในศาสนาของข้าพระพุทธเจ้า ไม่มีคนบ้าคนโง่ด้วยเหตุที่ ข้าพระพุทธเจ้า ไม่เคยพูดเท็จ หลอกลวง

^{๒๐} ที. ปา.อ. (ไทย) ๑๑/๑๐๖/๗๗.

ใครๆ ไม่มีคนตาบอด เพราะข้าพระพุทธเจ้า มองเห็นสมณะผู้มีศีล และยากผู้เฉื่อยใจ ด้วยนัยน์ตาที่เต็มไปด้วยความเมตตา ด้วยความรักใคร่สงสาร ไม่มีคนง่อยเปลี้ยเสียขา เพราะเวลาทำบุญให้ทาน ข้าพระพุทธเจ้า ยืนตรงเสมอ ไม่มีคนเจ็บไข้ได้ป่วย ไร้โรคภัย พยาธิ

ก็เพราะข้าพระพุทธเจ้า ถวายยาเป็นทานอยู่เสมอๆ ไม่มีมารมาฉกฉวยเพราะข้าพระพุทธเจ้า ไม่เคยทำให้มนุษย์ หรือสัตว์นั้นตกใจ ในศาสนาของข้าพระพุทธเจ้า ไม่มีใครขี้ริ้วขี้เหร่ มีแต่คนรูปร่าง เพราะยามที่ข้าพระพุทธเจ้า จะให้ทานให้แต่ของอันเป็นที่รัก แก่ยากจนตลอดจนสมณพราหมณ์อยู่เสมอ ในศาสนาของข้าพระพุทธเจ้า ได้ไปสวรรค์ทุกคน เพราะข้าพระพุทธเจ้า ให้พาหนะเป็นทาน ในศาสนาของข้าพระพุทธเจ้านั้น แผ่นดินราบเรียบเสมอกันหมด เพราะข้าพระพุทธเจ้าแผ่เมตตาจิต ไปยังสรรพสัตว์เสมอ คนในศาสนาของข้าพระพุทธเจ้า มั่นคงสมบูรณ์ด้วย แก้วแหวน เงินทอง เพราะเหตุว่า ข้าพระพุทธเจ้า ให้ทานแก่ผู้ยากจนเฉื่อยใจ ด้วยทรัพย์สินเงินทอง ตามที่เขาปรารถนา โดยทั่วถึงกัน กันแต่ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้า บำเพ็ญบารมีมานานถึง ๑๖ อสงไขย แสนกัปป์บารมี ๑๐ ทศนั้นก็ได้บำเพ็ญมาอย่างพร้อมบริบูรณ์ ข้าพระองค์จะลงไปบังเกิด ในโลกมนุษย์ ตรีสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อโปรดมนุษย์ทั้งหลาย

๒.๑๓ พระมัลลิกามพระศรีอารียะจะตรัสรู้เมื่อใด

เมื่อพระมัลลิก ได้สดับคำวิศิษณา ของพระมหาโพธิสัตว์ ตรัสถึงชีวิตความเป็นอยู่ ในยุคสมัยของพระองค์แล้ว ก็มีใจสงสัยด้วยว่า ยังไม่กำหนดกาลเวลาที่ จะลงมาโปรดสัตว์เมื่อใด จึงปฐาไปตั้งนี้ว่า ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพ ได้สดับตามที่ พระองค์ทรงเล่ามา ยังกำหนดไม่ได้ว่า พระองค์จะลงไปโปรดมนุษย์เมื่อใด สมเด็จพระศรีอารียเมตไตรย จึงตอบไปตั้งนี้ว่า " กันแต่ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ

ก็ตอนที่ข้าสาธุเมตเดียว บังเกิดเป็นข้าสว ร้อยเจ็ดสิบเมตจุเต็มสองเล่มเกวียน กับสิบหกสัดใหญ่ ๆ เท่ากับสองกระบุงเมื่อใด ก็เมื่อนั้นและพระคุณเจ้า ที่ข้าพระพุทธเจ้า จะลงไปเกิดในโลกมนุษย์ โดยครั้งแรก จะเป็นมนุษย์ธรรมดาก่อน กระทำสัตตสมกมหาทาน บริจาคลูกเมีย เป็นทานเหมือนพระเวสสันดรก่อน แล้วจะกลับขึ้นมาเกิดบนสวรรค์ ชั้นดุสิตชั้นระยะหนึ่ง จนถึงเมื่อสัตว์ทั้งหลาย มีอายุไขน้อยลงไปจากอสงไขย เหลือเพียงแปดหมื่นปี ชมพูทวีปนี้ กลับบริบูรณ์มีเมตข้าสาธุเพียงเมตเดียว แต่ให้ผลมากมายดังก่อน ก็ตอนนั้นแลข้าพระพุทธเจ้า จะลงไปบังเกิดในโลกมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเหล่าเทวดาในหมื่นจักรวาล มีท้าวมหาพรหม เป็นประธานมาอัญเชิญให้ไปจุติการทำทาน

“สัตตสมกมหาทาน คือการบริจาคลังของเป็นทานเจ็ดอย่าง จากคำว่า สตกะ ที่แปลว่า ๑๐๐ อีกคำหนึ่งอ่านว่า ปี-ยะ-ปุต-ตะ-ทา-ระ-ทาน, ปียะ แปลว่า ผู้เป็นที่รัก, ปุตตะแปลว่า ลูก, ทาระ

แปลว่า เมียเมื่อข้าพระองค์นี้ ได้สดับรับฟังคำอัญเชิญของเทพดาทั้งหลาย”^{๒๒} ก็จะใช้ทิพยญาณ เล็งเห็นโลกด้วยเหตุห้าประการ คือ “กาลอันเหมาะสม ๑ ประเทศที่เหมาะสม ๑ ทวีที่เหมาะสม ๑ ตระกูลมารดาที่เหมาะสม ๑ แลสัตว์ทั้งหลายอีก ๑ ตามเยี่ยงอย่างพระบรมโพธิสัตว์”^{๒๓} แต่ก่อนมา พิจารณาตามธรรมเนียมประเพณี ก่อนที่จะมาจุติ ด้วยที่พิจารณาดูกาลอายุสัตว์ ในครั้งนั้นว่าไม่ มากกว่าแสนปีขึ้นไป ไม่น้อยกว่าร้อยปีลงมา เพราะถ้าสัตว์มีอายุมากกว่าแสนปี ก็ความแก่ความตายนี้ จะไม่ค่อยบังเกิดปรากฏให้เห็น สรรพสัตว์ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ไม่เห็นว่าสังขารเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่อย่างใด ก็จะไม่เชื่อถือในพระสัจธรรม มรรคผลก็จะไม่บังเกิดขึ้น พระธรรมเทศนา ก็จะไร้ประโยชน์

อีกประการหนึ่ง ถ้าสัตว์อายุน้อยกว่าร้อยปีลงมา ก็หาเป็นการสมควรที่พระพุทธเจ้า จะลงไปตรัสรู้ไม่ เพราะสรรพสัตว์ทั้งหลาย พวกนี้ยังมีกิเลสหนักล้นนัก จักรับโอวาทเพียงต่อหน้า ลับหลัง มา ก็จะถูกกันละทิ้งเสีย ไม่ผิดอะไรกับชัตรอยในน้ำ ก็กลับคืนดังเก่า ดังนั้นเล่ากาลที่เหมาะสม สำหรับการไปตรัสรู้ จึงอยู่ในระหว่างแสนปีลงมา และมากกว่าร้อยปีขึ้นไป ประการที่สอง ก็คือ พิจารณาทวีปใหญ่ทั้งสี่ มีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวารนั้น ก็เห็นว่าโดยพุทธประเพณี อันพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะมีพระประสูติกาลทุกพระองค์นั้น จะไปบังเกิดในชมพูทวีป แห่งเดียวอันเป็นมัชฌิมประเทศ ที่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอสีติมหาสาวก พระเจ้าจักรพรรดิราช แลชนผู้มีบุญญาธิการมาก มักลงมาเกิดเป็นส่วนมาก ประการที่สาม พิจารณาประเทศ อันเป็นสถานที่กำเนิด ในครั้งนั้นกรุงพาราณสี จะมีชื่อนครว่ามณฑารนคร กว้างใหญ่ได้สิบสองโยชน์ พวกมนุษย์ถอยถดอายุ จากอสงไขยด้วยความประมาท เหลือเพียงแปดหมื่นปี แลกรุงมณฑารนี้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น เกตุมบดีนคร จักบริบูรณ์สภาพด้วยวัตถุสิ่งของทั้งปวง จึงควรที่จะบังเกิดในกรุงเกตุมบดีนครนี้ ประการที่สี่ พิจารณาถึงตระกูลอันสมควรตามประเพณี ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไปบังเกิดในตระกูล อันชาวโลกนับถือ “คือตระกูลกษัตริย์ ตระกูลพราหมณ์ตามที่เคยมีมา ก็ตอนนั้นแลถือกันว่าตระกูล พราหมณ์ประเสริฐเลิศที่สุด จึงสมควรที่จะลงไปบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ซึ่งเป็นบุโรหิตผู้ใหญ่ ของพระเจ้าสังขจักรประการที่ห้าสุดท้าย พิจารณาว่าผู้ใดควรจะเป็นพุทธบิดาพุทธมารดาที่บำเพ็ญ บารมีนับเนื่องกัน ก็รู้ว่าสุพรหมพราหมณ์นั้นควรเป็นพุทธมารดา นางเหมวดีพราหมณ์ควรที่จะเป็น พุทธมารดา”^{๒๔}

^{๒๒} ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๒๓๑., ขุ.จริยา.อ. (ไทย) ๙/๓/๕๖๑.

^{๒๓} พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กลยาณธมโม) พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ, ม.ป.ส., ม.ป.ป., หน้า ๒๕-๒๖.

^{๒๔} ส. ธรรมภักดี, ทางสายกลาง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๐), หน้า ๓๑๗.

ส่วนนางอนูราเทวี เป็นคู่สร้างบารมี ของข้าพระองค์ จะได้เป็นอัคมเหสี มีนามว่า นางจันทูมิ โอรสคือเจ้าสาส์ พระโอรสแห่งพระเจ้าอภัยภูมฐคามินี สร้างบารมีร่วมกันมา จะได้เป็น โอรสมีนามว่า พรหมวดีกุมาร กาลที่ข้าพระองค์ จะออกผนวชนั้น จะมีเทวทูตสำแดงบุพนิมิต ๔ ประการ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย แลนักบวช ปราสาทที่อยู่ของข้าพระองค์จักลอยไปกลางอากาศ เมื่อข้าพระองค์ผนวชแล้ว บำเพ็ญเพียรประมาณเจ็ดวันตกวันที่เจ็ด จะไปนั่งที่คางคกเกาะกิ่ง แล้วได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อโปรดสัตว์ ขอรับพระคุณเจ้า "ครั้นพระบรมโพธิสัตว์ ตรัสมาถึงตรงนี้ ก็มีพระราชดำรัส อันเป็นปัจฉิมสมัยว่า "ข้าแต่พระคุณเจ้า ครั้นเมื่อกลับไปยังโลก มนุษย์แล้ว จงบอกแก่ชาวชมพูทวีปด้วยว่า อย่าได้สร้างเวรทั้งห้า คืออย่าฆ่าสัตว์ตัดชีวิต อย่าคิดหรือ ลักขโมยข้าวของเงินทอง อย่าล่วงหรือปองผิดประเวณีลูกเมียผู้อื่น อย่าได้ฝืนกล่าวลวงไปปดมตเท็จ อย่าได้เสพสุราเมรัย ให้สมทานในพระอุโบสถศีล ละเว้นอนันตริยกรรมทั้งห้าประการ

ให้หมั่นสร้างกุศลผลทานแล้ว จะได้พบพานศาสนาของพระศรีอารียะ ดังประสงค์ ขอพระคุณเจ้า จงสั่งสอนเขาดังนี้ ตามที่ข้าพระองค์ บอกเอาไว้เถิด ขอรับพระคุณเจ้า "ครั้นเมื่อ สั่งเสร็จองค์สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ ก็นมัสการลาพระมาลัย ลูกขึ้นกระทำอภิวาทประทักขิณพระเจดีย์ จุฬามณีเจดีย์สถาน แล้วเสด็จกลับพร้อมด้วยเหล่าบริวาร เหาะลอยผ่านท้องฟ้าขึ้นสู่สุวิภาวดี นิคม ไปยังดุสิตพิภพ อันเป็นที่อยู่ของพระองค์ ส่วนพระมาลัย ก็ถวายพระพรลาพระอินทราธิราช ถวายอภิวาทนมัสการพระเจดีย์จุฬามณี กระทำประทักขิณสิ้นสามรอบแล้ว จึงกลับลงมาสู่โลกมนุษย์ ดังเดิม ครั้นเมื่อวันต่อมาเวลาพระมาลัย ออกโปรดสัตว์รับบิณฑบาต ชาวบ้านกัมโพชคามตามปกติ ก็สั่งสอนชาวบุรีทั้งหลาย ตามที่ได้รับมอบหมายมาจาก พระศรีอารียเมตไตรย ฝ่ายมหาชนทั้งหลาย ครั้นได้ฟังคำบอกเล่าของ พระมาลัย ก็ตั้งหน้ามุ่นมั่น ในการทำบุญกุศลมากขึ้นเป็นทวีคูณ ครั้นสิ้นบุญ ก็ได้ไปกำเนิดในสวรรค์ โดยทั่วกันและ

สรุปได้ว่า พระมาลัยสนทนารธรรมกับพระศรีอารียเมตไตรย เรื่องพวกมนุษย์ที่อาศัย ในชมพูทวีป ทำมาหากิน การทำบุญทำทานสร้างกุศล จากการทำบุญ หวังผลในมนุษย์สมบัติสวรรค์ สมบัติ หรือนิพานสมบัติ และส่วนที่มุ่งหมายเป็นส่วนใหญ่ คือให้ได้เกิดทันศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรย และพระศรีอารียเมตไตรย ได้ตรัสรับปากพระมาลัยว่า ถ้าพวกเขาเหล่านั้น อยากเกิดทัน ศาสนาของพระองค์แล้ว อุทิศสัพพะธรรมมาหาเวสสันดรชาดก ให้จบ ทั้งหมดในวันเดียวแล้วบูชาด้วย รูปเทียนดอกไม้อย่างละพัน ผู้ที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาพระศรีอารียเมตไตรย จะได้บรรลुरुหันต์ ส่วน คนทำบาปหยาบช้า เช่น กระทำปิตุฆาต มาตุฆาตฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า ทำสังฆเภทให้ สงฆ์แตกแยก ทำลายพระเจดีย์และพระพุทธรูป ตลอดคนตระหนี่ไม่รู้จักทาน คนพวกนี้ไม่มีโอกาสพบ ศาสนาของพระศรีอารียะ

๒.๑๔ พระมาลัยถามถึงบารมีของพระศรีอาริย์

เมื่อพระศรีอริยเมตไตรย์พระบรมโพธิสัตว์ พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะตรัสสรรเสริญ ซึ่งกองบารมีธรรม ของพระองค์จึงตรัสว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญองค์อรหัตตมาลัยผู้เจริญ โยมสร้างบารมีธรรมมาช้านานประมาณ ๑๖ อสงไขยแสนมหากัป “กระทำความเพียรเป็นวิริยะธิกะ พระบรมโพธิสัตว์ ได้สั่งสมสันนิจยการกองทศบารมี ๑๐ ทศน์”^{๒๕} มีทานบารมีเป็นต้น และได้กระทำปณิธานปรารภว่า ขอเดชทานศีลเมตตาภาวนาทั้งหลาย ณ ครั้งนี้ จงเป็นปัจจัย แก่พระโพธิญาณ เมื่อได้สำเร็จแก่พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณแล้ว ขออย่าให้มนุษย์ทั้งหลายบังเกิด พิกลพิการสรีระภายในศาสนาของข้าพเจ้าได้เลย เมื่อสร้างพระบารมีมานั้น ได้ตัดพระเศียร อันประดับมงามกุฎ ให้เป็นทานก็มากกว่าผลมะพร้าวในชมพูทวีป ได้ควักดวงนัยเนตรทั้งสองข้าง ออกมา กระทำเป็นทานก็มากกว่าดวงดาวในอากาศ กระทำทานปรมัตถบารมี สละดวงหทัย ให้แก่ยาจก ก็มากกว่าดอกบัวในชมพูทวีป กระทำมาช้านานสิ้นโกฏิกัป เป็นอันมากเพื่อประสงค์ แก่พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยถ่ายเดียว เหตุการณ์ดังนั้น มนุษย์ทั้งหลายในศาสนา ของโยม ณ ครั้งนี้ จึงมิได้บังเกิดร่างกายพิกลพิการสรีระภายในศาสนาของโยมเลย เช่นหุนหวกตาบอด เป็นต้น

อาศัยแก่โยมได้กระทำอัมมัตติกทาน ภายในมาเป็นอเนก โยมมิได้กล่าวมุสาวาทล่อลวง ยาจกทั้งหลาย ฉะนั้นในศาสนาของโยม จึงไม่มีคนเป็นบ้าเป็นใบ้ ถ้าโยมได้ไปสดับตรับฟังพระสัทธรรม เทศนา เกิดศรัทธาเลื่อมใส ยาจกทั้งหลาย ก็ร้องขอวัตถุ สิ่งของสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ยินดีให้โดยเร็ว เหตุดังนั้น มนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงไม่มีคนเป็นใบ้ คนหุนหวก โยมแลเห็นท่านทั้งหลาย ที่ทรงศีลด้วยจักขุอันเป็นทิพย์ ก็บังเกิดความรักใคร่ เหตุดังนั้น มนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงไม่มีคน เป็นคนตาบอด โยมกระทำทานด้วยกายอันซื่อตรงสุจริตเป็นอย่างดี มิได้คดโกง มนุษย์ ทั้งหมด ในศาสนาของโยม จึงไม่มีคนเป็นคนเตี้ยค่อม โยมได้ให้โอสถวิเศษยังอันหาค่ามิได้ แก่สัตว์ทั้งหลาย อันถูกโรคพยาธิเบียดเบียน ฉะนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงไม่มีคน เป็นคนบังเกิดโรคพยาธิได้เลย โยมได้แผ่เมตตาจิตรักใคร่สนิทสนมในสัตว์ทั้งหลาย มิได้สะดุ้ง ตกใจกลัว ฉะนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงไม่มีคนเป็นมารมาเบียดเบียน โยมให้ข้าวให้น้ำ อันเป็นที่ชอบใจ แก่ยาจกทั้งหลาย ฉะนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงบริบูรณ์ไปด้วยทิพย สมบัติ โยมได้ให้ผ้าโกสัลยพัสตร์ และผ้าไหมพัสตร์ ควรจะบริโภค ได้รับความสุขสบาย ฉะนั้นมนุษย์ ทั้งหมด ในศาสนาของโยม จึงมีรูปโฉมงามอุดมบริบูรณ์ โยมได้ให้เวทยาน คานหามช้างม้าเป็นทาน ฉะนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงมีความสุขกายสุขใจไม่ลำบาก โยมได้ปล่อยสัตว์ทั้งหลาย จากเครื่องจองจำ กระทำให้พ้นทุกข์ ฉะนั้นมนุษย์ทั้งหลาย ในศาสนาของโยม จึงมีความสุขกายสุขใจ

^{๒๕} พุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๘/๑/๔๕-๕๐.

ไม่ลำบากปราศจากโทษภัยต่างๆทั้งปวง จะได้เป็นทาสีทาสาซึ่งกันและกันก็หาไม่ โยมได้กระทำแผ่เมตตาจิต รักใคร่สนิทสนมสหม่าเสมอ ในสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่ชอบพอรักใคร่และทั้งที่ไม่ชอบพอรักใคร่ทั่วไป

ฉะนั้นแผ่นดิน ในศาสนาของโยม จึงเป็นแผ่นดินราบรื่นราบเรียบดังพื้นหน้ากลอง โยมได้ยังยาจากทั้งหลาย ให้ชื่นชมด้วยข้าวน้ำโภชนาหาร และทรัพย์สมบัติต่างๆฉะนั้น ในศาสนาของโยมจึงมีแม่น้ำใหญ่น้อยทั้งปวงจึงมีน้ำเต็มบริบูรณ์ถึงขอบฝั่ง คือกายยืนกินได้โดยไม่ต้องก้มน้ก ถ้ามนุษย์ทั้งหลายกระทำการกุศลทั้งปวง ปรารถนาจะพบเห็นศาสนาของโยม เมื่อโยมลงไปจะปลดเปลื้องเสียจากทุกข์ ในสังสารวัฏฏ์ สรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่เวียนว่ายอยู่ในจตุรโหมงสงสารสาครทั้งสี่ มีอวิชชาเป็นมูล อาภูลไปด้วยกองกิเลส กระทำให้จมอยู่ในกระแสสงสารแสนก้นดาร์ เดือดร้อนยิ่งนัก ด้วยชาติทุกข์เป็นต้น โยมจะตามลงไปส่งเสีย ให้สิ้นความเดือดร้อนแสนก้นดาร์ ถึงซึ่งศิริลยนิเวศน์สถานอันเกษมสำราญ ในอมตมหานิพพานมิ่งเมืองแก้ว บรมสุขด้วยสำเภาทอง ธรรมเทศนามหาธาราอันประเสริฐ โยมเห็นสัตว์ทั้งหลาย วุ่นวายเป็นอันมาก ด้วยความยากจนต็มกินซึ่งกามคุณควรแก่การที่เราจะสังเวช มีแต่กระทำตามตัณหา อันจะพาตนลงไปเสวย ซึ่งกองทุกข์เป็นอันมาก และหลงไหลไปในทิศที่กระแสสาครใหญ่ โยมจะตามลงไปแสดงพระสัทธรรมเทศนา บอกรรรคาทางพระนิพพาน ให้พ้นเสียจากกองทุกข์ ในสังสารวัฏฏ์ทั้งปวง

โยมเห็นสัตว์ทั้งหลาย ตายลงไปบังเกิดในมหานรกทั้ง ๘ ชุม คือ สัญชีพ ๑ กาลสุตต ๑ สังฆาฏ ๑ ไรรุ ๑ มหาไรรุ ๑ ตาป ๑ มหาตาป ๑ อเวจี ๑ มหานรกทั้งหลายนั้น ด้วยอกุศลจิต ๑๒ ดวงคือ โลภะมูล ๘ โทสมูล ๒ โมหะมูล ๒ บังเกิดชักพาให้สัตว์ทั้งหลาย กระทำบาปกรรมมีประการต่างๆ โยมจะตามลงไปแสดงพระสัทธรรมเทศนา บอกรรรคาทางพระนิพพานแลสวรคให้สัตว์ทั้งปวง เสวยซึ่งความสุข สิ้นทุกข์จากมหานรกทั้ง ๘ ชุมนั้น โยมเห็นสัตว์ทั้งหลาย ต้องผูกพันนาการด้วยเครื่องจองจำ เป็นอันมากกล่าว คือ อวิชชาครอบงำ กระทำให้มืดมิจิตสันดาน มิได้รู้ซึ่งพระจตุราริยสังธรรมทั้ง ๔ มีแต่จะนำไปตามอำนาจตัณหา อันครอบงำทับทมไว้ โยมจะไปตัดเสียซึ่งเครื่องพันนาการ และข่ายกางกั้นนั้น ให้เด็ดขาดด้วยพระแสงแก้วกล่าวแล้ว คือ พระอรหัตตมรรคญาณ

แล้วจะนำสัตว์ทั้งหลาย ให้บรรลุถึงซึ่งที่เกษมสันต์ สำราญเป็นบรมสุข โยมจะตามลงไปแสดงพระสัทธรรมเทศนา บอกรรรคาทั้ง ๘ เป็นลูกดาลไชยานประตุ คือ อมิจฉาทิฎฐิ อันเป็นลูกสลักใหญ่ คือ ทิฎฐิ ๖๒ ให้เปิดออกสว่างไสว และเห็นมรรคาทางพระนิพพาน แลสวรคให้สัตว์ทั้งปวง เสวยซึ่งความสุข สิ้นทุกข์ทั้งปวง ซึ่งมิได้มีความแก่และความตาย โยมจะให้ยาทิพย์วิเศษ คือ ปัญญาสัมมาทิฎฐิ แก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีดวงเนตร ประกอบไปด้วย บอดมิตมัวในภายใน กล่าวคือ โลภะ โทสะ โมหะ ให้กระทำชำระเสียให้เสื่อมหาย ได้ชื่อว่าปัญญาจักขุ บังเกิดในโลกส่องสว่าง ในอริยสังธรรม ๔ ประการ โยมจะให้โอสถอันประเสริฐ กระทำเยียวรักษาสัตว์ทั้งหลาย ที่กระวนกระวาย กระสับกระส่าย อยู่ด้วยโรคอันกล่าวคือ

ความโศกเป็นทุกข์ โทษโทมนัส ด้วยอุกขรามรณะ กระทำเปียดเบียน โยมพิจารณาเห็น เทวดามนุษย์ นิกรสัตว์สิ้นทั้งไตรภพจบโลกธาตุ หลงอยู่ด้วยมืดโหมะ ห่มห่อเป็นอันมาก จึงจะลงไป แผลงแสงสุริยภาส อันกล่าว คือ ญาณจักขุ กระทำสรรพสัตว์ ที่มีต่อนั้น ให้กำหนดหมายมรรคา หนทาง ไปสู่สวรรค์แลนิพพาน โยมจะลงไปช่วยยกขนฝูงสัตว์ทั้งหลาย ที่ตกอยู่ จตุรabayทั้ง ๔ ซึ่งมีได้มีบุคคลใดผู้หนึ่ง ช่วยพาไปให้พ้นจากอบายทุกข์ โยมจะตามลงไปแสดงพระสัทธรรมเทศนา บอكمรรคาเทศนาพระธรรมจักร แจกจ่ายออก ซึ่งมรรคาหนทาง พระอัฐฐังคิกมรรค อันเป็นอุบาย พาไปให้ถึงที่เกษมสาสน์ เป็นบรมสุขอันประเสริฐ กล่าวคือพระอมตมหนครนฤพาน พระศรีอริยเมต ไตรัยพระบรมโพธิสัตว์ พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีเทวราชโองการ ตรัสประกาศสั่งเสีย แก่พระมาลัยเสร็จสิ้น สันทนนาธรรมสากัจฉาด้วยประการฉะนี้ แล้วข้าสั่งพระมาลัยว่า ข้าแต่พระคุณ เจ้าผู้เจริญ โยมได้สั่งสนทนา ว่ากล่าวด้วยข้อความในการกุศล ให้มนุษย์ทั้งหลาย กระทำด้วยประการ ฉันท ขอพระคุณเจ้า จงนำลงไปบอกกล่าวแก่ชาวมนุษย์ทั้งหลาย ตามถ้อยคำเหมือนโยมสั่งตั้งนั้น พระมาลัยจึงกล่าวว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระราชสมภารเจ้า สั่งความแก่อาตมาภาพจะนำ ลงไปบอกกล่าวแก่ชาวมนุษย์ทั้งหลาย ตามถ้อยคำเหมือนโยมสั่งทุกประการ

มหาราช ขออย่าได้ทรงพระปริวิตกเลย อันการกุศลสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ดี พระราชสมภารเจ้า สั่งความแก่อาตมาภาพฯ จะนำลงไปบอกกล่าวแก่ชาวมนุษย์ทั้งหลาย ตามถ้อยคำเหมือนโยมสั่ง ทุกประการ ให้ทั่วถึงกันสิ้นทั้งสกลชมพูทวีป ทุกประเทศ ตามนิคมชนบท เขตคามรอบจังหวัด โสฬสนคร พระศรีอริยเมตไตรยพระบรมโพธิสัตว์ พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หน่อพระบรม โพธิสัตว์ รับถ้อยคำพระมาลัยว่า สาธุดีละดังนี้แล้ว จึงยกพระหัตถ์กระทำนัมัสการประนมชิต พระเศียรงาม ไปด้วยทสน์ขสโมธาน อันประชุมนี้ทั้งสิบสว่างรุ่งเรืองไปด้วยรัศมี มีพระกรประดิษฐาน ในระหว่างแผ่นพระนลาฏ เปรียบเหมือนแผ่นกระดานทองอันผ่องใส แล้วกระทำทักษิณพระจุฬามณี อันประกอบไปด้วยแก้วอินทนิลสีเขียว ควรจะเจริญจิต กระทำนัมัสการในทิศทั้ง ๘ ทิศ รอบบริเวณอันดี กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ กระทำอาลาพระมาลัย

แล้วเสด็จออกจากดาวดึงส์สวรรค์ ประดับไปด้วยยศบริวารนางเทพอัปสรแลเทพบุตร ทั้งหลาย ประมาณได้แสนโกฏิ มีพระกายอร่ามงามรุ่งโรจน์ ไปด้วยรัศมีสีสุวรรณพรรณราย รอบพระอินทรีย์บริบูรณ์ดี ไม่บกพร่อง เปรียบประดุจดั่งดวงพระจันทร์ อันเต็มบริบูรณ์รุ่งเรือง ไปด้วยรัศมี ปรากฏในท่ามกลางอากาศ อันปราศจากเมฆหมอก พระจันทร์มณฑลย่อมงามอุดม ในสารทกาลกตติกฤกษ์เพ็ญเดือน ๑๒ ณ กลางอากาศ เวหาอันใดอุปไมยเหมือน พระศรีอริยเมตไตรย พระบรมโพธิสัตว์ พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หน่อพระบรมโพธิสัตว์ เมื่อเสด็จเข้าสู่ดุสิต สวรรค์ย่อมงามรุ่งเรือง ในท่ามกลางนางเทพอัปสรตั้งแสนโกฏิ พระยาไกรสรสิงห์ประเสริฐงามเลิศ ในท่ามกลางหมู่เนื้อฉันท พระศรีอริยเมตไตรยพระบรมโพธิสัตว์ก็มีอุปไมยเหมือนดั่งนั้น

พระยาสุบรรณราชปักษี บินไปในท่ามกลางหมู่สุกษณาติ ย่อมงามสง่าผาเผยฉฉนใด พระศรีอริยเมตไตรย์พระบรมโพธิสัตว์ ก็มีอุปไมยเหมือนดั่งนั้น อันว่าพระยาเขาพระเมรุมาศประดับไปด้วยแก้ว ๗ ประการ ประดิษฐ์ฐานตั้งอยู่ในท่ามกลางเขาสัตตภัณฑ์ฉฉนใด พระศรีอริยเมตไตรย์พระบรมโพธิสัตว์ พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หน่อพระบรมโพธิสัตว์ เมื่อเสด็จเข้าสู่หมู่ นางเทพอัปสรสวรรค์ ย่อมงามรุ่งเรืองในท่ากลางนางเทพอัปสรตั้งแสนโกฏิ อุปไมยเหมือนดั่งว่าสมเด็จบรมจักรพรรดิตราราชเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จไปในท่ากลางนางฟ้าเหมือนกันดั่งนั้น อันว่าแก้วโกกนุท ย่อมผุดผ่องสาวสะอาดงาม ณ ท่ามกลางบุปผาชาติทั้งหลายฉฉนใด พระศรีอริยเมตไตรย์พระบรมโพธิสัตว์ พระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หน่อพระบรมโพธิสัตว์ เมื่อเสด็จเข้าสู่หมู่ นางเทพอัปสรสวรรค์ย่อมงามรุ่งเรือง ในท่ากลางนางเทพอัปสรตั้งแสนโกฏิดั่งนั้น สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์พระศรีอริยเมตไตรย์ เมื่อเสด็จไปในท่ากลาง นางฟ้าเทพบุตร สู่ดุสิตสวรรค์ครั้งนั้น ล่วงเสียซึ่งเทพดาทั้งปวง งามรุ่งเรืองไปด้วยเดชานุภาพ ปรากฏในท่ากลางนางเทพอัปสรสวรรค์ ผู้เป็นยศบริวาร ประดุจหนึ่งว่ากองเพลิง อันปรากฏอยู่บนยอดแห่งภูเขาทอง ครั้งนั้นถึงดุสิตสวรรค์ ก็เสวยทิพย์สมบัติ เป็นที่สำราญในวิมานแก้ว ๗ ประการ ประกอบอันบังเกิดขึ้น สำหรับบารมีของพระองค์ ที่ได้สร้างอบรมมาแต่บุพพชาติ หวังพระราชสมภารอนุตรสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ในอนาคตกาล

๒.๑๕ พระมัลลยก็ลาพระศรีอารียกัลบัยมนุษย์โลก

ในขณะนั้นพระมัลลย ผู้ทรงเครื่องอลงกรวิภูสิตพร้อมเสด็จอันกล่าวคือ มีพระคุณทั้งจะนับประมาณมิได้ มีอาทิเช่นจตุปาริสุทธิศีล ๔ ได้แก่พระปาฏิโมกขสังวร ศีลอินทรีสังวร อาชีวะปาริสุทธิศีล ปัจจยสันนิสสิตศีล กระทำกราบไหว้พระจุฬามณี แล้วอำลาสมเด็จจอมรินทราธิราชพระผู้เป็นเจ้า ล่วงเสียซึ่งมรรคาหนทางไกล กล่าวคือวิภูฏสงสารอันเป็นเหตุให้บังเกิดกองทุกข์ มีอาทิ ชาติทุกข์ ชราทุกข์ มรณทุกข์ แห่งสัตว์ทั้งหลายผู้มีความอาลัยอยู่ในพงหนามหนาป่าช้าภูอาเกียรณ เดียรดาษไปด้วยรูกขชาติ เครือเถาตาวัลล์ต่างๆมากมายยิ่งนัก เป็นต้นว่าราคะตัณหา มิจฉาวิภูฏอันร้ายกาจ พระผู้เป็นเจ้า อุดมไปด้วยธรรมกาย ประเสริฐสุดด้วยไตรวิชชา ทิพจักขุ บุปเพนิวาसानุสสติญาณ อาสวกขญาณ กล่าวคือพระอรหัตตผล ซึ่งเป็นยอดแก้วอันประเสริฐ ล้ำเลิศในพระพุทธานุสา คือ พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สำเร็จอภิญญาในจตุตถฌานสมาบัติบริบูรณ์ไปด้วยอิทธิบาท ๔ และอัญญวิโมกขสมาบัติ ๘ ประการ และพระปฐีสัมภิตาญาณ ๔ ประการ

มีดวงจิตแจ่มใส ปราศจากราคะ เป็นโลกียศรัทธา และโลกุตตรศรัทธา หาผู้จะเปรียบเสมอสองหามิได้ ลงมาจากชั้นดาวดึงส์ภิกขุ งามประดุจหนึ่งว่า พระยาสุบรรณราชปักษี สุวรรณหงส์เหมราษ ตรงลงมาสู่ชมพูทวีป เทียวโคจรบิณฑบาต ไปในคามนิคมชนบท พระนครใหญ่น้อยทั่วถ้วน

แคว้นขอบเขตมหามณฑล มัชฌิมประเทศอันไกลได้ประมาณ ๙๐๐ โยชน์นั้น ด้วยลีลาศแห่งปกติแห่งสาวกอันงามหาที่จะอุปมาหาได้ เมื่อหนีออกจากบิณฑบาตแล้ว เทียบบอกประพจน์เหตุข่าวสาส์นซึ่งพระศรีอริยเมตไตรย์พระบรมโพธิสัตว์ สั่งให้มาบอกเล่าแก่นุชย์ชาวชมพูทวีปทั้งหลาย ทุกประการพวกมนุษย์ทั้งปวง ในนานาประเทศ เมื่อได้สดับพระมาลัย บอกกล่าวเรื่องราวการบุญ และการบาปเป็นอันดียิ่ง ต่างคนต่างก็มีจิตชื่นชมโสมนัส บังเกิดศรัทธาแจ่มใส ในพระพุทธศาสนาชักชวนกันก่อสร้างกองการกุศลมีประการต่างๆ มีอาทิเช่นถวายอาหารบิณฑบาตรเป็นต้น แล้วตั้งปรารภนาปณิธานเพื่อให้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันประเสริฐล้ำเลิศ ซึ่งทรงพระนามว่าพระศรีอริยเมตไตรย์พระบรมโพธิสัตว์ ครั้นกระทำกุศลสิ้นอายุในชาตินั้น แล้วก็ไปบังเกิดในสวรรค์สักคเวทโลกพร้อมมูลบริบูรณ์ ไปด้วยทิพยสมบัติ เป็นอเนกกับ กำหนดจนตรากมาเท่าทุกวันนี้

“ฝ่ายว่าบุรุษชายพนายเชียวใจ ที่ได้ถวายซึ่งอุบลชาติแปดดอก แก่พระมาลัยนั้น เมื่อมรณสันจวนจะใกล้สิ้นชีวิต เพื่อยุระลึกถึงอุบลทานของอาตมาขึ้นมาได้ ครั้นกระทำกาลกิริยาตายจากมนุษย์โลก จึงได้ไปบังเกิดเป็นเทพบุตร ในอุบลปราสาทเมืองดาวดึงส์สวรรค์ มีอนงค์นิกเทพอัปสรสาวสวรรค์ประมาณพันหนึ่ง แวดล้อมเป็นยศบริวารอุบลพิมานนั้น วิจิตรรจนาไปด้วยแก้ว ๗ ประการ”^{๒๖} ก็ก้องไปด้วยเครื่องทิพยดุริยางค์ดนตรีฟ้อนรำขับร้อง นางเทพอัปสร กระทำบำเรอเทพบุตรนั้น จะก้าวเท้าเดินไปในสถานที่แห่งใด ก็บังเกิดมีดอกอุบลทิพย์ สีเบญจพรรณผุดขึ้นมารองรับบาทาไว้ทุกก้าว เทพบุตรนั้นมิกลิ่นโอษฐ์ หอมฟุ้งจรไปทั่วภิมุขเมืองดาวดึงส์สวรรค์เหมือนกลิ่นอุบล บรรดาเทพบุตร เทพธิดา ทั้งหลาย เก็บดอกอุบล ที่ผุดขึ้นมารองรับเทพบุตรนั้น ได้นำมากระทำเป็นเครื่องประดับทัดทรงตามอัธยาศัย แล้วจึงชวนกันไปแจ้งความแก่ท้าวโกสีย์ อัมรินทร์ผู้เป็นจอมเทวดาว่า ข้าแต่พระผู้ประเสริฐ ดอกอุบลบังเกิดประหลาดแล้วพระเจ้าข้า

ท้าวโกสีย์อัมรินทร์เทวราช ได้สดับเหตุดังนั้น ก็มีพระหฤทัยชื่นชมยินดีปรีดา เสด็จออกมาจากเวษยันตพิมาน ไปสู่สำนักอุบลเทพบุตรแล้ว จึงตรัสถามว่า ดูก่อนเทพบุตร แต่ก่อนเมื่อท่านอยู่ในมนุษย์โลกนั้น ได้กระทำกุศลเป็นประการใด ท่านจึงได้ซึ่งทิพยสิริมบัติเห็นปานดังนี้ เทพบุตรนั้น ครั้นได้สดับซึ่งถ้อยคำแห่งท้าวโกสีย์อัมรินทร์เทวราช ตรัสถามจึงแจ้งว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทวราชอันประเสริฐ แต่เมื่อข้าพระพุทธเจ้า ยังเป็นมนุษย์อยู่ในมิถิลา มีนามว่าอตรมานพ ได้กระทำอุปัฏฐากปฏิบัติมารดาวันหนึ่งลงไปชำระกายในสระโบกขรณี ได้เก็บดอกอุบลแปดดอกไปถวายแก่พระภิกษุรูปหนึ่ง

ข้าพระพุทธเจ้าจุติจากมนุษย์โลกแล้วจึงมาบังเกิดในอุบลทิพยพิมานด้วยเดชะผลทานของบุญข้าพระพุทธเจ้านั้น ครั้นก้าวเท้าเดินไปในสถานที่แห่งใดก็บังเกิดมีดอกอุบลทิพย์สีเบญจพรรณผุด

^{๒๖} พระมหาประมวล ฐานทตโต, มัลลย์หมื่น-มัลลย์แสน ปิรทรรณ, (ขอนแก่น: หจก. ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๕-๖๖.

ขึ้นมารองรับบาทาไว้ทุกๆก้าวดวงพระเนตรของข้าพระพุทธเจ้าเป็นสีแดงสว่างงามผ่องใสเปรียบเหมือนกลั่นดอกอุบล ภายของข้าพระพุทธเจ้าย่อมหอมฟุ้งไปทั่วพิภพเมืองสวรรค์เหมือนกลั่นแห่งดอกอุบลอันประกอบไปด้วยเกสร นามของข้าพระพุทธเจ้าชื่อว่าอุบลเทพบุตรด้วยเดชถวายดอกอุบลแปดดอกนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงมาบังเกิดในสวรรค์อันเป็นพิภพของพระองค์พระพุทธเจ้าข้า

ท้าวโกสีย์อัมรินทร์เทวราช ครั้นทรงทราบส่วนกุศลทานแห่งอุบลเทพบุตรนั้นแจ่มแจ้งทุกประการ ก็บังเกิดความชื่นชมยินดีมีปราสาทโสมนัส เสด็จไปเก็บดอกอุบล ในสวนอุทยานมากระทำการสักการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์ อุบลเทพบุตรนั้น ก็มาเสวยทิพย์สิริสมบัติอยู่ในดาวดึงส์สวรรค์จนตราบเท่ากาลบัดนี้ เหตุดังนี้ อันว่าการกุศล ส่วนบุญแห่งอุบลเทพบุตรนั้น ย่อมเป็นอุปนิสัยสืบต่อไปในภพสงสาร เบื้องหน้าจะได้เสวยซึ่งทิพย์สิริสมบัติแลมนุษย์สมบัติ กำหนดจนถึงศาสนา สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์พระศรีอริยเมตไตรย์ ซึ่งจะมาตรัสในอนาคตกาล เหตุดังนี้แล ถ้ามีปัญหาได้กระทำการกุศลสิ่งใด สิ่งหนึ่ง มีทานเป็นต้น จะตั้งความปรารถนา เพื่อจะให้พบศาสนา สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์พระศรีอริยเมตไตรย์ อันจะมาตรัสในอนาคตกาล ภายภาคหน้า เมื่อณราติหญิงชายทั้งหลาย จำพวกใดระลึกถึงถ้อยคำของสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ พระศรีอริยเมตไตรย์ สั่งมาแก่พระมาลัย ด้วยประการใด แล้วกระทำการกุศล ตามที่พระองค์ตรัสมาด้วยประการดังนี้ และเมื่อณราติหญิงชายทั้งหลาย จำพวกนั้นจะได้พบพระองค์ในอนาคตเบื้องหน้า

ครั้นได้สดับรับฟัง พระสัทธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว ก็จะได้สำเร็จอริยมรรคอริยผล ธรรมากิสมัย บรรลุถึงซึ่งพระอรหันต์และอนาคา ถ้ายังมีบรรลุนาคาก็จะได้สัททาคา และบรรลุพระโสดา ปิดประตูจตุรกายทั้ง ๔ ถ้ายังไม่บรรลุพระโสดา ถ้าจะปรารถนาพระโพธิญาณพุทธภูมิ หรือพระปัจเจกโพธิญาณ ก็จะได้รับพุทธพยากรณ์ตรัสทำนาย เมื่อท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์ จุติจากสวรรค์สักคเทวโลกไปสู่มนุษยโลก ก็จะมีได้ไปสู่อบายภูมิ ด้วยสามารถปฏิสนธิ แท้จริงบุคลผู้มีใจเป็นกุศลนั้น เมื่อท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์อันมีที่สุดเบื้องต้น มิได้ปรากฏจะไปสู่อบายคือ นรก เปรต วิสัย อสุรกาย ดิรัจฉานกำเนิด นั้นก็เฉพาะด้วย อำนาจทานบารมีเป็นต้น เหตุการณ์ดังนั้นสาธุชน ท่านทายกทายิกา ผู้มีกุศลเจตนา จงมนสิการผดุงศรัทธาจิตใจ ให้สดชื่นแจ่มใสอยู่เป็นนิตย์

ครั้นถวายทานรักษาศีล เจริญภาวนา สดับรับฟังพระธรรมเทศนาแล้ว พึงมีความปรารถนาเหมือนดังนั้นว่า ด้วยอำนาจผล ศีล ทานเป็นต้น ข้าพเจ้าบำเพ็ญมา ณ ครั้งนี้ ขอจงเป็นปัจจัย ให้สำเร็จแก่พระนิพพาน ในอนาคตกาล ภายภาคหน้าในครั้งศาสนาขององค์ สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์พระศรีอริยเมตไตรย์ อันเป็นองค์ที่ ๕ ซึ่งนับว่าสุดท้ายภายหลังแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในภัททกัปอันนี้ ความปรารถนานั้น ก็จะได้สำเร็จได้ดังมโนรถ สมดังความมุ่งหมายที่ตนตั้งเอาไว้

๒.๑๖ สรุป

พระมาลัย เป็นพระสงฆ์ ที่สำเร็จพระอรหันต์ มีฤทธิ์มาก สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ และยังได้ไปเที่ยว ที่เมืองนรก และเมืองสวรรค์ได้อีกด้วย วันหนึ่งท่านได้ลงไปยังเมืองนรก ครั้นเมื่อพระมาลัย ลงไปสู่ยมโลกอันเป็นประเทศ ที่อยู่แห่งสัตว์นรกทั้งหลาย เมื่อได้ทัศนการณ์เห็นนายนิริยบาล ไหล่ทึ่มแดง ประหัตประหาร จำจงกระทำพันธนาการ สัตว์นรกมีประการต่างๆ พระมาลัยมาโปรดสัตว์นรก ในยมโลกเที่ยวเยี่ยมชมมหานรก คือ นรกใหญ่นั้นมี ๘ ชุม ชุมบริวารอีก ๔๕๖ ชุม ที่ทรมาน ให้สัตว์นรกทั้งหลาย ได้เสวยทุกข์เวทนา มีประการต่างๆ จึงทราบจากสัตว์นรกทั้งหลายว่าตนเองนั้นไม่ตั้งอยู่ในองค์ศีล ๕ นั้นเอง พระมาลัย จึงได้เข้าไปสู่ สำนักพระยายมผู้เป็นเจ้าแห่งสัตว์ทั้งหลาย ได้ไต่ถามถึงความทุกข์ยากของสัตว์ทั้งหลาย และได้สนทนถึงการตัดสินลงโทษสัตว์นรกทั้งหลาย ก็แลใจความในเทวทูตทั้ง ๕ ประการนั้น คือ ถ้าสัตว์นรกตอบได้ข้อใดข้อหนึ่งได้ ก็จะปล่อยให้ขึ้นสวรรค์ทันที ครั้นได้สนทนากับพระยายมเป็นที่เข้าใจแล้ว แล้วกลับยังมนุษยโลก และบอกข่าวสาส์นการกุศลแก่มนุษย์ทั้งหลายสืบไป

วันหนึ่งพระมาลัย ได้นำดอกบัว ๘ ดอก ที่นายพนายเชิญใจ นำมาถวาย เมื่อพระมาลัยกระทำอนุโมทนา อุบลทานของกระต่ายเสร็จแล้ว จึงนำดอกอุบลทั้ง ๘ ดอกนี้ สมควรแล้วที่เราจะขึ้นไปนมัสการ พระจุฬามณีเจดีย์สถาน ในกาลครั้งนี้ ในในลำดับจิตตูปาทานนั้น พระผู้เป็นเจ้ามาลัย ก็เข้ามาสนทนา จตุตถฌานอันเป็นที่ตั้งอภิโยจนา ครั้นออกจากจตุตถฌานแล้ว ก็เหาะลอยไปในอากาศ ปรากฏงามสง่า ดุจดั่งนางพระยาสุวรรณราชหงส์ ประมาณลัดนิ้วมือเดียว ก็ปรากฏในสถานลานพระจุฬามณีเจดีย์สถาน อันตั้งอยู่กลางสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันประดับไปด้วยแก้ว ๗ ประการ ส่วนท้าวโกสีย์ ก็มานมัสการพระจุฬามณีเจดีย์เช่นกัน ครั้นถวายนมัสการ ด้วยเบญจางคประดิษฐ์แล้ว ท้าวเธอจึงได้ทอดพระเนตร ไปเห็นพระมาลัยนั่งอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง ที่ลานพระจุฬามณีเจดีย์นั้น และได้สนทนา เรื่องการกุศลของพระอินทร์ แลเทพบุตรทั้งหลาย ที่เป็นบริวาร พระมาลัย ยังได้สนทนาเรื่องพระนาม ๗ ประการ ของท้าวโกสีย์ว่า มีความสำคัญแค่ไหน แล้วสนทนาถึงมเหสีทั้ง ๔ พระองค์ และพระมาลัยก็ถามถึงสาเหตุ ที่ได้มาบังเกิดเป็นสมเด็จพระอมรินทราบหาราช ที่ชั้นดาวดึงส์แห่งนี้ สมเด็จพระอมรินทราบหาราช จึงตรัสบอกถึงการกระทำวัตร ๗ ประการ ที่ในสมัยที่เกิดเป็นมาฆมานพ แก่พระมาลัยได้รับรู้ ตั้งแต่ต้นจนมาบังเกิดเป็นพระอินทร์ และสนทนาอันสงฆ์ขันติและเมตตา เป็นเหตุให้ได้เอาอุทวิเศษและสังขทักขิณาวาญญ์แก่พระมาลัย แล้วมีความสงสัยเรื่องช้างเอราวัณเทพบุตรว่าเป็นเทพบุตรหรือเป็นสัตว์เดรัจฉาน

พระมาลัยสนทนาเรื่องสมบัติของพระอินทร์ กับสมเด็จพระอมรินทราบหาราชเจ้า พระมาลัยสนทนาเรื่องพระเชี้ยวแก้วกับสมเด็จพระอมรินทราบหาราชเจ้า พระมาลัยสนทนาเรื่องวสี ๕ ประการกับสมเด็จพระอมรินทราบหาราชเจ้า พระโยคาวจรผู้ชำนาญ ในวสีอิทธิสำเร็จเป็นอย่างดีตามอำนาจ แห่งความป

ปรารภว่า พระมาลัยสนทนาเรื่องอิทธิฤทธิ์ ๑๐ ประการ กับสมเด็จพระรินทราธิราชเจ้า เป็นอิทธิฤทธิ์ที่มีต่าง ๆ มีอานุภาพแห่งอิทธิฤทธิ์ ไม่เหมือนกัน พระมาลัยสนทนาเทพบุตร ๑๒ องค์กับพระอินทร์ว่า เทพบุตรแต่ละองค์ๆ นั้นสร้างบุญสร้างกุศล มาแตกต่างกันจึงมีบารมี และบริวารมากน้อยต่างกัน คุยกับพระอินทร์จนครบทั้งสิบสององค์

พระมาลัยรอโอกาสที่จะได้สนทนาและพบกับพระศรีอารียะ จนถึงเวลาที่พระศรีอารียะเมตไตรยพระบรมโพธิสัตว์ ทรงเสด็จมาเพื่อ นมัสการพระจุฬามณีเจดีย์สถาน ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์ทรงสร้างพระบารมีนานสิบหกลองไชยแสนมหากัปป์ จัดเป็นพระบารมีธรรมของพระบรมโพธิสัตว์ ๓ ประการ สนทนาเรื่องการอาชีพของมนุษย์กับพระศรีอารียะ สนทนาเรื่องเหตุที่สัตว์มีครรภ์ ๖ ประการ เป็นกำหนด สนทนาเรื่องวัตรปฏิบัติของพระชินาสพคือ วัตรปฏิบัติจะให้ประโยชน์ความสุขแก่โลกนั้นมีอยู่ ๔ ประการ พระมาลัยสนทนาเรื่องหน่อพุทธรูปกับพระศรีอารียะเมตไตรยชั้นดุสิต นั้นเป็นที่น่าสนใจ สมควรแก่พระบรมโพธิสัตว์สร้างพระบารมีธรรมครบเต็มจำนวนบริบูรณ์ แล้ว พระมาลัยสนทนาเรื่องมนุษย์ปรารภว่าพบพระศรีอารียะเมตไตรยมนุษย์ทั้งหลายในชมพูทวีปกระทำการกุศล สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วมีความปรารถนาดังนี้ ทุกเมื่อมิได้ขาด ตั้งใจกระทำการกุศลคอยพบพระราชาสมภารอยู่เรื่อยๆ

พระมาลัยทวนเถรเจ้าสนทนาเรื่องพระนามของพระบรมโพธิสัตว์ศรี แปลว่าสิริอันประเสริฐ อริย แปลว่าอุดม พระ แปลว่าผู้ประเสริฐ โภติ แปลว่าผู้ตรัสรู้พระอริยมรรคญาณ สัตว์ แปลว่าผู้ซึ่งอยู่ ทั้งสามบทผสมกันจึงชื่อว่าพระโพธิสัตว์อย่างนี้ พระมาลัยสนทนาเรื่องเกณฑ์ที่เรียกว่าบารมีกับพระศรีอารียะเมตไตรยพระบรมโพธิสัตว์กระทำการพระบารมีทั้ง ๑๐ ประการ พร้อมบริบูรณ์จึงสมควรเรียกว่าพระบรมโพธิสัตว์ได้ พระมาลัยสนทนาเรื่องสมบัติที่จะให้ความปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้าคือ อภินิหารย่อมสำเร็จครบหมวดธรรม ๘ ประการ สนทนาเรื่องพระบรมโพธิสัตว์ไม่เป็นอภัพพฐาน ๑๘ ประการ รวมเป็นอภัพพฐานทั้งหมด ๑๘ ประการไม่ควรบังเกิดมีแก่พระบรมโพธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้สมบูรณ์ด้วยธรรมสโมธาน ๘ ประการ พระมาลัยทวนเถรเจ้าสนทนาเรื่องพุทธานุภาพกับพระศรีอารียะเมตไตรยเป็นพระบรมโพธิสัตว์อันประเสริฐทรงสร้างพระบารมีมาเป็นอเนกอลงไชย ได้วิริยะบารมีปัญญาบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี ทั้ง ๔ ประการเป็นภูมิ พระมาลัยสนทนาเรื่องอภัยค้ำจุนพระโพธิญาณ ๖ ประการ โยมพอใจรักใคร่ยินดีอยู่ในอภัยค้ำ ๖ ประการ พระมาลัยสนทนาเรื่องกำหนดอลงไชยมหากัปป์กับพระศรีอารียะเมตไตรย และสนทนาเรื่องกัปป์คือการสร้างพระบารมีมาเป็นเวลาช้านานนักหนา กำหนดได้ถึง ๑๖ อลงไชยแสนมหากัปป์

พระมาลัยสนทนากับกับพระศรีอารียะเมตไตรยเป็นพระเจ้าสังขจักร ครั้งนั้นโยมได้เสวยราชสมบัติเป็นบรมจักรพรรดิราช พระนามว่าสมเด็จพระเจ้าสังขจักร เป็นอิสริยาภอยู่ในนครอินทปัตถ์ บริบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ ทรงสดับพระนามสมเด็จพระอรหันตพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากสามเณร

รูปหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านเข้าใจผิดคิดว่าเป็นยักษ์ฉนิจึงช่วยกันไล่ทำร้าย วิ่งหลงเข้าไปในราชวัง และได้กล่าวถึงพระพุทธรูป เกิดความพิบัติ ก็สลับลงกับที่

ครั้งได้พระสติจึงตรัสถามว่า ข้าแต่สามเณร สมเด็จพระสิริมามิ่งมโฬนั้น พระองค์เสด็จประทับอยู่ที่ไหน สนทนาวิธีปฏิบัติเพื่อพบศาสนาพระศรีอารยกับพระมาลัยเทวเถรเจ้า ถ้านรชนชาติหญิงชายทั้งหลายทั้งปวง มีความปรารถนาเพื่อจะประสพพบกับโยมผู้จะบรรลุถึงซึ่งพระสัพพัญญุตญาณในอนาคตกาลข้างหน้าแล้วไซ้ จงให้มนุษย์ทั้งหลายจัดแจงแต่งเครื่องสักการบูชาให้นำมาสักการบูชาพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดก แล้วนั่งสวดฟังให้จบในเวลาวันเดี๋ยวนั้น จะได้สำเร็จพระอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณเฉพาะพระพักตร์สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ศรีอริยมุตไตรยพระสัพพัญญูพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล

สนทนาเรื่องสมัยสิ้นอายุพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาแห่งพระมหากษัตริย์คุณเจ้าผู้ทรงพระนามว่าสมณะโคดม สนทนาเรื่องสมัยพระศรีอริยมุตไตรยมาตริสรู้ เมื่อสัตว์ทั้งหลายมีอายุน้อยถอยลงมาจากอสงไขยตั้งอยู่ในที่ ๘ หมื่นปี เมื่อชมพูทวีปบังเกิดบริบูรณ์ โยมจึงจะจุติลงไปบังเกิดในมนุษย์โลกเป็นสองครั้งด้วยกัน สนทนาเรื่องมหาวิโลกนะ (การเลือกใหญ่ ๕ ประการ) จึงเสด็จแลดูด้วยเหตุ ๕ ประการ ตามเยี่ยงอย่างประเพณีพระบรมโพธิสัตว์เจ้า

สนทนาเรื่องประมวลชาดก คือพิจารณาปัญจะมหาวิโลกนะ ตามเยี่ยงอย่างประเพณีพระบรมโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย แต่ปางก่อนจะเสด็จลงไปอุบัติในชมพูทวีป พระศรีอริยมุตไตรยพระบรมโพธิสัตว์ สั่งให้มาบอกเล่าแก่มนุษย์ชาวชมพูทวีปทั้งหลายทุกประการ กระทำชายที่ถวายเป็นดอกอุบลได้ไปบังเกิดเป็นอุบลเทพบุตร มีกลิ่นกายเหมือนดอกอุบล จะก้าวเท้าไปทางใดก็จะมีดอกบัวรองรับเท้าทุกก้าวไป ท้าวโกสีย์อัมรินทร์เทวราช อนุโมทนาการกุศลทานท้าวโกสีย์อัมรินทร์เทวราช ครั้นทรงทราบส่วนกุศลทานแห่งอุบลเทพบุตรนั้นแจ่มแจ้งทุกประการ ก็บังเกิดความชื่นชมยินดีมีปราสาทโสมมนัส เสด็จไปเก็บดอกอุบลในสวนอุทยาน มากระทำการสักการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์ ดังนี้